

JÓKAI MÓR

DEKAMERONJA.

SZÁZ NOVELLA.

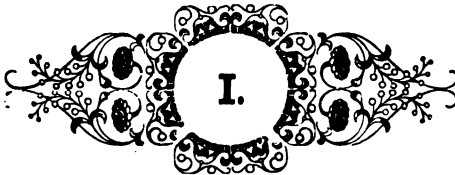
HATODIK KÖTET.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCLIX.

Pest, 1859. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

AZ ISTENHEGYI SZÉKELY LEÁNY.

(Elbeszélés.)

A mint az utas Tordáról Enyedfelé kerül, jobbról a hegyek között egy bámulatos hegyhasadék tűnik szemébe, melynek két meredek fala most is úgy egymásba illik minden rovátkaival, hogy ha összeraknák, senki sem mondaná, hogy ott ketté volt nyilva a hegy.

Pedig a két meredek sziklafal olyan meszsze el van most egymástól, hogy akár tornyos falvakat lehetne építeni közé, s merész gondolat volna egyik párkányát a másikkal áthidalni.

Közepette egy kis hegyi folyam csatangol, gátakat torlasztva maga magának roppant köhalmazokból, mikor néha a fellegszakadástól

megárad; miket azután szépen kikerülget, mikor újra rendén leapad. Ebből áll az egész változékonyság, mi a Torda-hasadékában véghez megy, századról századra, nem véve számba az apró sombokrokat, mik itt-amott a falak repedéseiben felnőnek.

Hogyan támadt ez a csodás hegyrepedés? arról nagyon sok regét tudnak beszélni; a magyarországi urak szent Lászlónak, az oláh tudósok az ördögnek tulajdonítják eredetét, a bölcsek szászok valamelyik nagy mesterük kézi munkájának állítják azt, ehhez azután mindegyik rak annyiféle mendemondát, a megnyit megbír s mindegyik azt követeli, hogy az övé az igazi.

Nem kell nekik hinni, az az igazi, a mit én mondok.

Ott hallottam a székely földön; azon módon adom tovább, a hogy nekem beszélték egy szép tavaszi éjszakán, a szép fehérre meszelt pest körül ülve, egy fahéj-döböz édes turó és illatos fenyővíz mellett.

Hát azon a hegyes vidéken, a hol mostan Harasztos áll (tudnivaló, hogy az Aranyosszék közepén van), volt egy hegytetőn egy kövár. A hegyet úgy hívták, hogy Istenhegye, hitták

pedig először azért ugy, mert a régi székely táltosok ott tartották sok ideig áldozataikat, azután meg azért, mert minden villámlással mennydörgéssel járó zivatar onnan szokott előkerülni, utoljára pedig azért, mert a vár ura Atyás Mózes uram, a kit bizonyos tulajdonságáért saját nyelven elneveztek Ziharfuónak, nagy ápolója levén a keresztyén vallásnak, oda templomot építtetett haranggal, oda jártak a környékből imádkozni.

Atyás Mózes uramnak már a hetedik öreg apja is léleklátó volt, s az is ott lakott az Istenhegyen, mikor még a hetumogerek ki sem gondolták, hogy atyafi látogatni eljönnek Atilla földére; s azon időben örökös vitája volt valami goromba, dölyfös dákba oltott római szabadossal, a ki a mostani Thoroczko helyén székelvén, birtokai határát mindig kiebb tologatta; majd egy erdőt, majd egy szántóföldet foglalgatott el szomszédaitól, utoljára épen egy egész félmércfölddel odább állította a terminus-bálványt Atyás uram mezejébe. A léleklátó fenyegetőzött Romával és az istenekkel; mire a szabados azt felelte, hogy a hova ő méri a határt, ott van az; egy éjszakán azután ugy ketté nyilt az egész hegyláncz, hogy egyik

fele jobbra, másik balra távozott, közepett maradt egy irtóztató mélység mérföldnyi hosszúságban. Még pedig olyan igazságos volt az osztóztató mennyei bíróság, hogy a szabados saját földéből is szakasztott egy nagy darabot, oda-toldta azt az Atyás uramnak maradt részhez, a kitől azt azután nem is lehetett visszaperelni.

Ezt beszéli az én mondám a Torda-hasadékról s bizonyomra mondhatom, hogy ez is igaz, mint a többi.

Az Atyás család azután is megmaradt Harasztos és az istenhegyi vár birtokában, mikor később a magyarok bejöttek, s a környéket elfoglalták; hanem azután is sok baja volt ama birtokához ragasztódott nagy darab föld miatt, mely egykor a szabadosé volt. A thoroczkoii vicevajdák mind azt allegálták, hogy az még az övékhez tartozik; de azonban sehonnan sem mehettek bele, mert körülé mind Atyás uram birtoka feküdt, elől volt pedig a nagy sziklahasadék. Atyás uramék mindig azzal fizették ki őket, hogy vagy ragaszszák össze megint a Torda-hasadékot, vagy csináljanak rajta hidat keresztül, vagy tanuljanak meg repülni, vagy vigyék a földeiket onnan, a hova akarják.

Ez a perpatvar így folyt ivadékról ivadékra, s legkeményebben folyt akkor, mikor Atyás Mózes uram idejében Ribarcz vicevajda uralkodék vala Thoroczkóban; a kit kellemetes tulajdonságaiért elnevezett a székely nép Vasfeő Ribarcznak.

A Ziharfuó azonban nagy táltos volt, a maga részéről s tudos praktikáival egy hajszálat sem engedett Vasfeő uram erőszakosságainak, ellenben mindenütt kijátszotta azt, a hol csak összeakadtak egymással.

Sok volna elbeszélni, miben állottak a Ziharfunak emlegetett praktikái, ezuttal csak azt az egyet mondom el, a mi épen történetünkhöz tartozik; magával Mózes urral nem sok időre levén dolgunk.

Tehát legcsinosabb praktikája volt a sok között Mózes urnak az az egy, miszerint ő elhitette az egész világgal, hogy ő neki két leánya van.

Az egyiket hitták Lónának, a másikat pedig Szendilének.

Hogy Lóna keresztyén névből került (Ilona), az könnyen sejthető, de hogy Szendile micso-da pogány név legyen? azt soha senki sem találta ki.

Ismerte pedig mind a két leányt az egész környék, és mindenki, a ki őket ismeré, megesküdött rá, hogy soha egy apának és anyának két olyan különböző természetű gyermeket még nem látta, mint ez a kettő.

Szendile fiatalabbnak látszott Lónánál jó öt esztendővel, talán tizenhatszra lehetett becsülni, Lónát mindenki felbecsülte huszonháromra; Mózes ur is így vallá.

Szendile szerény volt, szemérmes és pironkodó, alig lehetett bizonyosságba jöni a felől: milyen színűek a szemei, mert azokat mindig lesütve hordta; nagy vonzódása volt a jobbágyok iránt, azokat sokszor látogatta; ha betegek voltak, ápolta, irral, lével tartá; ha panaszkodtak, bevitte atyjának; velük eldalogattott a mezőn; szerette is őt az egész környék ifja, véne úgy, hogy majd meghalt érte, s tűzbe vízbe rohant volna Szendilének egy gyöngeszavára.

Milyen más volt ám a nénje! Hatalmas délczeg termetű; villámló fekete szemekkel, a mikkel ha valakire ránézett haragosan, jobban megijedt tőle a kivont kardnál. Ez ugyan nem sokat komázott paraszttal, cselédnéppel; megszolgáltatta őket emberül; olyan rendet tart-

tott a háznál, mint egy generalis; maga is tudott löni, vágni, gerelyt hajigálni; a legszilajabb lovakat válogatta paripának s nap-hosszant kergette a szarvast és lesett a medvére a rengeteg erdőben.

Még azt is beszélték róla, hogy a nálánál szebb és kedvesebb Szendile iránt milyen kegyetlenül viseli magát. Az nem is mer mutatkozni, ott a hol nénje jelen van; az ártatlan nem panaszkodik ugyan senkinek Lónára, mert nyilván nagyon retteg tőle, de ő is kerüli nénjét, úgy hogy soha együtt nem lehet látni a kettőt.

Gyakran jönnek a távolból - közelből deli fiatal legények, kiket Szendile szépsége ide csalt; azonban nekik is Lónával gyül meg a bajuk; mert Szendilével csak lopva beszélhetnek, s a büszke parancsoló testvér olyan próbákra állítja őket, hogy férfi legyen, a ki azt kiállja. Majd borozó társaságba viszi őket, a hol a megpróbáltak egész este nem szabad a pohárhoz nyulni, majd versenyt nyilazni hívja, s ha a jámbor háztüznéző rozszabbul lőtt, mint ő maga, hátára ver a tegez idegével s elkergeti: ezt a gonosz mulatságot egy esztendeig kell kiállni a kérőnek; az alatt minden-

féle munkában megpróbálja: annak kell mindenhez érteni, furni, faragni, házi eszközöket csinálni; azt használja ácsnak, kovácsnak, kőmivesnek; mindenből remekelni kell neki; az kitanult molnár legyen, de a lovakhoz is értsen; verekedni is tudjon mindenféle fegyvernemmel; készen legyen éjjel nappal talpon állni, és semmire azt ne mondja, hogy nem lehet, a mit neki Lóna parancsol. Ha ezt kiállja esztendeig, akkor azután elviheti Szendilét.

Rettenetes dolog volt ez a sok szegény házasulandó fiatal emberre nézve, a kik közül egy sem bírta azt a nagy kegyetlen próbát kiállani, s ilyen formán olyan hire ment az istenhegyi két leánynak az egész országban, hogy azt minden ember tudta, s a milyen nagyon szerették a bájos szelid Szendilét, úgy rettegték annak haragos nénjétől, a büszke délczeg Lónától, s csodálkoztak magukban: hogy lehet a Ziharfuónak két olyan különböző gyermeke?

..... Pedig hát hamisság volt az egész. Nem volt Atyás Mózes uramnak két leánya; hanem csak egy. Az az egy, a kit istenesen Ilonának kereszteltek; a ki voltaképen husz

esztendő volt, s saját akarata szerint hol egy két esztendővel fiatalabbnak, hol ugyan annyi- val vénebbnek tudott mutatkozni; majd hugá- vá, majd néniévé változva saját magának; egy szer mint haragos Lóna, másszor mint sze- mérmes Szendile jelenvén meg a világ előtt.

Hogy nem vette ezt észre az ezerszemű világ? s mi dolog volt Mózes urtól leányával ezt az alakoskodást játszani? annak azután igen furfangos története van, a minek foly- tában majd mindent rendén meg fogunk ér- teni.

Atyás Mózes uram bizony nem volt bo- szorkány mester, sem bűvész; hanem csak hogy több esze volt mint másnak. Biz ő a zihart sem fűtta, de régi tapasztalásokból, termé- szeti jelenségekből meg tudta jósolni, mikor várhatni zivatart s meddig tart, ha eljön? a szemével sem tudta hizlalni a marhát, hogy kövérebb legyen, mint a másé, de tudta jól gondját viselni, s nagy hatalmát sem annak köszönheté, mintha a szellemeket ismerte vol- na, de annál jobban ismerte az embereket.

Nem levén neki fiu ivadéka, hanem csak egy leánykája maradván, midőn felesége meg- halt, így okoskodék magában: „ha én ezt a

leányt szelid, jámbor szüzeckének nevelem, majd ha egyszer kirántják alulam a gyékényt, neki jönnek a torzsalkodó szomszédok, kivetik a birtokából, elfoglalgatják a jószágát: ugy is szüntelen koczódnak a magyar urak; mondogatják: mit keres itt ez a csizmatalpnyi Aranyosszék a vármegyék közepében, a a ki székely akar lenni, menjen Csikbe, Háromszékbe, Gyergyóba, Bágyonba s a hol még egyebütt szék van, ne hozza ide a székét; az a hamis vasfejű Ribarcz első lesz a ki a gyöngé leányzót kifosztogatja birtokából, s mi lesz azután az aranyosszéki Atilla-utódból? az ujfajta dentumoger ivadékok majd ugy megigázzák, jobbágyat csinálnak belőle . . . Ha pedig keményszivü daliás amazont nevelék leányomból, akkor meg majd ugy megijednek tőle, hogy senki sem meri elvenni az istenadtát: akárkinek sem levén kedve olyan menyecskét látni feleségül, a ki egy egész vármegyének tud parancsolni s ugy forgatja a kardot, mint akármi férfi. Köszöni az ilyen szép tulajdonságokat akárki is a házastársában.“

Mit gondolt tehát ki a Ziharfuó? Azt gondolta ki, hogy egy leányából nevel kettőt, egy szelidet, kedveset, szemérmest, és egy villongót,

harczoló, uralkodó; amazt hadd szeressék, emettől hadd féljenek, amaz legyen a mágnes mely a jóakarókat ide vonzza, emez pedig a mennydörgő mennykő, mely az ellenségeket elriaszsa.

De hiába gondolta volna ezt ki ilyen furfangosan a Ziharfuó; ha maga a leány is olyan fából nem lett volna vágva, a mi erre a célra alkalmas. Az alakosdi már a gyermek lyának is megtetszett; esze volt hozzá, mint a tűz; föl tudta fogni teendőjét, mikor mutasson szelid arcot, mikor parancsolót; hogyan kell öltözni amához? milyen szín, szabás illik jobban a szenteséghez; miféle hajviselet jellemzi a jámborságot; viszont hogyan kell suhogni a selyemnek és bársonynak a délczeg amazon termetén, hogyan kell hordani fejét, szikráztatni szeméit, feltüzködni az aranyos kalpag alá tömött hajfonatait, félvállra vetni prémes kaczagányát? még hangját is úgy el tudta változtatni, hogy abban senki hasonlatosságot nem ismert fel; egyszer dallamos reszketeg, édesbús beszédü, másszor csattogó, mennydörgő szózatú; mint Szendile gyöngé, ügyetlen, erőtlen teremtés, a ki még a késsel is megmetszi a kezét, mikor kenyeret szel; mint

Lóna, kelevézhajigáló szilaj nő, ki keresztül vágja karddal a rézsisakot. Még ugyan az a kéz is egészen más vala. Ha valakinek bekötött szemmel adták volna: azt mondhatá elébb: „ez a szelid Szendile kacsója, ez a harmat, ez a bársony, csak csókra, czirógatásra való,“ de ha aztán megszorítá vala azon kéz egyszer: „oh ez a Lóna vaskeze, ez az öldöklő, emberigázó marok!“

Olyan jól tudta pedig játszani kettős szerepét a Ziharfuó leánya, hogy még az udvari cselédség közül sem jött arra a gyanura is senki: hogy ez a két testvér talán egy lehetne: annyira megszokták Lóna büszke arczától remegni, uralkodó szavának engedelmeskedni, szeszélyeit tünni; s Szendilének elpanaszolni, a mit nénjétől szenvednek, és szánakozni rajta; a ki maga legtöbbet szenved miatta s csak alattomban ápolja vigasztalja azokat, kikkel nénye olyan szigoruan bánik, enyhíti bajaikat, megosztja velök falatját, köntösét, de úgy, hogy nénye meg ne tudja, a büszke Lóna.

Legjobban elvette pedig e játék azon jámbor emberek szemevilágát, a kik mint kérők jöttek a házhoz; azok örjöngtek a bájos Szendiléért s fáztak Lóna kegyetlen arczától, s tör-

ték rajta a fejüket, hogy lehetne őket elválasztani egymástól?

Hja, bizony az nem volt könnyű. Pedig nagyon egyenes volt az útja. Csak egy olyan derék legénynek kellett válnia, a kibe Szendile igazán belészeressen; a kit a mellett becsülni tudjon, a kinek karjára és lelki erejére rábízhatja magát, akkor Lóna átengedi a tért Szendilének és nem kísért többé a világon.

De épen az volt a hiba, hogy ilyen legény nem akadt. Nem akadt pedig Mózes ur egész világi életében; a próbára tett kérők vagy nem voltak elég szeretetreméltók, vagy volt bennök szeretet, de nem volt állhatatosság; s Lóna nem adta hozzájuk Szendilét.

A Ziharfuó azután egyszer elhagyta a földi életet, elköltöztén oda, a hol sokkal jobban módjában lesz a fergeteget fujni, s még mind a két leány hajadonfövel volt.

Annyi igaz, hogy Lónát nem is kérte még ez ideig senki. Tisztelték becsülték minden vidék emberei, de szerettek távol állni a keze ügyéből.

A mint Ziharfuó lehunyta szemeit s nem lehetett félni megrontásától többé: a vasfeő Ribarcz rögtön eljöttek hitte azt az időt,

melyben odább lehet szorítani az istenhegyi leányasszonyt, s behajtatta három gulyáját az aranyosszéki erdőkbe s a pörös földön elkezdett szántani erőhatalommal.

De mindjárt eleve megkapta a maga részére a leczkét, mert azonnal ott termett Lóna leányasszony a maga kopjás székelyeivel s szembeszállta pörlekedő szomszédjával. Az is fegyveres hadakkal volt ott, s a mint meglátta a hajadont maga felé lovagolni, összekürtölé lovasait, abba hagyatta a szántást csatlósáival s ő is szemközt lovagolt rá.

Lóna férfias nyugalommal kérdezé a vasfeő Ribarcztól:

— Mit akar kend azokkal az ekékkel itten, vicevajda uram? mit jön szántani a mi földünkre, feltudjuk mi azt hasogatni magunk is.

— Nem ugyan azt többet hugám, felelt vissza Ribarcz szomszéd, két felé törülve bajszát; azért jó lesz odább huzni innen azt a seelyem rokolyát, mert besározódik.

Lóna pedig csak azért is közelebb léptetett hozzá.

— Talán nem tudja kigyelmed, hogy hol van közöttünk a határ?

Ribarcz oldalán volt ugyan kard, de a ke-

zében szokás szerint egy nagy gerezdes buzogányt szokott hordani, most azt a buzogányt felemelte és oda tartá Lóna elé a gombját.

— Ez a határ közöttünk hugám la! ha egyszer tudni akarod, ez a határdomb a buzogányom gombja; addig érsz, a meddig az ér, addig nyujtod a pokróczot, a meddig ennek farkóját látod; biz úgy.

Vasfő Ribarcz addig hadonázott a buzogánnyal Lóna szeme előtt, míg a leány egyszer úgy kikapta a kezéből a buzogányt, mint ha ott se lett volna.

Szerencséje Ribarcznak, hogy a réz paizsa vele volt, s hogy ámultában eszébe jutott azt a feje fölé emelni: mert az ádáz hajadon ugyan csak ökölre fogta ám az elvett sulykot. Döngött is aztán egyre Ribarcz paizsa, a sűrű csapástól, miket Lóna egyre másra rázuhintott, minden ütésnél kiáltva: „nesze hát határ! a magad határa, fogjad, vigyed, te mondtad!”

Ribarcz szomszéd csak türte egy ideig az ádáz kalapálást, de utoljára kezdett neki nem tetszeni a muzsika, a mint egy párt a kezeszárára kapogatott, biz ő kapta magát, félre ugratott, hátára vetette a rézteknőt s elkez-

dett futtatni a leány elöl, ki egész a határig üldözte ellenfelét lóháton.

Ribarcz népe látva ezt a futást, maga is megszaladt, nem várta be, hogy a székely legények kisasszonyuk példájára bebizonyítsák, hogy két vége van minden botnak. Ott hagyták ekéiket, marháikat, miket Lóna aztán nagy diadallal vitetett be Harasztosra.

Az elfutott Ribarcz maga elbeszélte ott-hon a vele történt veszedelmet, s mikor azt mondták neki, hogy mért nem rántotta ki a kardját ha bántották, s üzte volna el magától azt a némbert, nagy mogorván mondá: „jut is eszébe az embernek, mikor az a leány a szeme közé villantja két szemét; de biz azt sem tudtam élő vagyok-e avagy halott?”

A vicevajda el sem is hallgathatta a kudarczot, mert hiszen nagyon sokan látták; de nem is csinált belőle titkot, sőt inkább minden embernek elbeszélte, hogy no akadt most olyan asszonyemberre, a milyet még nem látott soha életében; de esküszik, hogy boszút fog rajta állani keservesen: akár élve, akár halva feleségül veszi. Annak a leánynak nem is lehet más a férje mint ő; megfordulna a világ tisztos rendje, ha azt más venné el nőül

mint ő, az asszony lenne az ur, a férj a szolgálga.

Meg is izente Lónának jó idején, hogy öt napjára várja, mert meg fog jelenni iziben az istenhegyi várban ünnepélyes háztüznézés, leánykérés végett.

Lóna visszaizent neki: hogy jöhet, várják.

Vasfeő Ribarcz rögtön felszerelé násznépét, bivalyszekerekre czifra ruhás asszonynepet ültetett fel, azokat követé kaczagányos kócsagos férihad lóháton; előlhátul egész csoport kürtös és fúrulyás léhütő had tolakodott, szörnyen muzsikálva, a hol falun mentek keresztül. Az egész háztüznéző kíséret, asszonyát, férfiát, és muzikusait összeszámitva, mehetett vagy kétszáz före.

Az volt pedig a dolognak a fortélyja, hogy mind ez a békességes kinézésű csapat a vicevajda legválogatottabb vitézeiből állott, a kik fel voltak öltöztetve kürtösöknek, asszonyoknak, a rokolyák és palástok alá pedig jó kardok és buzogányok valának elrejtve; hogy ha majd szép háztüznézési szin alatt bevonulandnak mind a várba, egyszerre előkapják fegyvereiket; s akkor Ribarcz szomszéd azt mondja a

szép mátkának: no most kincsem, akár tetszik akár nem, én vagyok a te urad!

Jaj, de jámbor vajda, korábban kellett volna ám neked felkelned, hogy Lóna eszén túljárhass! — Hanem hiszen majd meglátod: csak te eredj oda szépen.

A mint a veszedelmes nászhad megérkezett Lóna vára alá, illendően lebecsáták előtte a felvonóhidat; azok bevonultak nagy kürt és sipbeli zengedezéssel, a belső várudvarra, mely szépen ki volt meszelve erdei mézgával rózsaszínüre, a kapuk és ablakok pedig szép füzöld-színüre; az udvar magà behintve gömbölyü kavicscsal. A lányasszony várt a ház-tüznézőkre.

Midőn aztán az udvaron mind együtt valának, akkor egyszerre elhajigálták a zenészek a kürtöket, az asszonyok leveték a tarka viganót s pánczélos vitézek váltak belőlük kardokkal kezeikben. Itt az ellenség a várbán!

Ribarcz most leszállt lováról s oda lépett a belső kapuhoz, hogy vaskeztyüs öklével, kardgombjával bezörgessen rajta; hát a mint oda lépett, akkor látta, hogy az csak festve van a falra, és nincs ottan semmi ajtó; a többi

is mind csak szemfényvesztésül van ottan; nincs itt semmiféle bejárás.

A furfangos leány megtudta eleve Ribarcz gonosz szándékát, a háztüznézéssel, s hirtelen befalaztatott a várudvaron minden ajtót, azután az egész falat bemeszelteté rózsaszínüre, s ide-oda helylyel közel egy zöld kaput festett rá.

Ribarcz ekkor látta nagy boszkonkodva, hogy rá van szedve; s akár vissza menjen szégyenszemmel.

De még szép lett volna, ha vissza mehetett volna; ámde akkor lett még csak nagy a vitéz násznép ijedtsége, mikor észrevették; hogy a hátuk mögött még a fölvonó hid is szépen felvan huzva s ök be vannak zárva egy kijárástalan várudvar kerületében.

Minthogy ostromhoz épen nem voltak készülve; sem faltörő eszközeik, sem lábtóik nem valának kéznél, hogy akár rést verhetek volna a falon; akár a párkányokra felhághattak volna, köröskörül pedig látták felbukkanni az ormozaton a székeleyek dárda hegyeit; s a lörésekből a nyilvesszők pislogó végecskéit, a mik mind azt bizonyíták, hogy van itt minden vendég számára evő eszköz is elég.

Ribarcz meg vala szeppenve: ha ez a némbertrefát nem ért, onnan felülről mindnyájukat kövel, nyíllal előlheti, hirmondó sem kerül haza belőlök.

Ekkor egy lörésen át kihangzott Lónacsengő szava.

— Jámbor háztüznézők! hát hogy tesszik a házam?

— Ördög vagy; nem asszony! Kiálta bosszusan Ribarcz. Ki látta így fogadni a vendéget?

— Ki látott vendéget fegyveres kézzel jönni? szólt vissza Lóna. Farkas alá farkasverem!

Ribarcz megadta magát; visszataszítá kardját hüvelyébe.

— Megfogtál, elismerem. Már most mond, hogy mit akarsz hát velem? El akarsz-e velem jönni tisztességes feleségül, én hozzám Thoroczkóra, vagy meg akarsz itt öletni?

— Rendén szomszéd, rendén. Nem megy az olyan röviden. Meg nem öletlek, mert akkor azután kihez mennék férjhez? Férjhez pedig nem megyek hozzád, mert még nem hódítottál meg. Várj sorára; most az egyszer én fogtalak meg, s te fizeted a váltságot; majd ha

egyszer te fogsz meg engem, akkor te szabad a váltság-díjat.

— Mondhatom, hogy az pártád lesz! Kiáltott vissza Ribarcz, kinek most már százszo tetszett a leány, ha eddig csak egyszer.

— No ha neked a pártám, nekem a süveged. Te mondád! kiálta vissza hirtelen a leány. Nem eresztelek el más különben, ha csak mind valamennyien itt nem hagyjátok a süvegeiteket.

A vajda rettenetes dühbe jött erre a szóra; hogy ő hogyan menjen végig az egész falun valamennyi népével süveg nélkül? hogy ő inkább a fejét hagyja elvétetni, mint a süvegét, hogy ez gyalázat és istentelenség, így megszégyeníteni tisztességes embereket; a leány egyre nevetett rajta; mentül jobban dühösködött a vajda, annál jobban kaczagott ő oda fen a párkányon.

Ribarcz átlátá, hogy a lárma nem használ, lejjebb hangra fordította a szót.

— Hát aztán mit csinálsz a süvegemmel? kérdé mogorva gyanuval.

— Viselni fogom! kiálta vissza kaczagva a leány.

Ez a felelet meg is lepte, meg is vigasz-

talta a vajdát; gonosz felelet volt. El is mosolyodott rajta.

— Nesze hát! kiálta lekapva fejről kalpagját, s felhajtá azt Lónáig, ki azt elkapva kezével, rögtön feltette fejére, szépen félre nyomva barna hajfürtein. Illett a gonosznak!

Ribarcz fejet csóvált. Átkozott gonosz leány. A buzogányomat már elvette, most meg a süvegemet is elvette; tartok tőle hogy az eszemet is el fogja venni, ha sokat járok utána.

Azzal parancsolta kísérőinek:

— Rakjátok le ti is azokat a süvegeket!

A csákós kalpagból egész halom támadt az udvar közepén.

Akkor azután lebocsáttatá a felvonó hidat.

Már most elmehettek.

A megriadt násznép tolakodott ki a résen, nehogy még egyszer itt fogják, vasfeő Ribarcz leghátul maradt magában: nehezen volt mehetnékje: akár ott is maradt volna. A mint ő is kiléptetett szégyenszemmel a várkapun, a hid közepéről még egyszer visszatekintett, ott látta az őrtorony ablakában állani hamis tündérét. Még saját süvegével köszönt neki a gonosztévő.

Ribarcz megfenyegeté öklével; nem szólt semmit, csak úgy fenyegeté most már ezerszer volt belé szerelmes, ha eddig csak százszor.

Mig Lóna hőstetteiről beszélni kezdett a hir hangos kürtje, addig Szendile szép szeméiért is szólt a pásztor furulyája.

Az atyási vártól két nyillövésnyire volt egy kis forrás; mely a várat ellátta vízzel. Ide járt le minden reggel este Szendile két kis zöldmázos korsóval fris vizért; kegyetlen nénje küldötte, Lóna, ki nem itta meg a más hoztát, csupán csak az övét.

Valahányszor a szelid lányka a várbeli ösvényen alájött dalolva, mindjárt megszólalt az átelleni hegyoldalra a tilinkó, ugyan azt a dallamot zengve vissza, s mire kiért a forráshoz, alább a patak folyásnál, ott itatta már juhait a pásztor ifju s istenesen köszönté a lyánkát.

Hónapok kerültek bele, a mig meg is merte szólítani, a mig felajánlá magát, hogy korócskát megmerítse a vízben; a mig meg merte mondani, hogy őt Adorjánnak hívják.

Pásztor legény volt a fiu, semmi egyéb; nem eredett nemes fajból; nem is volt átöltö-

zött kastélyi ur pórruhában, a hogy ez a hős balladákban rendes.

Hanem azért Szendile még is nagyon örömet elbeszélgetett vele. Tetszett neki, hogy az oly hiven várja őt mindig a forrásnál, oly hiven felel dalaira az erdőből, és mikor együtt van vele, akkor meg rá sem mer nézni. De Szendile tudta őt beszédre hozni, elmondatta vele magának az erdők titkait, a rejtek barlangok belsejét, mik szük nyíláson kezdődve, benn tágas ürt nyitnak, a viszhangzó boltozatokkal, a tündéri cseppkő alakokkal, az elbuvó patakkal, a függő denevér rajjal, s a halomra torlott ősvad koponyákkal; elmeséltette magának vele a sötét völgyi berket, hová a szarvasok járnak ágbogaikat elhányni; ezernyi ezer szarvval elborítva; a bozótos mocsárt, melyben a világkerülő bölény visszavonulva él, csak éjszaka lappangva ki a távoli vetésekre; a szivdobogtató kalandokat a *nöstény medvével*, melynek bőrét palástul viselte vállán az ifjú, s a dühös vadkanról, melynek ivbe csavarodó agyarát botja hegyén hordta; azokkal ő félelmes tusákat vivott, együgyü fegyvereivel: bottal és késsel. Majd elmesélé a rabló oláhok támadásait, kik a hegyek közül szün-

len betörnek a székely határra s elhordják a pásztorok nyájait; elmondá, hogy védik magukat a mindenfelé elszórt pásztorok ellenük? hogy vágják be ledöntött fákkal maguk körül az erdőket, csak ott hagyva utat, a hol ők ismerik; hogy készítenek a rablók csalogatására hamis ösvényeket, a mik azokat kijárás-talan szakadékokba vezetik? hogyan engednek nekik könnyü diadalt, s mikor zsákmány terhelen vonulnak vissza gondatlanul, hogyan ütnek rájuk minden oldalról, visszafizetve nekik a kölcsönt? Mint értesitik füst oszlopokkal, lármafákkal egymást a veszélyről; mily okosan tudnak félrevonulni a tulnyomó erő elöl; de a mikor azután helyt kell állani, akkor harcolnak, ha tiz jut is egy ellen.

Szendile késő estig elhallgatá Adorján szavait s szomjazhatott az alatt miatta Lóna kisasszony otthon, ha ugyan otthon lehetett, midőn Szendile a forrásnál ült.

Egy este szomorú hirt hozott Szendile Adorjánnak.

— Jó Adorján; te sem itatod többet ebből a patakból juhaidat; néném holnap befalaztatja a forrást, elfojtatja a vizét.

— Miért? kérdezé bámulva Adorján.

— Ki tudná azt, hogy Lóna mit miért tesz? Már kiadta a parancsolatot, meg is készítetté a homokot földigyantával keverve, a mivel a köveket majd egymáshoz tapasztják, a kőmivesek ki is vannak már rendelve. Nem lesz itt több forrás, a hol juhaidat itasd.

Adorján elszomorodott nagyon e mondasra. Azután egyet gondolt.

— El is adom én akkor a nyájamat s beszegődöm nénédhez cselédnek.

— Bérért-e vagy jó szóért? kérdezé Szendile.

Az pedig annyit tett, hogy mint fizetett szolga akar-e a várba fölvetetni, vagy pedig mint kérő, ki Szendile kezéért szolgálja ki a terhes esztendőt?

Az ifju elérté a kérdést, mert egészen elpirult bele s lesütötte szemeit.

— Hogyan merném én azt tenni, a ki szegény pásztor legény vagyok, hogy a te nénédet megbántanám azzal.

Nem merte mondani, hogy mivel?

— Az én néném nem büszke rám; látod én is csak ilyen öltözetben járok, mint a ti paraszt lányaitok. Te szegény vagy, annál jobban hozzá szoktál a munkához, te tudsz

dolgozni s fegyvert forгатni, türni hideget meletet és kegyetlen beszédet, nem teheted-e meg azt jó szóért?

Adorján ugyan gyáva ficzkó lett volna, ha ilyen buzdításra fel nem emelte volna szemeit a szép leányhoz. Az mosolygva nézett reá. Ezért a mosolygásért pedig nem egy jó szót, de százat is kiállott volna.

Mert tudni kell hogy Lóna parancsait jó szónak szokták nevezni szerte; a hogy a leány maga is mondta azoknak, a kiket meg akart izzasztani: „no szolgám, adjak egy jó szót?“ Az ő szavai pedig keservesebbek voltak más ember ütlegeinél.

Adorján még az nap felment a várba; magához szedte eszközeit, a mikre gondolta, hogy szüksége lesz; görbe kését, hosszú nyelvű baltáját, hegyes hajító kopjait, s bátran bezörgetett a kapun.

Azt várta, hogy majd csak meglátja valahol Szendilét, de azzal nem találkozott sehol.

Ott kellett várnia a folyosón, míg a vár rettegett kisasszonya, Lóna eljön; de nem várt süvegelve, mert ő nem bérért jött szegődni.

Lóna nem volt a várban, vadászni járt, úgy mondták neki, egész éjjel arra a medvére lesett, mely juhait pusztítja; nem sokára a harsogó kürt hirdeté, hogy érkezik; s a dobogó lánczos hidon bevágtatott kíséretével együtt lóháton az amazon; az elejtett medvét utána hozták bivalyszekéren.

A tornác előtt leugrott lováról, oda vetve a kantár szarát csatlósának, s első dolga az volt, hogy elkezdett sorra perlekedni a cselédnéppel.

— Mit mondtam nektek, léha dologkerülők? éjfél után le kell aratni a rozst, szekerre hányni kötözetlen s felhordani a várba, s azután meggyújtani az üres tarlót. Semmit sem végeztetek el. A mit arattatok, ott hagyátok.

— Álmos volt a nép, Lóna, — szólt közbe Gyerő, a vén szolga.

— Mit, álmos volt! pattant fel a leány. Én nem aludtam egész éjjel és nem vagyok álmos. Alhattok eleget, majd ha a vakandokok országába mentek. Álmosok voltak! Majd kiverem én szemeitekből az álmot. Ha én kihuzom a lábamat a várból, mindenki a fülére fekszik. Hallatlan! Még éjfél után is álmosnak lenni! Dologra most valamennyien!

Lónának nagyon jól kellett játszani szerepét, hogy még Adorján sem ismerte meg benne Szendilét; pedig a szerelmesek szeme jól lát, és szive előre érez.

Az amazon vállát farkasbőr kaczagány takarta s karja fölött végig volt kihasítva az öltöny, a mint a küzdő fenevad oda csapott tenyerével; kissé véres is volt a megszakasztott öltöny, de azt nem volt szabad észrevenni; kipirult arczára is fecscent egy-egy csepp a megölt állat véréből, a por belepte azt, s egy elszabadult hajtekercs még zordonabbá tette tekintetét.

A mint meglátta a tornáczon álló Adorjánt, mintha soha sem ismerte volna, rákiáltott erős hangon.

— Hát te ki vagy! Mit akarsz?

Adorján megemelte süvegét s megint föltette fejére s válaszolt egész bátran.

— Szolgálni jöttem hozzád.

— Szolgálni? Bérért?

— Nem. Jó szóért. Szendile kezéért.

Lóna felkaczagott.

— Jó szóért? No azt majd megkapod. Mid van? Mit tudsz adni nászajándékul?

— Hát van két jó erős karom, a mi tud

dolgozni, és hadakozni; van két jó szemem, a mi akkor alszik, a mikor én akarom; van jó szivem, a mi nekem fogad szót, nem én neki; mert ha én akarom meg se dobban, azután van egy juhnyájam, és ezt mind Szendilének adom.

Lóna vállára ütött a legénynek s megrázta volna őt kezével; de az nem engedte magát rázni, hanem állt szilárdul a lábán, mintha a földbe volna növe.

— Nem olyan könnyen állok én a lábamon, leányasszony.

Lóna nevetett magában és ott hagyta a fiut, azon nevetett olyan jól, hogy ez a jámbor juhász, a ki a gyöngé Szendilét alig merte megszólítani, a haragos Lónának még szeme közé pattogott. Az elébbeni urfiak épen ellenkezően tettek; ők Szendilénél voltak bátrak s Lóna előtt szemérmesek.

Kévés idő múlva visszajött Lóna s azt parancsolá Adorjának, hogy vegye maga mellé a kőmiveseket, s falaztassa be velük a vár alatti patakforrást.

Adorján szótlánul engedelmeskedett, lement a forráshoz, mely annyiszor volt tanuja boldog pásztorörömeinek, s elkezdte a rábizott munkát.

Hajh! de csak akkor vette észre, hogy milyen nehéz terhet vállalt magára; nem ment a munkával semmire. Akárhogy betömték, befalzták, földdel behányták a forrást, az megint csak előtört újra, innen onnan kiszivárgott, már pedig Lóna azt parancsolá, hogy azt úgy be kell temetni, hogy még csak megse tudhassa soha senki, hol volt a forrás valaha.

Este felé fáradtan és csüggedten tért vissza a várba Adorján s bánkodva vallá meg Lóna előtt, hogy nem sikerült a forrást elfojtani: pedig százan is dolgoztak rajta.

— Látod agyafurt góbé! riadt rá Lóna; mért nem kérdezted meg tőlem, hogy mit csinálj? én nem mondtam meg előre, hogy hadd lássad, mennyire nem tudsz nálam nélkül semmit. Most eredj vissza egyedül, csinálj a forrás nyílása előtt fűzfaveszszökből egy kis kast; nem nagyobbat mint egy lépés: azután csinálj keveréket két kila törött kavicsból, és egy mércze degetből, adj hozzá apróra tört bükkfaszenet, s a mennyi az egész, még annyi mészport keverj közé, olyant a mit vizalatti építésre használnak, mindent megtalálász az első bástya pinczejében, azt a keveréket öntsd a kasba, a mint azt a forrás vize tele tölté;

reggelre kemény lesz az, mint a kő s a legkisebb hasadékot is úgy befojtja, hogy ki nem szivárog többet rajta semmi.

Adorján nagyon elbusulta magát, hogy ez a leány mégis többet tud, mint ő, s szép csendesen elvégzé egyedül a munkát éjjel, a mit nappal század magával sem ért el, s valóban reggelre egy csep viz sem jött elő többet a forrás helyéről.

Másnap azután Lóna valamennyi emberét neki állítá a munka folytatásának, a forrás helyét és a patak medrét egészen betöltette a földdel egy színig, s a frissen hordott földet a mellette levő réttel együtt keresztbe felszántatva, még azon az éjszakán bevetette kölessel.

Azután is mindig éjjel learattatta az érett gabonát, éjjel behordatta a várba; ott nyomtatták, csépelelték, a szalmát berakták a sánccok közé, s bivalybőröket teregettek a lapos kazalokra, a learatott tarlót pedig felgyujtatá az aratás után.

Majd meg azt cselekedte, hogy szekereket küldött el Csikba, azokkal kénkövet hozatott a torjai üregekből. A fenyőkből kád számra főzette a szurkot. Azzal csufolták már, hogy

a világ minden vargáját elakarja látni dratvával, arra az a töméntelen szurok.

Majd megint valahány szekér volt, mind kirendelte, hogy menjenek a szomszéd szász atyafiakhoz s vegyenek meg minden buzát, a mit csak náluk kaphatnak; a székelyek esoválták a fejüket: hiszen maguknak is annyi gabonájok termett, hogy ők vihetnének a szász piacra buzát, de nem mertek ellene szólni. Pedig Lóna utoljára már a kontyáról való boglárokat is eladta, hogy buzát vegyen az árukön.

Egyszer azután azt parancsolá az egész aranyosszéki népségnek, hogy minden országotat mely kifelé viszen a székből, rögtön szántsanak fel keresztben, és hagyják azután paragon, az erdőkön át vezető utakat hengerítsék be nagy kövekkel, a szekerek nyomait, lovak patkóinak helyét kapálják fel, s döntögessék a fákat az utakon keresztül, s azután ki ne járjanak többet a székből, a mig ő nem mondja nekik.

A kik e dolgokat látták és hallák, nyilván azt hihették, hogy Lóna leányasszony fejében aligha meg nem háborodott valami; pedig bizony mondom, hogy ő tudta mit cselekszik,

és minden tettének messze előre látott oka volt a mit majd mindjárt meg fogunk látni.

Lóna egy napon követeket küldött szét az egész Aranyosszékbe, kihirdetve a székely atyafiak között, hogy készítsen minden fegyverfogható férfi annyi nyilat magának, a menyit hátán elbir, szekereit tartsa mindenki jó rendben, gyűjtse egy rakásra a mi féltője van, mert nem sok idő múlva baj lesz az országban; olyan nagy baj, a milyent apáink sem értek soha.

A köznép elhitte a csodás leány szavait, mert azok máskor is beteljesültek már s hozzá fogott a készülethez . . . A szomszéd szászok nevelték őket; mi háborgatja a székelyeket, hogy ugy készülnek a hadra?

Lóna néhány nap múlva ismét szétküldé izeneteit, hogy a ki csak mozdulni tud, keljen fel és hagyja oda házát, s minden családjával és barmaival együtt siessen az Istenhegy völgyébe, mert három nap alatt Erdélyben lesz a tatár, s három hét múlva meglátják patkói nyomát Aranyosszéken is.

A székelyek hittek asszonyuknak s felgyülekeztek az istenhegyi völgybe, a szászok még jobban nevelték őket.

Harmadnap betörték a tatárok és legelőszőr érték a szászokat, azok nem is nevettek azután többet.

Honnan tudta ezt előre Lóna? azt az akkori emberek sehogy sem voltak képesek kitalálni, nem volt még akkor sem hirlap, sem posta, a ki izenetet hordott volna távol országokban történt nagy eseményekről, de még az ember is ritka volt, a ki el tudta olvasni a más irását, csak akkor látta meg az ember rendszeren az ellenséget, mikor már a hátán volt.

Néhány év előtt azonban, hogy a tatárok betörték, történt hogy négy zarándok férfi keresztülutazott Erdélyben, utját innen tovább vive, azon célból, hogy ők felkeressék azt a nagy Magyarországot, a melyből őseink Álmos vezér alatt kivándorlottak. Utközben megpihenének Atyás Mózes uram várában, s elmondák előtte utazásuk célját. Lóna figyelmesen hallgatta a férfiak beszédét s ha lehetett volna, ő is kész lett volna velük együtt menni. Mikor ismét odább mentek, akkor arra kérte őket, hogy vigyenek el magukkal három himgalambot az ő galamb-házából, s majd ha olyan helyre érnek, a hol elhagyott atyafiaik honára találtak, írják fel izenetüket vékony hártýára,

kössék azt a galambok szárnya alá s ereszszék őket utnak. A himgalamb bizonyosan haza fog találni nöstényéhez, s meghozza az izenetet száz mérföldnyi távolból is.

A zarándokok elvitték a galambokat, s két esztendeig nem hallott felőlük semmi hirt Lóna.

Egy este berepült ablakán az első galamb. Lóna meglelé nála a beirt hártyalapot s örömmel olvasá róla, hogy kettő a bujdosók közül szerencsésen eljutott a magyarok őshonába, hol még egy hatalmas nép él, mely a mienknél sokkal nagyobb, velünk egy nyelvet beszél s emlékezik reá, hogy egy ivadéka egykor elindult Attila örökségét felkeresni. Üdvözlík a távol rokonok a Kárpátok alatt lakókat. Ezt írta az egyik zarándok a Volga partjáról.

Mintegy fél év után megérkezett az istenhegyi várba a második galamb. Az izenet, a mit ez hozott, nem szerzett örömet Lónának. Az volt a hártýára írva: hogy nagy vész közelg a magyarok őshazája felé; Ázsiából Dsin-giskán tatár-csordái megindultak a világot végtül-végig pusztítani, már ott vannak a határon, s harcziáltásuk hangzik körül. Az ő Magyarorszá-g ugy van közöttük, mint tenger közepén a sziget.

Még a hold sem ujult meg ismét, midőn a harmadik galamb is haza érkezett. Ez már levelet sem hozott, de szárnya hegyei és farka tollai elváltak perzselve. Ez már a lángok közül jött, melyek ős Magyarországot hamuvá emészték.

Innen tudta meg Lóna, hogy készülni kell, mert nagy veszély jön s jaj annak, a kit álmában lep meg.

Tudjuk jól, hogy a szegény szászok, miután e kellemetlen vendégektől meglepettek, maguk vezették őket Ariskáld vezérükkel Magyarországra, és hogy ott mi történt tovább?

Ekkor látták át az aranyösszékiek, milyen bölcs dolgot cselekvék Lóna, a midőn az országutakat keresztben felszántatta, s bevetteté füvel és ismét a hol a füvet, gabonát lekaszáltatá, a tarlót felgyújtatta szerte, hogy a mély utakat tele hordatta kövekkel, az erdei ösvényeket bedöntette fákkal; mert most ime kikerülte őket a tatárjárás: a vérszomjú csordák nem találtak sem utat, sem emberlakta helyet, sem mezőt, hol lovaikat legeltessék, sem kutat, melyből itassanak, s nem volt kedvük azon a tájon barangolni, mely először is olyan rosszul fogadta őket.

Azonban egy csoport mongol had hátra-maradván a szászföldön, az atyafiak kezdék megunni vendégeiket s olyan bölcsek voltak, hogy felfedezték előttük, miszerint innen észak-felé van egy még sokkal boldogabb tartomány, a hol minden ember három ruhát visel egymás tetején; sültet főttet eszik, s a hol az asszony nép karcsú, mint a virágszál; sarkig ér a haja; oda menjetek el.

Ezt nyilván csak azért tették, hogy kelletlen vendégeiket lerázzák nyakukról; -- tart-sák őket már a székelyek is.

Vala pedig a mongol csordának egy kegyetlen és telhetetlen vezére; a ki egyformán szomjazta a vért, a bort és a szép asszony csókját; a mi kegyetlen embereknél rendesen együtt jár.

Hogy hívták? nem tudom; abban az időben nem igen ért rá az ember megkérdeni az ellenségétől a becses nevét; hanem a szépségeért elnevezték őt a székelyek három orrú khánnak.

Nem mintha három orra lett volna, de mivel az az egy a mi volt, a nagy kegyetlenségtől, vagy talán egyébtől úgy megtalált nőni, mintha három tisztességes ember orra volna

egymás mellé tévé, a mi a pisze orrú mongolok előtt már magában is elég szép kitüntetés volt ránézve.

A három orrú khán tehát megmagyaráztatván magának, merre fekszik Aranyosszék? (már a neve is mutatta, hogy ott aranyosban jár minden ember) elkülde előre vagy ötezer embert szekerczékkel, hogy egyenesen toronyirányában vágjanak egy olyan széles utat valamennyi erdön keresztül, a melyen egy egész haddal át lehet vonulni; azután minden csapatostól maga is utánuk indult.

Az atyafiak nyugodt lélekkel látták őket tovább menni; gondolták magukban: az istenhegyi leány ugyanis tündér hirben áll, most vegye elő boszorkányságát; mutassa meg, hogy mihez tud? elég szép alkalma lesz rá.

Három nap mulva az istenhegyi várhoz tóduló székelyek azt a rémhirt hozták oda, hogy a rettentő tatár csorda a három orrú khán vezetése alatt utat vág magának az erdőkön keresztül, s egyenesen az atyási vár felé tart.

Most Lóna, most mutasd meg, mit tanulnál Ziharfuó apádtól? itt a nagy veszedelem; minden székelyre jut tiz tatár, nehéz lesz azt elfogyasztani.

A hóbortos tatár khán, a mint megjelent a vár alatt, ezt az izenetet küldé fel a széke-lyeknek.

— Ha élni akartok, és tüzet vasat nem izlelni, adjátok ki nekem ősz embereitek fejeit, a kik tanácsot adnak, adjátok ki szép asszonyaitokat, arany ezüst kincseiteket s minden fegyvernek való szerszámot, magatok legye-tek rabszolgák.

Képzeltetni, milyen szalonnát takartak a széke-lyek ebbe az izenetbe, s hogy fogtak mindjárt egy kuvaszkutyát, hogy kötöttek annak a nyakára egy másik izenetet, mely hangzott ekkép: „itt küldjük a te neked való kincset, három orrú fene!“ s azzal csörgöt akasztva a kutya farkára, elszabadíták azt; meg sem állt a tatár táborig.

Azt el lehetett gondolni, hogy ezért majd megharagszik a tatár khán; s gyűlést kelle tartani oda fenn a várban, hogy mi tevők legye-nek már most?

Az ifjabb széke-lyek azt mondák, ki kell vetni mindenkire, hány ember jut rá az ellen-ségből? aztán kiki lásson hozzá, s ha kivágta belőle a maga szakmáját, mehessen Isten hi-rével.

Az öregek azonban azt tanácsláák, hogy miután ily egyenlőtlen erővel vannak, jó lesz éjszaka csel által félrevonni a tatárok figyelmét, s az alatt más oldalról kitörni és menekülni bátorságosabb helyre. — Egyiket sem helyeslé Lóna.

— Ha kiállunk a sikra és megütközünk a tatárokkal, el kell vesznünk, mert egyikünknek sincs tiz keze, hogy tizzel hadakozzék, s kárabb nálunk minden csepp vér, mint amazoknál egy egész ember, ha pedig innen elakarunk menni, hová forduljunk? mindenütt veszedelem van; itt a mi falaink megvédnek bennünket, a mi nyilaink megjárják az elleniséget, s álló esztendeig takarékosan megélhetünk, van kenyérünk; az alatt fordul a világ.

— Van ám kenyérünk, de nincs italunk, szóltak az öreg székek, ha a tatár elzárja az utat az Aranyos felől, szomjan veszünk el mind, annál pedig csak ugyan jobb leváogatni magunkat.

— Várjatok holnap reggelig; mondá nekik Lóna, én akkorra teremtek nektek vizet, a mennyi kell.

Az öregek fejet csóvááltak, s hitték is nem is, a mit Lóna mondott.

Ezen nap estéjén Adorján vitéz egy óra hosszant beszélgetett az ő szép Szendiléjével. A szelid lyánka elmondá bátor ifjának, hogy kegyetlen nénje ma őt kemény vitéz próbára akarja állítani s könyörgött neki, hogy legyen bátor az ő kedvéért és meg ne rettenjen semmitől.

Hogy ne lett volna Adorján bátor, kivált miután egy csókot is kapott sziverösitőül, midőn szelid kedvesétől elvált?

Éjfél tájon, mikor a gönczöl rudja féldalt állt, lejöve hozzá ismét a szigorú, uralkodó Lóna; semmi jó sem nézett ki szeméből, semmi jót sem lehetne várni szájából.

— Nos vitéz! jövök a jó szóval, monda Adorjánnak, fogd kardodat, végy egy hosszú kötelet, meg egy fenyőfáklyát és jöjj velem.

Azután elvezette Adorjánt a vár alatti meredekre, hová alulról nem lehetett jutni, s egy sötét szikla üreg előtt megállt vele.

— Tudod-e mi lakik ebben az üregben? kérde Adorjántól.

— Tudom: a sárkány.

— A sárkány? hogyan tudod?

— Hallottam a nagyapámtól.

— De nem láttad?

— Csak hallottam, hogy innen jö ki mindig s ide megy vissza; tűz jö a szájából, s kigyófej van a farkán.

— No majd most mindjárt meglátod, hogy milyen? Gyujtsd meg a fáklyádat, kösd a kötelet a derekadra, fogd a kardodat kezedbe, s szállj le ebbe az üregbe; majd én fogom a kötelet. Ha otthon van a sárkány, hozd el a fejét, ha nincs otthon, hozd el a tojását.

Adorján egy cseppet sem ijedt meg e parancsolattól, csak arra kérte Lónát, hogy vigyázva bocsássa a kötelet, és erősen megfogja.

Hogy ne vigyázott volna Lóna, hiszen annak az életét tartá kezében, a kit egyedül szeretett. Szendile szemei néztek a mélységbe leszálló után, de Lóna erős kezei tarták a kötelet.

Mikor Lóna a kötél lankadásáról érzé, hogy Adorján feneket ért, lekiálta hozzá.

— Meglelted-e a sárkányt?

— Sárkányt nem, de leltem vizet! hangzott fel az örvendetes válasz.

— Merítsd tele sisakodat és hozd fel!

Azután ismét szép biztosan felhuzá Lóna a

kötélen kedvesét az üreg torkolatáig; nem tudom, hány kisasszony tudná ezt megtenni a mai világban?

Adorján örvendve nyujtá neki a sisakjában hozott vizet kóstolóra. Tiszta hideg forrásviz volt. Lóna ekkor azt parancsolá neki, hogy menjen alunni és ne szóljon e felől senkinek.

Másnap összehivatá a vezéreket Lóna, s vedreket köttetve hosszú kötelekre, azt mondá nekik, hogy menjenek vele vizet meríteni a sárkánylyukhoz.

Azok fejcsóválva mondák: „nincsen ott viz angyalom soha; ha még annyi volna is, mind meginná azt a sárkány; valaha volt benne elég, öreg apáink arról ittak, de az a gonoszféreg mind elitta.

— Sárkánytól nem kell félni többé; megölte azt a mult éjjel Adorján vitéz, azóta megint tele van fris vízzel az üreg.

A székelyek lebocsáták vedreiket az üregbe s nagy volt a bámulásuk, midőn azt kristálytisza vízzel telve huzogatták fel egymásután. Valóban nagy csoda történt: száz esztendő után megint viz támadt a száraz üregben!

Valaki egy vederral valami őszállat agyarárt találta felhuzni a víz között; „ez a sárkány agyara volt, a kit Adorján megölt!“ mondának, s Lónának nem hagytak addig békét, míg meg nem engedte nekik, hogy az agyarárt Adorján paizsára szegezzék, viselje azt ott, mint nemesi czimert. Megis érdemlette, mert ámbátor sárkányt nem talált, de azzal a hittel szállt le, hogy ott találja s megverekszik vele: nem az ő hibája, ha a sárkány olyan állat, a mi akkor nincs a világon, mikor valaki látni akarja.

Ezt az esetet pedig mindenki csodának tartá s senki sem jött távolról is arra a gondolatra, hogy Lóna hallá egykor Ziharfuó apjától, miként század előtt ivó víz volt a sárkányüregben és akkor a hegy alatti patak nem létezett. Egyszer kifakadt alant a forrás s amint annak vize bővült, úgy fogyott el a sárkányürege. Ebből ő azt számította ki, hogy a forrásnak ez üreggel a sziklák alatt összeköttetéssel kell birni s ha azt befojtják, itt ismét víz támad. Midőn a tatár-veszedelem hírét vevé, azért tömette be a vártól távol eső csermely forrását, melyhez ostrom idején nem lehetett volna jutni.

Kinek járt volna itt az esze haragos szép Lónáén kívül?

Szép emlékezetben van bizony nálunk még mainapiglan is a tatár ő kegyelme; ha valakit meg akarunk átkozni, s resteljük magát az ördögöt fárasztani vele; azt mondjuk: „vigye el a tatár!“ annyit jelent ez, mint mikor sógoraink azt mondják: „vigye el a kakuk.“ Náluk bizonyosan a kakuk tehetett olyan nagy pusztításokat, mint nálunk a tatár.

Egy egész esztendő mult már el, hogy a három orru khán megjelent Aranyosszékben, s még mindig nem ment ki belőle. Ott telelt, ott nyaralt; a hová telepedett, onnan meg nem mozdult s úgy körül fogta a várat, hogy onnan még a madár sem repülhetett ki.

Az atyási várban pedig már az év multán fogyni kezdtek az élelmiszerek; akármi bölcsen összeszerzé is azokat Lóna jó eleve, annyi száj felemészté most. A jó székelyek váltig mondák neki, hogy ereszsze ki őket a tatárokra, majd fele elesik ott a csatában a kenyérfogyasztó népnek, a másik felének aztán könnyebb lesz megélni a maradékból; de Lóna mást gondolt és nem hallgatott rájuk.

Az egész év leteltében alig látta valaki

nehány pillanatra Szendilét, mert hiszen Lónának volt mindig dolga. Harczban, örködésben telt egyik nap a másik után, Lóna nem maradhatott el abból, s a szelid arcú Szendilének nagyon ritkán jött oly napja, a mikor Adorjánnal buslakodni összeülhetett, megkérdezve tőle: ezt meg ezt a sebet mikor kapta? pedig hiszen ő is ott volt, a hol azt szerezték. Egyszer azonban Lóna maga is egy nyíllövést kapott balvállába, s míg az a seb be nem gyógyult, addig nem volt szabad Adorjánnak Szendilét látni, mert hiszen azáltal el lett volna árulva a titok.

A szolgálat éve tehát lejárt; Adorján hiven teljesite minden jó szót, pedig hej sokszor nehéz volt annak a vége, s halálos volt eleje és vége. A mint tehát az év elmúlt, Adorján mondá Lónának, hogy ő hiven szolgált, tehát várja maga részéről a jutalmát.

— Jól van, mondá neki Lóna: Szendile a tied lehet, hanem akkor én is kénytelen vagyok férjhez menni, mert szent fogadást tettem, hogy a mint Szendilét elveszi valaki, én sem maradok hajadon. Minthogy pedig életemben kéröm csak egy akadt: az az egy is vasfeő Ribarcz: tehát láss hozzá, hogy add tud-

tára, miként hozzá megyek már, ha értem jő; de nagy násznépet hozzon magával, mert sok a vendég itt a váron kívül. Ez az utolsó jó szóom hozzád.

Adorján azt felelte rá, hogy „meglesz“ s nem szaporított több szót e miatt.

Estefelé meglátogatta őt Szendile; soha sem volt még oly kedves, olyan szives Adorjánhoz, mint ez órában, elmondta neki, hogy ők milyen boldogok fognak lenni, kivált ha Lóna nénye is férjhez megy Ribarczhoz, s a tatároktól is megszabadulnak.

Adorján sokat tudott volna erre felelni; ugyis látszott, hogy a leány szeretné kivenni kedveséből: valjon mit fundál az most magában? nem dönti-e magát a Lónától kapott utasítás véghezvitelével valami oktalan nagy veszélybe? de az ifju arról mind nem beszélt neki semmit, csak szerelmes dolgokat mondott, csak örömet és boldogságot rajzolt elé, de hogy mint jutnak e boldogsághoz, arról egy szót sem szólt neki.

Mikor késő lett az éjszaka, akkor alunni küldé kedvesét Adorján. Egy óra mulva azután Lóna jelent meg hadi köntösében, a szokott örvizsgálatot megtenni a várfalakon

Nem maradt egy sáncszegelet, egy kijárás, melyet mindenkor maga meg ne vizsgált volna, s az örököt minden három óra közben saját maga váltotta fel ujjakkal.

Mikor ő is szobájába tért rövid álmának adóját leteendő; akkor Adorján kettőt a legbátrabb székely ifjak közül magához szólítva, előadá nekik kifőzött tervét, mely szerint Ribarcz az atyási vár veszedelméről tudósítva legyen, s ha még ereje van, és kardját emelni bírja, vagy maga is hollók étele nem lett ebben a zürzavaros időben, siessen annak felmentésére.

Mint mondám, a várból madár sem repülhetett ki, nem hogy élő ember szökhetett volna keresztül az éber tatárok csordáin, kik lovaik hátán alusznak, s megérik szagáról az idegen embert; nem hiában van kutya fejük.

A várbelieknél azonban az ostrom ideje alatt az a szokás volt, hogy ha történetesen halottjuk esett, nehogy az udvarbani temetkezés még dögvést hozzon a benlakókra, a holttestet szépen vászonba takargatva, lebocsáták kötélen a falakról; ahol azután a tatárok ráakadtak, s természetesen ott nem hagyták, hanem fogák és belökték az Aranyosba.

Ezt a székelyek sokszor elnézték s abban mintegy közösen bevett szokásban, egészen meg látszottak egyezve lenni.

Adorján tehát azt mondá a két székely ifjunak, hogy takarják őt, mint halottat a terítő lepedőbe s bocsássák a várfal alá; majd ha a tatárok őt is igyen a vízbe hajítják, egy ideig a víz alatt eluszik, azután majd meg látja merre szabaduljon?

Ez bizony jó lesz, helyeslék azok is, s akként tevének a hogy Adorján mondta nekik, betakarták őt a szemfödélbe s leereszték a várfal alá.

Lóna csak akkor tudta meg e vakmerőséget, mikor már a tatárok el is hurczolták az ott talált Adorjánt, s a jó leány ugy elfelejtkezett egyszerre magáról ezt látva, hogy a földhöz vágta magát, és sirt és átkozta az eget és földet és saját bolond eszét, ha Adorján meg talál halni.

A székelyek bámultak rajta: hát hiszen mi dolga ő neki Adorjánt siratni? ha mégis Szendile siratná; azután meg nem is történik annak semmi baja; elviszik, a vízbe dobják, onnan meg majd kiuszik rendén.

De Lónának nem ment a tettetés többé. Ki akart rohanni egymaga Adorján után, hogy

ő is meghal vele együtt, míg azután le nem beszélték, hogy épen az volna legnagyobb baj Adorjánra, ha a tatárok észre vennék, hogy a várbeliek nagyon törődnek vele. Ebben Lónának is meg kellett nyugodni; átlátva hogy a székelyeknek igazuk van. Éj éj no, hogy a legokosabb asszony sem tud az eszének parancsolni, mikor szerelmes.

Baj volt pedig Adorjánra nézve, de nagy!

Mert igaz, hogy a tatárok vízbe szokták a székelyek halottait hajigálni, hanem elébb tudni szerették, hogy igazán halott-e az, vagy csak tettető szökevény?

E végre a holttestekkel furcsa próbákat állattak ki, a miket eleven ember nem igen szokott kiállani; töviseket szurdaltak a körmei alá, égő parázst tettek a tenyerére, ha erre sem ébredt fel, akkor aztán hagyták uszni.

Ennél ugyan egyszerűbb bizonyosága lett volna a halálnak, ha a holttest fejét elvágják, de a tatár vallása tiltja a holttestek megcsonkítását: azt mondják a tatárok, hogy az olyan ember kardjának az éle, ki holttestet sebesít meg, minden vágásban kitörik.

Méltán mondhatná valaki: be otromba emberek lehettek azok a tatárok, hogy egy-

szerűbb s okosabb módon nem tudták megismerni az élő a halottól, hanem hiszen azt én magam sem tagadom, hogy otrombák voltak, s bizonyosan nem tanították nekik az iskolában sem az anatómiát, sem az anthropológiát, sőt tán még szégyenlették volna is, ha valami tudomány támad vala köztük. Ez a tudományok elől való szégyenkedés bizonyosan így ragadt egy némely magyar városra, a mit sokáig meglaktak a tatárok.

Adorjánt négy tatár, kezénél lábánál fogva oda hurczolta a khán elé, ki tevebőr sátor alatt ült, és itta veszettül a lótejből készült részegítőt. A székely fiu megmerevité tagjait, mint egy halott, s akármerre fordították, úgy feküdt, mint egy élettelen test, a mit csak a saját sulya mozdit.

A khán kegyetlen vörös orrától nem lehetett irgalmat remélni: parancsára előálltak a hóhérok s megkezdték munkájokat az álhalotton.

Elébb hosszú töviseket furtak lassan körmei alá — Adorján arra gondolt, hogy most Szendile gyöngéd kezét szorongatja kezeivel s nem fáj neki a tövis szurása; egy vonás sem ferdült el orcáján.

Azután keblére égő parázst tettek, azt fujtatóval fehérre izzaszták, — Adorján arra gondolt, hogy most Szendile forró csókja éri keblét s nem fájt neki a tűz égése; semmi fájdalom sem látszott arczán.

Volt a három orrú khánnak egy kedves kun menyecskéje; a kiről azt tartották, hogy alirumna, búbájos nő; ennek neve volt Hisszala.

Mikor sem a tövis, sem a tűz nem indítá életjelre az ifjút, akkor Hisszalának parancsolá a khán, hogy hajoljon az ifju arcza fölé, és csókolja meg háromszor annak ajkait. Ha erre sem mutat éltet, akkor azután meg van halva.

Hisszala oda hajolt a szép ifjura, s midőn először megcsókolá annak ajkát, mindjárt észrevette, hogy az élő. És az első csóknál elkezdett az ifju arcza piros lenni, a vér önkénytelen sietett oda. Hisszala észrevette azt, s fátyolával eltakarta az ifju arczát, hogy észre ne vegye más. A második csóknál arra gondolt Adorján, hogy most Szendilét látja maga előtt halva, a ravatalon fekvő, annak hideg ajkait érintik az övéi; s a harmadik csóknál ismét olyan hideg volt az arcza és oly sápadt, mint halotté.

Hisszala könyezve tekintte rá: „bizonyára holt férfi ez.“

A három orru khán azonnal követ köttetett Adorján lábára, s elviteté őt az Aranyos vizéig, ott behajították a hullámba, az ifju lement a viz fenekére egyenesen.

Ott hirtelen leoldá lábairól a nagy követ, s csendesen felmerült a viz színére. Nem vette észre senki. Engedé magát a haboktól vízmentében vitetni alább; azok ringatták csendesen, mint édes anya bölcsőben fekvő fiát.

Csak a midőn a tatárokat nem hallá többé zajongni a parton, merte felütni fejét a vízből, s észrevéve hogy többé senki sem látja, átúszott a tulsó partra, ott eltakarták erdők bokrok; ismerős fák, sziklák között feltalálta az utat Thoroczkó felé, addig pihenni sem állt meg a mig Ribarcz várához nem érkezett; s ott el nem mondá a vasfeő urnak Lóna izezetét, hogy ha feleségül akarja őt venni, hát most jöjön; de nagy násznéppel.

Ribarcz ur bizony jól tudta eddig is Lóna nagy veszedelmét, de hagyta őt benne, mert még mindig orrolt a kosárért. Egyszerre ki lett azonban engesztelve iránta, a mint az izezetet hallá. Nevetve mondá Adorjánnak.

— Hát a hugomasszony két ellenség közül a rozabbiknak adja meg magát.

Adorján gondolta magában: „hiszen csak vedd el szegény; majd te könyörögsz, ha megfogtad, hogy ereszsen el;“ — de ezt nem mondta neki, nehogy elrontsa a kedvét.

A vasfeő Ribarcz és Adorján azt a csata-tervet gondolták ki a tatárok ellen, hogy öszszeszóvetkezvén a hátszegvidéki oláhokkal, azok közül ötszázat elküldtek éjszaka a tatárok hátamögötti erdőbe, hogy ott a fenyveseket gyujtsák fel köröskörül. Akkor még nagy részben fenyvesek fedték Erdély hegységeit. A munka szépen sikerült; jó távol az oláhok meggyujtogaták a gyantás cziheret, s egy éjszaka a tatárok arra a csodára ébredtek fel, hogy most az egyszer nyugat felől kezd virradni. Az erdőégés fénye volt az. Hirtelen keletkező déliszél ellenállhatlanul hajtotta feléjük a tüzet, mely mintegy égő tengeröböl fogta őket nem sokára körül; egész éjjel bevilágítva az eget, s reggel fekete felhőket hagyva azon, miknek gyantás füstjét hozzájuk hordta az erős szél.

A három orrú khán minden kövérsége daczára átlátta, hogy itt nagy a baj. Eddigél

csak könnyedén vette a megszállást; elégnek tartá megtelepülni az atyási vár alatt s rá várni, míg annak őrsege kiéhezi magát onnan; de most tapasztalni kezdé, hogy itt többé nincs maradás; pár nap alatt az erdőégés idáig terjed, azzal pedig ki mérkőzik meg? nem volt mit tenni más, mint neki menni a várfalnak, a mi pedig a tatárnak soha sem volt izlése szerint, mikint ezt Magyarországon is minden alkalommal bebizonyítá.

Lóna készen várta őket. A közelgő erdőégés őt is értesíté arról, hogy Adorján segítséget hoz, s a tatárok ostromolni kénytelenek. A bástyákon készen állt már üstökben az égő szurok, a lejtőkön a malomkerekes gerendák; felállítva sánczkarók és némalóvasok, a férfiak megtüzesíték dárdáik hegyét, az asszonyok köveket hordtak a falakra, a gyermekek parittyákkal, nyilakkal álltak készen. Még akkor nem volt ágyú a világon, sokkal több mestersege volt a harczolásnak miként mostan, s mind a két keze tele volt minden embernek, ha a melegére került a dolog.

Egy álló nap mindig ostromolt a tatár, ha az egyik tömeg kifáradt, felváltotta a másik, de a székelyek oda fenn a sánczon nem csüg-

gedtek; ott járt Lóna mindig a legnagyobb veszélyt keresve; a hol legjobban dühöngött a harcz, ott mutatva példát bátor jelenlétével, biztatva saját feleit, riogatva az ellenséget.

Vége megszégyenlette magát a khán, hogy egy asszonyember ilyen vitézül tud neki ellenállani, s maga ragadta kezébe a lobogót s csapatai élére állt, s a végső elszánt ostromra nagy lármával hívta őket.

Meglátta azt Lóna oda fenn az örtoronyban, s egy nyilat véve puzdrájából, annak vesszejére hun irással felmetszette e szavakat. „A khán orra hegyén keresztül.“ Azzal tegzére fekteté a nyilat s jól megczélozá a tatár vezért, s mikor az oldalt fordulva legjobban tüzelé seregeit, ellötte reá a vesszöt.

Abban a pillanatban ujjongás hallatszott a bástyákon; a khán hármás orrát úgy furta keresztül a nyil, mint mikor a pákosz gunár orrába vesszöt dugnak, hogy ne ehesse a vétést.

Mikor a tatár babonarontók kivonták a khán czimpájából a nyilat, bámulva olvasák, a mi annak vesszejére van írva; a ki azt a nyilat küldte, küldhette volna azt egyenesen a khán szívébe is; így még a tatár ijjaszok sem

tudnak löni, pedig azok hires lövők, teljes éltükben sem tanulnak egyebet. A khán átkozta dühében az Istent, hogy őt így csuffá engedte tenni.

Az Isten nem is felejtkezett meg róla, mert abban a veszedelmes órában, midőn az ostromlók már a bástyák fokáig jutottak, holttestekből emelve gátot, melyen ember ember ellen harczolt: megharsantak vasfeő Ribarcz trombitái Thoroczkó felől, s egy kis, de bátor csapat Ribarczczal és Adorjással élén bevágott merészen a tatársereg oldalába; segítséget hozva Lónának, és a kifáradt székelyeknek.

Ribarcz ugyan a mint meglátta a tenger sokaságot maga előtt, egy kissé meghökkent.

— Megálljunk öcsém! nem vágunk ezen ma keresztül.

— De hogy nem, kiálta Adorján, nem látja kegyelmed Lónát ott a falon.

Erre aztán Ribarcznak sem kellett több; fogta egy kezébe buzogányát, a másikba kelevészét, s neki ereszté a kantárszárát, sarkantyuba kapva lovát.

De meg is adták volna a jámborok az árát jó akaratuknak, ha a kegyelmes ur Isten segítségökre nem jö, támasztván haragos ziman-

kós fergeteget nyomban a fejük felett, mely villámlással, csattogással jött az égő erdő felől, fekete felhőket tolva maga előtt. Annyival feketébbek voltak a felhők, minthogy a tömérédek felszálló kormot mind felszedték magukba, a miért azután mikor elkezdett belőlük esni a zápor a harczosok fejére, nem különben tetszett, mintha most egy kalamárist döntöttek volna fel oda fenn, s annak a leve csorogna tinta eső képében az emberek nyakába.

Hej de használt ez a fekete lucok a magyar fegyvereknek, mert a tatárhad összeázott tegezein megereszkedtek a húrok, nem vitték odább a nyilat, a sötét korom-esőben czélozni sem lehetett, habár kard és buzogány dolgában senki sem tett ki a magyarokon. A sötét fergeteg elfedé csekély számukat, a fekete zápor egyszínűre festett minden alapot, úgyhogy a magyart nem lehetett felismerni a tatártól, ezek azt hitték minden oldalról meg vannak támadva pokolból támadt ördögöktől s egymást kezdték ölni, míg Ribarcz vitézei szüntelen Jézust kiáltozva arról egymásra ismertek.

E rémséges harcban a három orrú khán maga is annyira megrettent, hogy futásról

kezdett gondolkozni. Hisszala azt mondá neki, hogy a Majmun tündér szellemei vannak rajtuk, a kik ellen az ő bűvésze nem használ semmit; hátuk mögött volt pedig a Torda hasadéka.

Hisszala arra biztatá a khánt, hogy meneküljenek azon keresztül, ha ő megbabonázza a lovakat, azok átugratnak a hasadékon, mint egy kis árkon.

Hisszala boszút akart állni azért a szép ifjúért, kinek ajkát a khán megcsókoltatá vele.

A khán és kísérői hittek neki s bizton követték a némbert, ki maga nyargalt legelől a sűrű záporban az örvényfelé; az ember nem látott mást, mint az előtte nyargaló lovagot.

A meredek partjára érve, Hisszala sarkantyuba kapta lovát s elkiáltva a bű-szót, előre ugratott maga, utána a khán, és utána csoporostul a hátrább jövők; ezek nem látták az előlmentek veszedelmét, azok nem kiálthattak vissza. Egyenesen átugrattak a másvilágba.

Más rész az égő erdőfelé széledt: mi lett ott belőle? azt senki sem tudja.

A többit levágta a magyar és székely viézség, meg az ő saját eszeveszettségük.

Historia-írónak sem maradt meg az egész csordából senki.

Mint mikor nagy sáska csoport jön, az emberek elijednek tőle; felfalja ez az egész világot, aztán neki jön egy zivatar s egy óra alatt a földre paskolja őket; vagy mikor nagy hernyójárás van, egész falu népe éjjel nappal irtja, még sem látszik rajta; egy hideg éjszaka pedig úgy elenyésztí öket, hogy azt kérdik merre voltak?

A fekete zápor késő éjfélig zugott alá a vidékre, akkor egyszerre tisztulni kezdett az ég: a mint a fekete felhők itt-amott szét szakadoztak s kitekintett a teli hold ezüst arca, úgy látszott, mintha szemérmes hölgy kánditna ki fekete kárpitok közül s mintha el-el irtóznék attól a mit látott, ismét arczulata elé huzná a gyász fátyolt; mig végre azután egészen félreháritá maga mellől a sötét lepleket, s előlépett egész ragyogó pompájában; a mit mostan látott, arra már lehetett mosolygnia; kellett hozzá a világitás.

A két magyar sereg, a megmentő és a megszabadított találkozott egymással a vár falai alatt. Csak ők voltak egyedül a téren; az ellenség eltűnt; hová lett? Feleljen róla

az Aranyos vize, mely most veresen foly tovább, feleljen a Torda hasadéka összezuzott halottaival; feleljen a távol égő erdő, melynek ropogása menekvő hadak rémkiáltásával vegyül.

A tatár nyomorultul elveszett! Isten csodája volt. Nem is mondott senki egyebet. Emberi kéz munkájának nem lehetett azt nevezni, az ég segítsége nélkül ki tudott volna itt győzni. A csodamódon diadalmaskodott magyarok nem tettek egyebet, mint leborultak zászlóik körül, s egyszerü zsolozsmájokkal hálat adtak az égnek a magas segítségért; a szent dal bizonyára fel is jutott oda, a hová szánva volt.

Az ének után megcsókolák egymást a harczos felek; a székely vitézek a magyar vitézeket; vezérek a vezéreket.

Igy jutott vasfeő Ribarcz is egy csókhöz Lóna ajkairól. Megérdemelte a derék ember, ugy dolgozott a harcz melegében, hogy még a buzogánya nyelét is elgörbitette; képzelhetni mekkorákat üthetett vele? s egészen belerekedt Lóna nevének kiabálásában, mert azt hitte, hogy ez hallani fogja oda át, s nagyobb bátorsága lesz tőle. Egy szóval, ő na-

gyon megszolgált az az egy csókot a vitéz Lónától; hite szerint talán többet is; de Lóna azt mondá neki, hogy ez elég lesz mára. Ma nincsen még a nászra való nap. Majd holnap.

Azután Adorjánra került a sor. A jó fiu nagy munkát vitt véghez Lóna parancsára; sebet is hozott belöle; első is volt, a ki a felszabadított vár kapuján bezörgetett. A szép Lóna neki is odatartá piros orcáját, csókra illesztett ajkait; de az ifju szemérmesen félre fordult, álhatatos szivvel mondván: „van én nekem menyasszonyom; engem csak az ő csókja illet.“

A visszautasított amazon villámló szemekkel tekintett rá, s oly jól tudta mutatni büszke arcán, mennyire haragszik érte, hogy Adorján még Lónát is meg tudja vetni, hogy Szendiléhez hű lehessen: oly haragosan néztek rá szemei, pedig úgy mosolygott belöl a szive.

No de majd holnap!

Azon az éjszakán mindenkin Isten áldása volt az álom. Kiki azzal álmodott, a mi legkedvesebbje volt. Ribarcz harcosai buzogány-nyal hajigálták hátba a futó tatárokat; a vasfeő vezér maga, ismét saját fején látta

visszanyert süvegét, s olyan bolondot álmodott hozzá, hogy Lónát meg a konyhában látta, sütni, főzni, az ő ura és parancsolója számára. No majd felébred szegény reggel! Adorján azt álmodta, hogy Szendilének segít vizet merni a kútnál s mikor fölébredt, megfordítá feje alatt a vánkost, hogy az is ő róla álmodják. Gondolom, hogy használt is a babona, mert Lóna is elfelejté álmában, hogy kardostul, pánczélostul feküdt az ágyba, a hogy az egész ostrom alatt szokta, s erős kezében szorítva tartja jeladó kürtjét s Szendilének álmodá magát, a ki kedvesével a pásztorfiuval sétál végtelen mezőkön keresztül, a hol a milyen messze lát a szem, nem lát egyebet, mint virágot s ő ezekből a virágokból bokkrétát szed, és azt kedvesének nyújtja.

Gyönyörű szép hajnalhasadás ébreszté fel az alvókat; az éji zivatar lemosta a vért a földről s eloltá az erdőégést; fa zöldült, énekes madár zengett a ligetben, s ha egyegy felfordult hulla nem feküdt volna a fűben szerte-szét; azt lehetett volna hinni, hogy kaszálás előtt van az idő; pedig aratás, cséplés volt tegnap egy füst alatt.

Korán reggel Lóna maga elé hivatá Ador-

jánt. Legpompásabb öltözetét vette magára; bibor palástot, hermelin süveget, aranyos himzett viganót, nagy selyem virágokkal végig; akárkinek a szeme is elakadt volna rajta, kivált ha úgy nézett volna rá, mint Adorjánra.

- Ugy nézett Adorjánra, mint egy szerelmében bátor asszony.

— Ifjú! szólt hozzá: kiálltad a próbákat, a mikre elhivtalak; minden jó szónak megfeleltél, a mit mondtam. Ime megnyerted a miért jöttél: Szendilét. De én még sem akarom neked adni Szendile kezét; én még is megtagadom őt tőled, mert én is szeretlek téged, százszorta jobban, mint ő, saját kezemet és szivemet adom az övé helyett neked.

Adorján megrettent e szavakra; tatár khán haragja meg nem ijesztette; a harcz közepett a tinta-esőben, hol egyet ő ütött, másikat a mennykő; meg nem rebbent keblében a sziv, de erre a szóra megijedt.

Lóna észrevette az ifjú tétovázását, buzditólag szólt hozzá.

— Min gondolkozol; nem vagyok-e szebb, mint Szendile, én? nem vagyok-e derekabb

becsülendőbb, mint e gyáva reszkető terem-
tés, örökké lesütött szemével? — nem va-
gyok-e hatalmasabb? enyim e vár, az egész
ösi birtok; az övé semmi; egy pár gyöngé kar,
a mit hozzád visz, mely neked sem dicsőségre,
sem munkára, sem védelemre nem való; mig
én megosztom veled birtokom, nagy hirem; s
szerelmem által boldogabbá teszek, mint va-
laha álmodád.

Az ifjú lesüté szemeit és bizton felelt.

— Köszönöm jó szived szándékát délczeg
urasszony; szép is vagy, jó is vagy, hatalmas
is vagy; de ha még olyan szép volnál, mint az
égből leszállt angyal, s onnan hoznál számom-
ra boldogságot, s tied volna az egész föld; s
ha Szendilének arca mióta nem láttam, be-
tegségtől elrutult volna is, ha ölemben kellene
őt vinnem, szájamból itatnom, oly nyomorult
volna: még is csak őt szeretném én s hozzá áll-
nék, vele mennék.

Mig az ifjú bajnok beszélt, lesütött szemek-
kel, Lóna felől elfordulva, a délczeg leány
lebocsátá palástját magáról, leveté fegyveres
övét, pikkelyes kebelpánczélát; az alatt volt
az egyszerű buzavirágszin öltözet, melyben
őt Adorján megszerette; azután leveté ara-

nyos fővegét fejről s az elszabadult hajfonatok hosszan omlottak le fehér vállaira és akkor szemérmesen oda simult Adorjánhoz, s gyöngéden átölelve annak nyakát, rebegett hozzá Szendile édes hangján.

— Hát így akarsz-e nőül venni! Adorján meglepetve tekintte fel rá. Egyik bámulatból a másikba esett. Az elszórva látott öltönydarabok valamit látszottak megmagyarázni neki; de azért még is alig tudott okos szóhoz jönni.

— Te? Szendile? és Lóna?

A lyánka mosolygva mutatott elszórt fegyverére:

— Lóna megszűnt lenni, hogy Szendilének helyet adjon, Lóna harci karjára nincs szükség többé, mert férfi jött a házhoz, a kit a kard méltóbban megillet; a nőnek nincs más hivatása többé, mint szeretni, és boldogítani; neked csak Szendiléd maradt, Lónát nem látod soha többé.

Adorján most értett már mindent; üthetnék volt saját homlokát azon balgaságért, hogy mindezt eddig észre nem vette; de hisz ez több volt mint tündérség! Ki gondolhattott volna rá, hogy tündérek játszanak vele?

Hanem azt már tudta Adorján, hogy a tün-

dért semmi sem változtatja annyira emberré, mint az emberi ölelés, az emberi csók, minél fogva e kettőt nem is szánta meghódított tündérére pazarolni; oda szorítva őt dobogó kebléhez s ismét eltartva magától, mintha néha néha tartana tőle: ha valjon nem talált-e ismét Lónává visszaváltozni. Nem, nem, csak az édes szemérmes Szendile volt előtte, senki más.

Midőn azonban a legnagyobb örömben volnának, jön nagy csörtetve vasfeő Ribarcz uram ő kegyelme, s kérdezgeti: hol van Lóna?

No megszeppent most Adorján! Hiszen vinné el Lónát vasfeő Ribarcz: az lenne az ő keresztje! ezt soha sem szánta tőle, de már most tudta, hogy Lóna nem más, mint az ő szerette Szendiléje.

Azonban a szelid lyánka oda simult nyájasan a vasfeő harczfihoz s megsimogatva borostás orcáját, szelid hangon monda neki:

— Édes kedves Ribarcz bátyám; Lóna néném eltűnt innen; azt mondta, soha sem is kerül elő; ha rá találsz, vidd oltárhoz; ahogy ígéretét adta; hanem azt nem kívánod ugy-e, hogy mi addig várakozzunk, míg te Lónát

megtalálod; mi régen szeretjük egymást; ugy-e
eljősz násznagyunknak?

Ribarcz bátya nagyokat sodorintott bajuszán, kezdte észre venni a tréfát, hogy hanyadán vannak; egyszer-egyszer haragunni is készült; de csak megint mosolyra vált ennek a kis bü-bájos tündérnek a czirogatásától; aztán át is látta, hogy igen szépen van rászedve, meg hogy hiába volna minden haragja, mert a mit tett az nem volt érdeme, csak vitézi kötelessége; hát csak ráhagyta a dolgot:

— No Isten neki; leszek násznagyod, te utálatos kis boszorkány. Hanem emlékezzél arra a mit mondtál. (Azzal Adorjánhoz fordult) Öcsém; ha valaha a menyecskének kedve találna kerekedni, hogy a süveget feltegye, s *Lóna hangján* beszélgessen, csak azt mond neki, hogy „*jön Ribarcz!*“

— Nem nem! kaczagot Szendile, Adorjánt kedves gyermetegséggel átölelve; ő csak Szendilét fogja látni, Lónát soha többet.

Ribarcz bátya átlátta, hogy itt bizony Lónát hiába keresi már, s maga vezette őket az oltárhoz.

Lóna arczát, Lóna hangját nem is látta, nem is hallá senki többet ez ég alatt.

Csak szerep a férfi küzdelem a nőnek, nem élethivatás.

Az Adorjánokból aztán nagy család lett; a székely maradt derék nemzet; — az Isten tartsa meg őket, míg a világ világ marad; míg a székely székely marad

MÁTYÁS KIRÁLY FÁJA.

(Rege.)

Azon a kellemes hegysimulaton, mely a Zugliget fölött emelkedő lejtőt mintegy sima lappá vágja, elkezdődve azon terebélyes bükkfánál, melyet Vörösmartynk Normafának nevezett el, s melyet azóta idegen és bennszülött ezen név alatt ismer s kérgét teli faragja névkezdő betűkkel, s végződve a Jánoshegy volkánalaku dombtövénél, mintegy folytonosan tartó kert: állt még ezelőtt hat évvel is egy vén-vén fának végső romja, épen egy kétfelé váló út közepén, mely azután túl rajta megint összejön, mintegy kerülőt téve a kedvéért.

A jámbor Budapest szelid népe most is nagyon szereti azt a helyet járni; más itt a fü, más a levegő, mint egyébutt; ily óriási fákat, ily buja növényzetet nem találni a környékben, s ha az ember a virágos fübe elfekszik, a vén terepély fák csillogó levelei alá; olyan csodálatos érzések lepik el, azt képzei, mintha ki volna ragadva ebből a mostani világból, visszaröpitve századokkal előbbi fényes időkbe; azok az arcza fölé hajló virágok, harangos kék fürteikkel, azok a feje felett futó felhők olyan csodálatos dolgokat beszélnek neki, a mikre kívülök senki sem emlékezik már. Hajh, mert az emberi kéz mindent meg tud változtatni, csak a virágokat nem ide lenn, és a felhőket nem az égen.

Sokat nem tudni már abból, a mi elmúlt; ki élt itt? ki halt itt? de egyet még is tudott minden ember: azt, hogy ama roncsolt törzs ott a kétfelé váló uton Mátyás király fája.

Nem fa volt már, csak reves, korhadttuskó; kerülete töben tizenkét lépés volt. Akárhányszor megszámláltam. Derékvastagságu gyökerei kiduzzadtak már a földből s hat hét ölnyire elfutottak. A földből kiálló törzs alig volt már félölnyi magas; kívül a kérge

élt még, s minden tavasszal újult törekvéssel hajtott friss sarjakat, mintha nem akarná magát megadni az enyészetnek, mintha még folyvást küzdeni akarna az idővel; azokat nyáron át járó-kelek letépdelték, szél ki facsarta, legelő marha lerágta; zápor és hóvíz bevette magát reves oduiba, s tovább rohasztá a pusztuló törzsöt, egy télen korhely emberek tüzet raktak benne, akkor a törzs egész a földszinig leégett, s a következő tavaszon csak az égés fekete szérüje jelölé még az ősfá helyét; a holt gyökerek nem hajtának sarjadó ágat többé.

Ennek nincs több öt — hat esztendejénél . . .
 . . . Nézzünk körül: mi volt itt ez előtt
 négyszáz esztendővel?

* * *

Már gyermekkorában megmutatta azt *Hunyady Mátyás, milyen fából lesznek a királyok?* Kilencz éves volt csak, a midőn már úgy tudta könyv nélkül *Horáczt* és *Virgilt*, mint a miatyánkot, még pedig nem csak recitálni, de sőt citálni is tudott belőlük alkalmyszerűleg, az öreg *Szilágyi István* nagy gyönyörűsé-

gére, a ki ilyenkor azt szokta mondani: „*ez a fia tudósnak született!*“

Egyszer hét oláh paraszt közt, a kik a vajdahunyadi várban fenn voltak szolgálatra, elveszett László bátyjának a vadászkürtje; a mi pedig annak igen kedves jószága volt, nem csak azért, mivel igen szépen ki volt faragva, s ezüsttel foglalva; de leginkább, mivel azt emlékebe kapta attól a Bátoritól, a ki Várna alatt elesett volt. A várnagy azt akarta tenni, hogy addig vereti mind a hét parasztot, míg a tettes kivallja a bűnét. Mátyás meghallotta ezt és nem engedé meg: micsoda *igazság* volna az, hogy hat ártatlan ember szenvedjen a hetedik bűnös miatt; e helyett maga elé hivatá az oláhokat s azt mondá nekik, hogy ő egy bűbajos mondattal majd kitudja, hogy ki volt közülök a tolvaj? Azzal sorba állitá az embereket, s elkezdé scándálni a verset: „Ty-tire — tu patu — lae recu — bans sub — tegmine — fagi: minden lábnál másik parasztra mutatva újjával. E közben éles szemei észrevették, hogy egy a hét közül visszatartá lélekzetét, midön rákerült a sor, s azután lélekzett nagyot, midön Mátyás odább haladt. Folytatá: Sylves — trem tenu — i mu — sam

medi — taris a — vena. E szónál azt mondá annak, kire e versláb jutott: „nem te vagy-e a tolvaj?“ A megjegyzett ember most egyszerre mosolyogni kezdett, mire Mátyás hirtelen elfordult a megszólítottól s amához fordulva, határozottan rákiálta: „nem ő az, hanem te vagy!“ A meglepett bűnös térdreest és kivallá vétkét.

Az öreg Szilágyi nagyot bámult, mikor ezt meghallá s azt mondta: „*ez a fiú birónak született!*“

Egyszer panasz volt a majorban, hogy valami hiúz az erdőből lejár és a nagyasszonyoknak legszebb kecskegidáit megfojtogatja; már sokszor lestek rá, de nem bírják megkapni, mert igen ravasz állat. Mátyás hallá e panaszokat s egy napon vevé nyilait és tegzét (kanóczos puskát még nem adtak a kezébe) és lement maga a majorba és ott leste a közelgő hiúzt. A hiúz azonban eszes állat, midőn a majorhoz közel ért, észrevette, hogy lesnek rá s visszafordult az erdőbe. A gyermek hirtelen felkapott kis tatár lova hátára, csak úgyszórin, nyereg nélkül s nyargalt a hátat fordító vad után. A cseles vad messze becsalta maga után az erdőbe üldözőjét s midőn látta,

hogy az milyen makacsul ragaszkodik hozzá, el nem akar maradni tőle, hirtelen felfutott egy óriási nagy bükkfára, annak az oldalán volt egy nagy odú, abba belebújt. Oda már nem mehetett utána a fiú; a fa vastagabb volt, mint hogy ember felkúszhasson rá, s az odúba nyúlni nem tanácsos; ha pedig visszamegy segítséget hozni, a hiúz az alatt kijön és elosont; mit cselekvék tehát. Leszállt a paripájáról, azt kicsapta a füre legelni, maga pedig leült a bükkfa elé: az odu nyílásával szemközt, azzal az erős szándékkal, hogy ellensége várát megszállja s minthogy az ostrom lehetetlen, kiéhezteti onnan. A megszálláshoz világos előnyei voltak: ő most falatozott otthon, a hiúz pedig valószínűleg régen nem evett már, mert csak olyankor szokott az erdőből kijönni, mikor ott nem foghat semmit; s két nap mindig elijesztették a majorból; e szerint világos, hogy a várban levő ellenség kevesebb ideig fogja kiállhatni az éhséget, mint az ostromló. A makacs fiú egész nap ott állt étlen és szomjan a fa előtt, annyi időre sem hagyva el harci állomását, a mennyi kellett arra, hogy a közel patakhöz lefusson vizet meríteni. Az alatt az ellenség megmenekülhetett volna. Eljött az éj-

szaka is; Mátyás nem tágult helyéről; egész éjjel állva maradt, hogy el ne alugyék, s ellensége várát kövekkel ostromolta, hogy azt se engedje aludni. Ott találta a virradat is; elméjében csábító képek kezdtek rajzolódni azokról a jó körelebbencsekről, levelensültekről, aranygaluskákról, miket jó édes anyja otthon sütöget fiának, saját fehér kezeivel nyujtva a hártavékony tésztát; s mondogatja magában: valyon hol maradhat? bizonyosan a majorban van. De Mátyás ellenállott a csábító képeknek, egy egy fenyőhársat hasított le kezével, azt összerágta, néhány szem borókát lelt, meg egy bokor vadköményt, az hüset tartott szájában, szolgálva éhség és szomjúság ellen; s gondolá magában milyen jó izün fog majd a diadal után esni a jó *kászatúró*, a mit a majorban készítenek épen most, friss fenyőhéjba gyúrva a túró, borókával és köménymaggal vegyest s mondogatják magukban: hol maradhat az úrfi? bizonyosan visszament a várba. Ézért nem is indult senki a fölkeresésére. Elmult a második nap is, étlen szomjan. Végre is a hiúz sokallta meg a várakozást. Hogy megszállója még alkonyatra sem ment el a fától; a kétségbeejtő éhszomj dühössé tevé; roha-

mot próbált várából; a mely rá nézve siralmasan ütött ki: Mátyás legelső nyila keresztül szegezvén torkát. A gyermek diadalmas prédával tért vissza a majorba.

Az öreg Szilágyi István arca nem állhatta meg, hogy ne mosolyogjon, a mint ezt meghallá; — „*ez a fiú hadvezérnek született!*“ monda előérzetes örömmel.

Valami diákot fogadtak fel egyszer a kastélyba a végett, hogy a mi irni való fordul elő egyszer másszor, azt teljesítse. Bencze diák igen alázatos ember volt; csinált verseket a családtagok nevenapjára, ünnepekre, mikben mindenkit éigig tudott magasztalni goromba dicséretekkel; s azonfelül nagyon szeretett árulkodni az udvari cselédségre. Mátyás ezt az embert ki nem állhatta, s ellenszenvét tudta éreztetni vele. Egyszer a jó Erzsébet nagyaszony megfeddé fiacskáját ez ellenszenvért, miért hogy oly haragos e diák iránt, a ki úgy iparkodik magát vele megkedveltetni? „Épen azért gyűlölöm, mert hizelg és árulkodik“ felelt a gyermek.

Az öreg Szilágyi István nagyot simított szakálán s belső elégteliséggel mormogá magában: „*ez a fiú királynak született!*“

Mikoribban Hunyady János Magyarország kormányzója volt: azon időben már kedvenc tanyájuknak tarták az udvar körül lakó főurak a budai hegyvidéket; az erdők nagyrésze még akkor körisfákból állott hárs és bükkfákkal vegyítve, miknek lombja gyönyörű változatosságot ad a liget külsejének. A ridegebb tölgy most már lassankint mindig odább szorítja e pompás köris erdőket; most már csak a távolabb eső bérceken találni colossalis csoportjaikra, miket köröskörül befut az örökzöld repkény.

A történetbuvárnak nehéz volna már valami nyomára találni azon ragyogó kéjlakoknak, mikkel főuraink ez erdőket megnépesíték; mulékony anyagból voltak azok épülve, nem sok munkájába került az időnek port csinálni belőlük, hanem a ki látja e roppant szabályos hegylapályt, melynek oldalai egyenesen futnak alá, szabályos párkányzatokkal, mintha sáncznak volnának készítve, a ki eltévelyeg e csöndes erdők között s egyszer-egyszer hirtelen egy kerek tér közepén találja magát, melyhez most már út sem vezet, köröskörül gömbölyü koronás fak; a fű buja, miként schol, a kerek tér közepén áttörhetlen rózsabokrok;

miknek piros illatos virága száz mosolygó szemmel néz a csendes ligetre, s elgondolja, hogy a rózsák élete örökké tart, s hogy ilyen rózsa vadon nem terem sehol; a ki tud látni és hallani rég elmúltat, ki nem mondottat, az nem fogja megtagadhatni magától azt az érzést, mely önkénytelenül meglepi e csöndes helyeken a szívet s beszél neki a füvek nyelvéen, mi történt itt? kik jártak itten? óh mert az apró kis füvecskék halhatatlanok, egyszer beveszik magukat a földbe s többet ki nem vesznek róla; erős törzsek elmúlnak felőlük; a kis fü világ végéig él.

Heveredjünk le e halhatatlan fűszálacskák közé s hallgassuk hogy mit beszélnek?

. . . . Mátyás király, ah! halhatatlan nagy királyunk; gyermek volt még és már férfi: — most halott és még is élő.

Vitéz apja elhozta őt magával Budára, mikor még igen fiatal gyermek volt. Okos emberek, a kiket meglepett a gyermek lángesze, azt tanácsolták szüleinek, hogy ne engedjék őt annyit tanulni, könyveskedni, mert bizony megárt az ifjunak; magyar ember szerette hajdan azt hinni, hogy a tanulás elrontja az ember természetét. Mátyást felkölték classicusai mellől s

elküldék lovagolni, vadászni; a fiu pedig úgy lőtt és nyargalt, mint egy kis scytha fejedelem; a ki egyebet sem tanult.

A budai hegyek között még akkor szarvasok és őzek jártak; más őzek és szarvasok. mint napjainkban, s Garay, Bánffy, Ujlaky uraimék vadaskertjei nyitva áltak az úri vadászok előtt.

Bánffy uram vadászmesterének laka ott állt a hajnalosi völgyben, egy kis irtovány közepén: (az a nagy rózsabokor ott a pusztán téren talán épen az ő ablakára hajlott) annak volt egy kis leánya: Rózsa. Igen: Rózsának hitták, bizonyítja az a sűrű rózsabokor is, mely annyi idő óta nem akar kiveszni. Ide, e vadász-lakhoz szeretett Mátyás olyankor eltévelyedni, mikor könyveiből felzavarták; itt elereszté lovát, lerakta fegyvereit; futhatott miatta és löhetett az őzek után, a kinek tetszett: neki jobban tetszett a kis Rózsával beszélgetni. Miről beszélgettek olyan érdekesről? Hát beszéltek szerelemről: abban levő boldogságról; beszéltek dicső jövődőről, Mátyás egykori hatalmáról, nagyságáról. Hogyne beszéltek volna? Mátyás már akkor kilencz éves volt és Rózsa hét. A gyermek már akkor is hódított — várakat és sziveket.

Onnan a hegytetőről messzire el lehet látni; fel Váczig, és le a Kunságig, a láthatáron kéklik a Mátra, lábaink előtt terül Buda végétől végig. Sok embert elvezettem erre a helyre; mindegyik azt mondá, ha szóhoz tudott jöni a nagy nézésből: „bizony szép ország ez a Magyarország! de bolond volna, a ki nem szeretné.“

Mátyás is gondolt ilyesmit, mikor onnan letekintett.

Még akkor Pest nem igen tündöklött; Budavára sem igen birt királyi fénynyel; körülbelül igen meglehetett számlálni a tornyokat, a mik belátszottak a távolból.

Mátyás beszélgetett a kis Rózsával, a ki levél koszorút fűzött kalpagja mellé.

— Majd ha én olyan nagy úr leszek, mint az apám. (Hogy akart volna kisebb lenni.) Kormányzó, első hadvezér; talán több is; milyen szépet csinálók én ebből az országból! Budavára közepébe építették egy új tornyot, nyolcszegletűt, mindenik oldalán lesz egy olyan alkotmány, a mi az időt fogja mutatni arany kigyófejjel, s kalapáccsal üt hozzá minden órát.

A kis Rózsa azt alig hihette, de nem mert ellene mondani.

— Oda a bástya végére építették egy nagy palotát, oszlopokkal, márvány szobrokkal, a milyen még nem volt az országban: száz szoba lesz benne.

— Ah! sohajta fel a kis Rózsa. Hát aztán ki fog abban a sok szobában lakni?

Mátyást nem akasztá meg ez a kérdés; oh az ő képzelete sokkal gazdagabb volt, mint hogy száz szobát be ne tudott volna vele népesíteni; elmondá, hová miféle zászlós urak jutnak, amoda a kíséreteik, itt várakozó terem, ott tanácsterem; vigalomnak, vendégeknek, fényes banderiumoknak külön szállás; hát még a külföldi követek szobái, hát a csillagvizsgáló, chemiai és olvasó teremek; az apródok, a hadnagyok, szakácsok, peczérek, sólymászok lakai, imatermek; hát még a roppant könyvtárak, aranykapsos könyvekkel a háztetőig rakva, égtekéekkel, csillárokkal, márvány szobrokkal ékesítve; végre az sült ki belőle, hogy saját magának helye sem marad benne; a min a kis Rózsa nagyon jó izüt nevetett.

Mátyás azon nem jött zavarba, egy új homlokzatot épített hozzá, az lesz a legpompásabb hely; a márvány erkélyekről épen a Dunára látni, túl rajta egy új város épül és

azon túl népes falvak; a parton pompás épületek, nagy raktárak külföldi kereskedők számára; egy nagy-nagy palota, akkora: hogy negyvenezer diák elférjen benne, a kik mind az ő költségén tanulnak diákul olvasni s betűket festeni, hét-hét emeletre, három szárnyra.

— Ah, — Ah! szörnyüködék a kis Rózsa, a kinek mindez megfoghatatlan dolog volt.

— Majd meglátod! monda Mátyás; majd mikor ott ülsz te az arany rácsos erkélyen, pávatollas ernyő alatt, s látsz a Dunavizén alulról pompás hajókat jöni felfelé: ötszáz vitéz mindegyik hajóban; száz ló húzza a parton: a dárdák messziről fénylenek a napban; a zászlókat messziről lobogtatja a szél; azután ott a palota előtt megállnak egyenkint a hajók; pompás, vértés, buzogányos hadak szállnak le róluk; vitéz hadvezérek aranyos mentékben, tündöklő kardokkal; valamennyi előtt a vezér maga; ezüst páncélban, tomboló paripán; az emberek kérdezik egymástól: ki az? és felelnek egymásnak: „Mátyás jött meg török hadból, hozott diadalt és elfogott zászlókat!“ s te azt onnan felülről fogod nézni.

A kis leány rábámult a beszélő fiúra s azután nagyot sohajtott.

— Soha sem lesz abból semmi.

Mátyás föl pattant e szóra, mely kétségbe hozta, dicsvágyó lelke álmait s szerető szive hűségét, s azt mondá a leánynak:

— Azért is meglátod, hogy mind úgy lesz, a hogy én mondtam; vagy ha nem hiszed, hát ültessünk ide egy hársfát, a hol mostan ülünk ketten; s a hogy az a fa meg fog nőni szépen, úgy nő meg az én hirem is, s a mint az kiszől minden tavasszal, úgy fogok én te rád gondolni mindig.

A kis Rózsa elnevette magát.

— Ugyan ki ültetne most fát? Hiszen nyár van; ilyenkor az nem éled meg. Nem tudod?

— De ha én akarom, hogy megéledjen kiálta makacsul a gyermek.

A lányka megint kinevette.

— Nem parancsolsz ám a fának. Még ha király volnál sem parancsolnál neki. Ha most elvágod a gyökerét, elszárad, ha arany földbe ülteted is.

— Földestül együtt hozom el a csalitból, úgy ültetem ide.

— Hát azután?

— Azután te mindennap megöntöződ.

— De messze ide a forrás.

— Ha te engemet szeretsz, messziről is elhozod rá a vizet.

A kis Rózsa szeliden átölelte játszótársa nyakát s megígérte hogy mindennap megöntözi a fát reggel is este is. — Hát azután?

— Azután ha majd nagyobb lesz a fa, én metszek bele egy szívet, abba a mi neveinket, tetejébe az ország czimerét, s az ott fog látszani majd száz meg száz esztendő múlva is; s addig soha el nem mulik Magyarország.

— Az nagyon szép lesz.

Most már Rózsának is tetszett a gondolat; ő maga bízatta Mátyást, hogy tegyék ezt mindjárt; futott haza ásóért, öntözőért; segített a sűrű csalitban egy szép egyenes fiatal hársfát keresni; Mátyás körül kiásta a mellől a földet, nagy fáradsággal ketten kiemelték helyéből s elvitték addig a pázsitos lapályig, a honnan Budára lenéztek az imént, ott beásták a fiatal csemetét, megöntözték s megígérték, hogy azt holnap megint fel fogják keresni és addig öntözik, míg csak meg nem éled.

És a hársfa különös csodára, nyár derekán szépen megéledt; régi leveleit elhullatta, újakat hajtott helyettük. Azt mondják, hogy a gyermekek keze ilyenekben szerencsés szokott

lenni, vagy talán az élőfa is érezte magán Mátyás kezét?

A gyermek belevészte a fa kérgébe a két név előbetűit egy sziv közepébe, fölé az ország czimert szépen; a fa még be is forrta a sebet őszig; a mikor Mátyást ismét Erdélybe vitték Hunyad várába.

A kis Rózsa egyedül maradt a hársfával Mátyásról sokáig hirt se hallott.

Azt elhordta a sors útmutató keze erre arra, járt igazi háborúban is; megnőtt, ifju lett; beszterczei grófnak nevezték, azután meghalt az atyja, a nagy Hunyady János, a ki után nagyot rendült az ország; roszt akarók üldözték a családot; elfogták Mátyást is László bátyjával együtt; ott ültek együtt a kerek toronyban; Lászlót le is fejezték, Mátyás is csak olybá vehette a fejét, mint a mit a vérpad alól hozott vissza: majd meg elvitték Prágába, ott fogva tartották, sok bánatot, veszedelmet kiállt, egyszer megint egyet fordult a világ; a király meghalt, s a prágai fogoly ifjút megválasztották Magyarország királyának.

Ki is kívánta volna tőle, hogy ennyi idő, ennyi változás után visszaemlékezzék a zugligeti hársra, és a kis vadászleányra, a kivel azt

együtt ülteté; nagy szenvedélyek, nagy események férfivá érlelték korán az ifjút, a ki lelkével egy országért gondolkozott, gyermekálmak nem foglalhattak abban helyet.

Volt már királyi trónja, melyen cseh királyi leány ült mellette, parancsára palota épült a várhalmon, melynek hite mehetett hetedhét országra, roppant megkezdett épületek alapjai mutatták, mivé fogja átalakítani országra fővárosát, s az alatta elhőmpölygő Dunán jártak keltek a bádögveretes gályák, rakva paizsos vitézekkel, a zászlókat messziről lobogtatta a szél; . . . de az nem jutott eszébe, hogy egykor, a gyermeki hajdankorban, azt mondá ő valakinek: „majd meglátod!”

Egyszer azonban meghalt a királyi feleség, s Mátyás érezte azt a nagy ürességet szívében, a mit nem képes betölteni egy egész ország; s ebben a hirtelen támadt nagy ürességben meglátszott emlékezete előtt — a kis hársfa.

Sok, sok esztendő elmúlt már azóta; valjon mi lehetett belőle?

A király egy este egyedül kilovagolt a hegyek közé, hogy hársfáját felkeresse.

Jól ismeré még a helyet, az utat, mely

arra viszen: valahány lépést haladt, ismerős tárgyak üdvözölték; ott egy nagy mohos kő, melyen annyiszor pihent; most még zöldebb rajta a moh; itt a völgyi gyöngyvirágok, most is ott nyílnak a haraszt közt: az útféli szent képről sem kopott le még egészen a festék; a forrás mentében most is zöldebb a fű, miként másutt.

A hegylapályra felérve, megköté lovát a király egy faághoz, s elindult gyalog az ismert ösvényen.

Sűrű bokor kerité akkor is a kis félkört, a mint a bokor széléhez ért a király s az utolsó hangafa lombját félreháritá szemei elől, meglepetve döbbsent vissza.

A kis magányos tér virágoskertté volt alakítva, melyen rendes csoportokban szentgyörgy virág, csengő jáczint, pompás tulipán nyílt, és a virágoskert felett, mint egy óriási ernyő terjeszté ki roppant zöld sátorát egy terepélyes hársfa, sokkal zöldebb, sokkal bujább, mint az erdő minden fája; héja síma, egy mohaszál, egy rozsdapetty sem látszik rajta, csak a közepére vésve tűnik elő a nemzet címere azon, alább egy sziv közepében az M és R betűk.

A kis virágágyak puszpáng bokrokkal voltak bekerítve, a fa alatt gyepágy volt rakva, melynek vékony lombos füve szebb volt bárminő szőnyegnél.

Tehát a gyermekábránddal elültetett fa megnőtt nagyra, s a mint nőtt, úgy emelkedett Mátyás mindig felebb, fel a trónra, és még annál is felebb: a hir emlékébe, és még annál is felebb: a nemzet szívébe.

Ott látszott a magasból pompás Budavára, a királyi palota hegyes kúpjaival, a nyolczsze-gü torony, az áthidalt Dunán túl a népesedő Pest, a hosszú egyenes utak szétnyúltak a síkon Vác, Czinkota, Kerepes, Soroksár felé; magas úrilakok, hosszú fehér tanyák látszot-tak elszórva az istenáldott rónán, s az ösfo-lyam kék tükrén ezüst barázdákat húztak a fel s alá kelő nehéz hajók; — boldogság, jó-lét, ragyogás terjedt el az egész országon: — a hogy ő azt gyermekésszel kimondá:

„Majd meglátod!”

Most eszébe jutott e mondás.

Hát a lányból mi lett azóta, kinek ezt meg kelle látni? a gyermek játszótárs él-e? Boldog nővé lett már talán, ki csendes családi köré-ben nem irigyli a trón minden ragyogását?

Nem a trónnak ragyogását, de talán a rajta ülöt?

Vagy tán elfeledte régen, a mit akkor egyik gyermek a másiknak beszélt? de ki ülteti akkor ide e virágokat? ki ápolja, ki öntözi a fát? ki tudja azt, hogy ehhez mi emlék van kötve?

A néma berek megfelelt a néma kérdésre; — csendesen, alig zörrentve meg a harasztot, jött elő a tulsó oldalról, hol most a király kútja van, egy szép hajadon leány, vállára két korsó akasztva.

Szép vólt a lyány, mint egy tündér, tán azoknál is halaványabb; — tündérek arczára hiába süt a forró nap: nem tudja megbarnítani. A király gondolta magában: milyen kár, hogy ilyen halavány.

A szép hajadon a hárshoz érve, az egyik korsó vizet rátölté annak tövére, a másikkal meglocsolta a virágokat; mikor a fa mellett elment, nem álhatá meg, hogy oda ne hajoljon, s azt a nevet ott a szívből meg ne csókolja, aztán szemérmesen szét tekintve, ha nem látta-e meg valaki?

Senki, senki; . . . de a király még is látta. Azután leült a lyányka a gyeppadra, fehér.

karjával átölelve a fát s szöke szép fejét ráhajtva szerelmesen, oda oda sűgött neki néha, mintha az jól megértené, a mit mond; kis kezével gyöngédeden végig simogató; mintha az jól esnék annak, majd meg átölelte mind a két karjával, mintha érezhetné a fa forró szive dobogását; azután lenézett Budára, s ismét fel a fa magas tetejére, mintha mondaná neki: „látod-e?”

A király szive elszorult e látáson, zaj nélkül visszahúzta magát, s eltávozott onnan, a nélkül, hogy a leány észrevette volna.

Haza érve, rögtön kiküldé belső diákját, Árva Pétert, hogy menjen el tudakozódni Budára Bánfiék fővadásza és annak családja felől s hozzon neki hirt sietve.

Péter diák ezen hirrel jöve vissza:

A fővadász még most is él s emlékezik a királyra, mikor még az csak lótófutó gyerek volt; a kis Rózsa, a kivel ő nagysága akkor annyit játszott: felnőtt, szép leány lett belőle, de fájdalom, nem ment férjhez. Valami különös igézet fogott rajta, melytől nem birják megszabadítani; mindig szótlán, kerüli a férfiakat, és senkit sem tud szeretni. Kár érte pedig, mert nagyon szép.

A rossz nyelvek pedig azt mondják; hogy a fiatal hajadon boszorkány; látták őt az erdőben egy élőfával beszélgetni, mint valami élő emberrel; az bizonyosan valami elbűvölt szeretője annak, kinek enni és inni hord, s ha akarja, visszaváltoztatja férfivá. Már arról is beszélnek, hogy kivágják tőből a fát s máglyát rakjanak belőle a bűvésze számára.

A király eleget hallott. Azonnal parancsot adott főépítő mesterének, az olasz Lukácsnak, hogy készítsen hirtelen egy diszes házat, szépen festett fából, minők az úri kertekben levő remete-lakok szoktak lenni. Azt, mikor készen volt, egy éjszaka felállíttatá a hárs melletti szabad téren, oszlopai vad repkénynyel befonva, tornyában kicsiny csengetyű, tetején a fali rózsza, még a galambok sem hiányzottak az eresztől, s a mázos korsók, és tálak a polczon.

A babonások, a mint ezt meglátták reggel, ismét csodát kiáltottak: hogy ezt megint a boszorkány varázsolta elő a földből; nem is teremhetett oda másképp.

De elnémultak azután, mikor a király hirmondói trombita szó mellett kihirdeték szerte, hogy háromszáz lépésnyi területben minden

halandó ember örizkedjék közelitni a rejtélyes lakhoz, mert az a *király fájának* örizője számára van építve; a ki pedig a fát avagy annak örét megsértené, olyan veszedelmet várhat fejére, mintha a király saját személye ellen emelte volna fel kezét.

Egyszersmind állandó tartást rendelt a király a hárs örének élete fogytaig.

Az emberek megtudták, hogy az ott a király fája; — a többi rejtelem maradt.

Legnagyobb rejtelem volt az, hogy midőn vénült a fa, vénült a király is, csak az őrző szüz arcán nem látszott meg az idők nyoma, ő szép maradt és fiatal, mikor a király arcán és a fa kérgén barázdákat vontak az évek.

És soha sem szeretett senkit. Egy útja volt: háza küszöbétől a fáig, egy gondolatja: a fának gyökerétől annak sudaráig.

Mikor kezdett el rügyezni? mikor hajtá ki legelső leveleit? mikor virágzott? mekkorát nőtt? hogyan hullottak el levelei? Rendszeren ezek voltak a legutolsó lombok az erdőben.

Mikor Mátyás visszakapta a koronát Fridrik császártól, abban az évben a hársfa gömbölyü levél koronájából egy másik korona

nőtt ki magasra, mintegy új félgömböt képezve a régi fölött.

Mikor Bécszet elfoglalta, abban az esztendőben kétszer virágzott; tavasszal és ősszel.

Mikor második feleségét, Beatrixot elhozatta: abban az évben lesárgult minden levele, s elhullt nyár utóján.

Mikor a zsebrákok pusztították az országot, nagy idegen hernyók jelentek meg a fán, a mik szörnyű pusztítást követtek el rajta, míg azután bábokká válva kemény szövetszálaknál fogva aggatták fel magukat a galyakra. A zsebrákok is úgy lógtak már akkor.

Mikor pedig a király ellenségei összesküdték ellene, s míg ő távol járt, behitták helyébe a lengyel királyt Kázmért; akkor rosszlelkű czinkosok föltevék magukban, hogy kivágják a hársat; ha a király bukik, dőljön utána a fa is, mely sorsát viselni szereti.

Hatan kimentek az örlakhoz, annak ajtaját rázárták a leányra, kire nem merték kezüket tenni, mert félték, hogy megrontja őket nehéz varázslataival.

Rózsa hallotta bezárt lakából a fejsze-csapásokat, mik a király fáját sújták, s ha kezeivel nem sújthatá vissza, megsújtá átkaival a

szentségtöröket; és az átok nyomban találta őket ott, mert zivatar támadt rögtön s a zivatarban egy villám ott a fa alatt agyonsújtá mind a hatot, míg a fának egy ágát sem sér-tette meg.

A fejszevágások erős sértést ejtettek a fán, de nem veszedelmezt; az örleány e vágást kitisztítá szépen s annak üregébe egy szűz Mária képet állított be. A fa néhány év mulva beforrta körül a sebet, s félszázad mulva az egész szűz Mária képet betakarta, lassankint összeforrva a mélyedés körül.

1490-ben, ápril negyedikén iszonyú zivatar támadt észak felől, mely eltartott másnap, harmadnap is. A hárs lombtalan galyjai nyögtek, csikorogtak a fergeteg nyomása alatt; a kis őrház csengetyüje meg-megszólalt a szél taszítástól, mintha sürgetné, hogy húzzák meg valakinek a lelkéért.

Mátyás király akkor haldoklott.

Ápril hatodikán tetőpontját érte a vihar haragja; Rózsa egész éjjel nem aludt, szüntelen imádkozott; és az bizonyosan Mátyás éle-teért mondott imádság volt.

Reggel nyolcz órakor ijesztő recsegés riasztá fel térdeplője mellől; s a mint kite-

kinte az ablakon, rémülve látta, hogy a vihar letöré a hárs felső koronáját.

Rózsa első gondja volt a csengetyühöz futni és azt meghúzni háromszor. Azután letérdelni és imádkozni Istenhez, hogy nyissa meg mennyországa kárpitjait egy nagy lélek előtt, kit csak azért engedett ide alant élni az emberek között, hogy azoknak legyen mivel vigasztalniok magukat a szomorúság napjaiban; egy királyi lélek előtt, a kiből halni indul egész ország.

• Mátyás király abban az órában halt meg.

Rózsa is negyvenhét éves volt már akkor.

Ő túlélte a királyt, túlélte még a nemzet dicsőségét is; túlélte a sírba szálló hazát.

Még azután egy félszázadot végig élt, és azon is túl; látta a budai várpalotáról lekopni a fényt, ragyogást, látta elpusztulni Mátyás király pompás intézeteit; látta Dobzse Lászlót kopott ruhában túros hátu lovon lovagolni.

A hársfa nőtt, vastagodott és nem törődött semmivel.

Még több rosztat is kelle látni Rózsának a budai hegyfokról.

A várpalota bástyái ledüledeztek, a távol falvakat rablók, ellenség gyűjtogatták fel;

ámde köröskörül annál pompásabb paloták emelkedtek, jövevények, országcsalók, kincstártolvajok kéjlakai, a hol éjjel nappal folyt a lakodalom, vagy inkább tor, ha a névben válogatunk.

Rózsa most már épen nem mozdult ki abból a félkörből, a mit a kis liget csalitja képezett Mátyás fája körül. Ott nézte a világ mulandóságát s gondolt arra, hogy egy fa még is mennyivel tartósabb életü, mint egy nemzet.

Még pedig azután meg kellett érnie az ország halálát is. Kellett hallania a sírást, mely a mohácsi vész hírére betöltött hegyet-völgyet, látnia kellett a futó hadakat, a közeledő ellenséget, a félholdas sátorokat a pesti parton.

A hársfa még azután is egyre nőtt és nem hajtott a világ folyására.

Rózsa még a mohácsi vész után huszonhárom évig leste a fakadó bimbókat tavasszal, a sárguló leveleket ősszel a király fáján: száz öt éves volt, a mikor meghalt: még akkor sem a természet rende szerint, hanem török martalócok fegyverétől, a kik azt hitték, hogy a vén boszorka kincseket őriz ottan, miket Mátyás király reá bizott, s azt vélve, hogy azok a fa forradásába vannak rejtve, ott felhasíták

a fát. Benne találták vélt kincs helyett a szüz Mária képét.

Azután magára maradt a fa.

Jó esztendőt, rossz esztendőt végig zöldült, egy-egy ágát letörte a vihar; a többi újra kihajtott, egy-egy megmaradt sudara daczolt tovább az időekkel, a szélveszekkel; mikor már a többi letöredezett is.

Lassankint rajta is fogott a vénség; elkezdett odvas lenni, a régi seb helyén kikezdte a roha; egész üreg támadt benne, melybe a későbbkori látogatók kettesével, hármásával belefértek s telefaragták kérgeit profanus nevek előbetűivel.

Némely esztendőben elbetegesedett, oldalait sárga gombák nőttek be, repedéseiből veres mézga könyezett elő, mintha az öreg fa vért sírna bújában, 's a hideg északi szelek ellen lompos zöld mohtakarót húzott lábaira; fázott már szegény: öreg volt; csak úgy vaczogtak száraz ágai, egymáshoz verődve a szélben.

Majd ismét neki vidult, megfiatalodott; valami nagy örömet érzett, lehányta magáról a régi kérget, friss sarjakat hajtott korhadt odvas törzsökéből, mintha omladék várak tor-

nyaiba tüznének ki diadalmi zászlókat; ha a szél, vagy pajkos emberek letördelték hajtásait, nem fáradt bele újakat növelni, s úgysietett megmutatni tavaszoként, hogy még él; ő volt mindig a legelső kizöldülni az erdőben, mintha szemére akarná hányni a lanyha utódoknak, hogy milyenek voltak az öregek?

Egyszer végre belecsapott a villám s leégette félig. Nem tudom miért haragszik úgy a villám a szegény zöld fákra?

De még azután is évek kellettek hozzá, hogy őt tökéletesen elpusztítsák. Csak morzsánkint adta meg magát: egy-egy forgács, egy egy kéregdarab fogytán élt sokáig.

Vastag, dúczos gyökerei kimeredtek már a földből, messzire elterjedezve: — öreg ember a föld alá, öreg fa a föld fölé igyekszik, mikor halni készül.

Ezen az őszön lesz hetedik éve, hogy elmúlt.

Halálát nem hirdették a napilapok, mint hirhedett nagyságokét szokás, legfeljebb a novemberi szél hordta szélyel a nyugalomra tért halotti czéduláit, — a lehullt sárga leveleket.

Nem is tartott felette gyászbeszédet senki, elmondvaszépena gyászesetből folyó tanúságot.

Ugyan ki is lenne olyan bohó, hogy ábrándoznék, szomorkodnék egy száraz fának a haláláról? — olyan bohó például, minő volt az a poéta, a ki ennyi lapot tele tudott írni — egy néma, szótalan fának az életéről

Nem is maradt már azon időből egyéb, mint egy elaggott piros rózsabokor, — és a költők hideglelés képzelődései.

KARÁCSONYI DOLGOZÓ.

Földmives, napszámos elhagyja munkáját szent karácsony napján: kovács pörölyétől, szabó ollójától pihenést ad magának: gazda nem hajtja e napon munkára cselédjét, kereskedő bezárja boltját, hivatalnok szünetet tart országos dolgokban; s mennek mind a templomba, az Isten színe elé, imádkozni, számot adni, ki mint teljesíté, mire hivatva volt? földmives, napszámos, kézműves, kereskedő és hivatalnok?

Ismertem egy embert Pest városában (mások ismerhetnek többet is ilyeket), a kinek nem volt karácsonya soha. Mintha ő érte nem is született volna a Megváltó e napon, mintha az ő ked-

véért nem nyílt volna meg az ég, midőn alá szálltak abból az angyalok, halandókhoz zengedezve: „ime lássátok az utat a mennyországához!”

Csalavérinek hitták az embert, nagy-kereskedő volt, a mi annyit jelent, hogy ő nem szokott boltban röffel mérni kelmét, itczével eleséget, hanem mindent csak szekér- és hajószámra adott és vett.

Sokat eladott és sokat vett egész eszten-dön át, hitelbe és készpénzen, itt nyert, amott vesztett, sok dolga volt mind adósaival, mind hitelezőivel; s ezt a sok összebonyolodott állapotot mind felirta egy nagy könyvbe, a mi-nőt minden kereskedő tart magának, minde-nik lap egyik oldalára felirva a mivel tartozik, a másokra a mivel tartoznak neki mások. Az ilyen kereskedői könyv nagy szentség, olyat csak szilárd hitelű, nagy becsületű embernek adnak, keresztülhuzva minden lap a hatóság zsinórjával s megerősítve pecsétjével, és ab-ban nem szabad sem törlésnek, sem vakarás-nak, nem hogy hamis irásnak lenni, mert az a kereskedő tanúbizonysága, a minek bizonyi-tékára ha megesküdött, az annyit ér, mintha két élő tanú szólna mellette.

Minden esztendőben készít minden rendes kereskedő, e könyv szerint saját tudomására egy összevetést, a miből megtudja: nyert-e, vesztett-e ez esztendőben? adóssága több-e, mint valódi birtoka? Ezt az összevetést hívják kereskedői mérlegnek, mintha egyik serpenyőjébe volna téve a készpénz, másikba az adósság, melyik nyomja le a másikat? a mi természetesen a kereskedők titka.

Ezt a mérleget szokta rendszeren karácsony ünnepén keresztül készíteni az a nagykereskedő, a kiről beszélek. Hja! az ilyen munkát nem lehet megtiltani, kapát, ásót, kalapácsot ki lehet parancsolni az emberek kezéből, de a ki tollal dolgozik, ki kényszeritheti azt az ünnep tartására?

Ha néha mondák ismerősei: mért dolgozik karácsony napján? miért nem megy ő is templomba mint mások? rossz tréfával felelt nekik:

— Én nem szoktam koldulgatni sem embertől, sem Istentől. Saját eszemmel szerzem vagyonomat. Hát a pap nem dolgozik-e karácsony napján? ő akkor prédikál. Hát a harangozó nem ünnepnap dolgozik-e legtöbbit? Egyházi, orgonista mind ekkor robotol. Még sem szólja meg őket senki.

Ily gunynyal szokta kifizetni embereit és tovább lapozott és irt, abban a nagy két oldalú könyvben. A közel templomból áthangoztak ablakain az ájtatos énekek, alig dolgozhatott miattok nyugodtan.

Mig az emberek áhitatos része énekelt és imádkozott, Csalavéri odahaza irt és irt a nagy pecsétetes könyvbe, és azok a számok, a miket oda irt — hamis számok voltak.

Az a munka, mit ő karácsony ünnepén tett, rosz munka lett volna az év bármely napján; hamis bukásra készíté ő magát.

Becsületes családapák igaz keresménye, özvegyek és árvák keserves pénze ment veszendőbe átkozott kezei között; hamis hitelezők, egyetértő gazczimborák voltak előre elkészítve, a kik lefoglalják vagyonát; hogy a később jövőnek semmi se jusson. A martalékon majd azután osztozzanak együtt.

Egy gazdag gyámleánya volt Csalavérinek, kinek minden pénze az ő kezére volt adva; ezt a leányt nőül kérte egy szegény, de becsületes szorgalmas ifjú, s a leány megszerette őt, neki adta kezét, épen most hirdetik ki esküvőjüket harmadszor a templomban.

Az árva gyermek öröksége is rendbe volt

hozva szépen; egy fillér sem maradt abból; a kereskedő bevégezte karácsony napi munkáját, s azután kinézett az ablakon s gunyosan dörmögte magában, a mint látta a sok embert egyik templomból a másikba menni.

— Milyen boldogtalanok, hogy úgy sietnek a templomba!

. . . . Másnap hire futamodott a városban, hogy a nagykereskedő Csalavéri megbukott több százezer forintig. Számptalan család jutott tönkre miatta. Nála veszett jámbor emberek pénze, saját gyámleánya is koldussá lett általa!

Pedig Flórának, ez volt a leány neve, épen ma kellene esküdni vőlegényével, ki őt mint gazdag leányt kérte meg, mint koldusleánnyal van eljegyezve most.

De az ifju megmutatta; hogy igazán szerelemből és nem pénzért választta nőt; azt mondá a leánynak, midőn az minden vagyonát elveszté:

— Most már te is szegény vagy, én is az, legalább jobban fogjuk szeretni egymást, s boldogabbak leszünk együtt. A jó Isten, meg az én két munkás kezem majd csak megsegít az életben.

És oltárhoz vezette őt, megesküdt vele, s elvitte őt magához — szegény házába, — gazdag szerelmébe.

* * *

A csalárd kereskedő ellen nagy pert indítottak hitelezői, kemény büntetést kértek fejére, azt kívánták, hogy a törvény legyen iránta szigorú és büntesse őt gyalázatos fogsággal.

A bukottnak hajh sok pénzébe került, hogy e büntetést elhárítsa magáról, a hamis fillér magával vitte az igazat is; — és még sem sikerült magát megmentenie a büntetéstől, gyalázattól. A bírák szigorúak voltak és igazságosak.

Szent karácsony napja újra; harangoznak minden toronyban, a hivek ünnepi öltözetekben siettek a templom felé; templomokban énekhang és orgona szólt, az utcákon gyermekek mutogatták egymásnak karácsonyi ajándékaikat, — vármegyeház rácsablaka előtt szuronyos fegyverrel jár alá s fel az őrtálló drabant, s az ablak vasrácsozatán keresztül a gonosz kereskedő néz ki az utcára csufos börtönéből, az ablakjégvirágain keresztül forró lehelletével kerek nyílást olvasztott magának,

azon keresztül néz ki az utcára, s a mint látja az embereket a templomba sietni, sohajtva szól magában:

— Milyen boldogok, hogy úgy mehetnek a templomba!

Oda van már a becsület, oda a jó hir-név, a szabadság is egy időre: hat évet kell a börtönbe kitöltenie. De azért még is van valami a minek örülni tud. Meg van a pénz. Az elcsalt, az elrabolt pénz. Kiadva gazdag kamatra, rábizva hűséges czimborákra, kik vele egy kézre játsztak. Ha a fogság ideje letelik, ő ismét gazdag ember fog lenni, s a gazdagság megint becsület.

Történt azonban, mint akárhányszor történik a világban, hogy az ember saját vermébe esik bele, a börtönben ülő kereskedőt nem sokára ugyanazon csapások érték, miket ő szerze másoknak. Egyike azon czimboráknak, kik eldugott pénzeit kezelték, mindenesztől megszökött az országból, több adósa megbukott s ő ott veszté náluk titkolt összegeit; rablott, csalt kincsei úgy szétolvadtak, mint a hó. Most már igazzá vált, a mit esküvel állított elébb, hogy pénze nincsen sehol, senkinél. Lön neki az ő szavai szerint.

De mégsem egészen. Mielőtt bukását kihirdette volna, összeváltott sok aranyat, több ezer forintot érőt, azt egy vas szekrénybe rejtette; egy sötét éjszakán kivitte magával hintóján a városligetbe. Ott hintóját hátrahagyva, megkerülte a pávák szigetét, s a hol egy nagy szomorufüz hajlik a tóba, ott a kiálló partoldalba elásta azt. Ez a pénz legalább megmaradt számára, mehet tán harminczezer forintra, ha uraságot nem ad is, de legalább meg lehet belőle élni.

* * *

Letelt a hat hosszú esztendő. Azóta Csalavéri bűnét, baját elfelejtették, előjöhet már a világba, tán rá sem fognak ismerni. A börtönlég nagyon vénit. Talán a gyalázat még jobban.

Ismét karácsony napja volt. Este későn kinyitották a fogoly előtt az ajtót, s mondták neki, hogy elmehet, idejét kitöltötte, ma van karácsony ünnepe.

Ah miként örült a rab : nem a magasztos ünnepnek, hanem a rég óhajtott szabadságnak! hogy futott végig az utcákon, nem a templomba hálát adni az Istennek, kibékülni

önlelkével; hanem egy rossz zsibárushoz, ki boltját ez ünnepnapon is meg szokta nyitni a vásárló előtt, s utolsó néhány garasán kapát vásárolt tőle. Hisz egy óra múlva aranyokkal fogja tömni zsebjeit.

Azt várta csak míg egészen besötétült, az emberek haza mentek. Minden háznál öröm és jó kedv van ilyenkor, barátai, szeretettei körében tölti mindenki az estét, egymást keresi az ember; a mezőkön nem barangol senki.

Szép nyugodtan végezheti munkáját az ember, ki karácsony éjszakáján elásott kincset siet felvenni. Meglelte a nagy gyászfüzet, könnyen ráakadt a helyre, mit megjegyze : a földbe vágott kapa éle megkondult a vas ládában.

Ah, tehát itt van! sohajta könnyebült szí-
vel, s sietett azt kiemelni. Milyen nehéz volt!
A szekrény zára rég berozsdásodott a föld
alatt, úgy kellett tetejét a kapával felfeszíteni.
A vas zár végre felpattan, az ember oda kapott
kezével — és ime rossz kavics és kődarab volt,
a mit kezébe markolt, arany helyett.

Az ember örült dühvel kaparta ki két ke-
zével a ládában levő kövecset, kábult eszte-
lenségében azt gondolva, hogy talán a pénz

felső része vált kövé, a mit a víz ért, az alja most is arany; fenéig kavics volt abban; roszt, haszontalan föld és nyirok.

A világ egyet fordult vele, tele markolta mindkét kezét azzal a kavicscsal és elkezdett futni vele, és futott, futott sokáig, a mig el nem esett valahol, ott fekve maradt, ott találták meg másnap reggel azon járó falusiak, félig megdermedve.

Bevitték őt a kórházba, hosszas ápolás után testi ereje lassanként visszatért, de lelke örökre háborult maradt.

A mint elbocsáták, rögtön elment a városligeti tóhoz, ott teli válogatta zsebjeit azokkal az apró lapos kövecskékkel, a mik úgy hasonlítanak a pénzhez s azután visszament a városba és eljárt házról házra, megkérdezve mindenütt, nem tartozik-e ő ennek meg amannak? Ha valaki pajkosságból ráhagyta a kérdést s azt mondta, hogy „tartozik“, akkor ő azt válaszolta, hogy fizetni jött, s zsebébe nyult és előszedte a kavicsokat és fizetett velök, számlálgatva : „egyszáz, kétszáz, — ezer forint, — tizezer, — százezer forint“, a menyit kértek tőle. Volt nála százaz és ezerez elég; — mind szép gömbölyü kavicsok!

Azt a pénzt, a mit ő elásott, tulajdon kocsis vette fel onnan; ki azon éjjel, hogy őt a városligetbe vitte, kíváncsiságból utána lopózott, s megleste, s azután a pénzt elvéve onnan, abból megtartott magának annyit, a mi esztendei fizetetlen bére volt, kifizette ura nevében több cselédtársait, a többit felosztotta urának azon hitelezői között, a kik épen semmit sem kaptak, a jó Flóra is így jutott vissza vagyonának tizedrészéhez, a mi jobban esett neki akkor, mintha korábban az egészet kapta volna meg. A becsületes kocsis még azonfelül azt a gonosz büntetést is gondolta ki csalárd gazdája számára, hogy a vasládát megtölté apró kavicscsal, s ugy tevé vissza előbbi helyére. —

* * *

Esztendők multak el ezután, a vén eszelős koldus multjáról mindenki elfelejtkezett már, csak arról ismerték őt még, hogy eljárt a hol ennivalót látott vásárlani, és nem kért semmit ingyen : — fizetett mindig — kövecscsel; oh gazdagon fizetett, marokkal adta és olvasatlanul. A szánakozó emberek hagyták őt azon hiténél, hogy megadta az árát annak, a mit ők alamizsnakép adtak neki.

Csupán egy nap az esztendőben nem járt „vásárlani“ — karácsony ünnepén. Ez nevezetes nap, mondá, akkor nem szabad adni és venni; — ekkor csak alamizsnát szabad osztogatni.

És ő osztogatta az alamizsnát a koldusoknak : szép síma kövecseket; egyet a fiuknak, kettőt az öregeknek : „ez az ezüst, ez az arany“.

Este pedig olyan soká elbolyongott az utczákon és nézte, hogy robognak a hintók, hogy sietnek az emberek. Mindenkinek van valahová menni, csak ő neki nincsen.

Ilyenkor azután elszomorodott, s kezdett emlékezni rá homályosan, hogy valaha ő neki is volt hová menni ezen a napon, volt csendes nyugalmas háza, meleg szobája, butorai; terített asztala : asztal körül vidám vendégei, mosolygó ifju arcok

Hm, mosolygó ifju arcok! Hová lehetek azok mind? Olyan régen-régen volt az, hogy senki sem tudná már megmondani.

Egy karácsonyeste valami földszinti ház ablakából úgy ragyogtak ki a gyertyák az utcákra, két kis árvafiú úgy el tudott gyönyörködni abban, a mi ott az ablakon volt kirakva

mindenféle szép. A vén koldus oda ment hozzájuk, valjon mit néznek ugy?

A kis földszinti szobában fel volt állitva a karácsonyfa : gyermekek öröme, angyalok példája. Egy zöld fenyőfa, mindegyik ágán apró ajándékok, bábok és czipöcskék, fakardok, falovak és czukorangyalkák, miket jó fiuk, jó leányok számára szerető szülők kötöztek oda tarka szalagokkal, s minden kis faágra egy szál viaszgyertyát gyujtottak meg.

A karácsonyfát négy gyermek állta körül, az ötödiket az ifju apa tartotta kezében, kinek vállára a szép ifju hölgy támaszkodott. A hatodik angyalfejecske az anya ágyából mosolygott elé, mig helyét a bölcsőben nagy cifra játékbáb foglalta el.

Milyen áldás van e házon. A gyermekek mind oly szépek, mind oly épek, a szülők oly vidámak; fény, gazdagság nincs házukban, de van jólét és megelegetés.

A vén koldus ugy elnézte mindezt az ablakon keresztül. — Emlékezett rá nagy méléen, hogy ezt a két arcot ismerte ő valaha, mikor még azok nem voltak meg e hat apróbb másolatban. Volt egyszer egy gazdag ember, annak volt egy gyámleánya; azt megcsalta, kifosz-

totta; szegény ember vette férjül; ilyenforma mese jutott eszébe.

Flóráé volt ez a boldog család?

Az ajándékokat megkapták a jó gyermekek, mindenik ajándékban volt még valami rejtve is, egy-egy kis ezüstpénz, a minék a gyermekek úgy tudnak örülni; azt sem tudják még: mire való?

Ketten—hárman összesúgnak: mit tegyennek e sok pénzzel? Nyalánkságra minek adnák? Jó gyermek azt nem szereti, van mit enni ott-hon az eléig. Eltegyék és számlálgassák? Ez zsugoriságra szoktat, s abból támad szivtelen-ség . . . Ott kün áll az ablak előtt koldusgyermek, kettőcske is; azoknak nincs karácsonyfák, tán fájok fűteni sincsen, tán szobájok sincs, hol fűtsenek; adjuk nekik ez ezüst pénzdarabkákat.

Engedelmet kérnek reá; apa anyja örömkönnyel adja azt meg; két legnagyobb gyermek kimegy pénzt osztani koldusgyermecskének.

Mikor mindent odaadtak már nekik, akkor veszik észre, hogy rongyos koldusember ott ül a szegletkövön a ház előtt s néz bánatos szemekkel reájok.

Visszamennek szülőikhez s kezdenek könnyörögni : „odakün ül koldusember, ugy fázik, ugy éhezik, hadd hívjuk be, hadd egyék, hadd melegedjék itt benn : ugy is nekem sok az étel; Károlyka sem akar enni, Jolánka, Piroska, mind ad a magáéból enni neki ; jóláthatik vele“.

A szülők megengedik, hogy bevezessék a koldusembert a gyermekek.

Jön az tántorogva a szobába, mindkét kezén egyik gyermek fogja. Nem tud szólni, csak maga elé bámul. Leültetik a jó meleg kályha mellé, adnak elé ételt, italt s körülülük gyönyörködve : milyen jól esik az neki.

A két szülő borzalommal tekint ez arczvadásokra, a borzalom szánakodássá válik, a mint ráismernek lassan a sziv elfacsarodik keblökben e látványra.

Midőn jól evett és ivott az ember, oda mennek hozzá, megfogják kezeit s nyájas, vigasztaló szóval mondják neki, hogy innen már most ne is menjen tovább; a hol ennyien elérnek, még egy ember számára is lesz elég hely. Maradjon itt, a mig csak él.

Az ember rebegeve hagyja rá, hogy ott maradjon náluk, a mig él.

A férj előszedi ruháit s felöltözteti őt ócska rongyai helyett saját meleg köntösébe, a gyermekek vánkost, párnát hordanak össze számára; a hol annyian alusznak, könnyü ott még egyre ágyat készíteni; a szomoru ember nem megy már most odább.

De az még szomorubb leszen. Arczán a sűrű könnyek hullanak végig. Most már emlékszik jól mindenre : annyi ember ellen végett; de senkinek sem annyit, mint ő nekik. —

Megrabolta gyámleányát, épen menyegzője napján, épen szent karácsony napján; és ime újra itt van szent karácsony napja, s a megrontott család asztalt terít, ágyat vet a koldus számára.

— Itt maradok, itt maradok, rebegé előttök, csak előbb kimegyek, megnézni az égen : feljött-e már az a csillag, a kit én keresek?

Azzal kiment: csillagot nem talált az égen; hanem talált egy száraz akáczfát a kertben, arra felakasztotta magát szent karácsony napján!

Isten legyen irgalmas szegény nyomorult lelkének!

TIZ MILLIO DOLLÁR.

Tíz millio dollár! Husz millio pengő forint! Boldog Isten, még csak kimondani is nagy szó!

Husz millio forint aranyban, egy rakáson; csak a sulya majd százötven mázsa, hogy ne volna az nehéz egy ember lelkén?

Ha azt mondanák: itt van husz millio, nyulj hozzá, tiéd lesz: add érte cserébe becsületes neved, . . . és oda nem adnád . . .

Ha azt mondanák: itt van, vigyed, de felejtse el érte mennybéli üdvödet, . . . és nem feledné el . . .

Ha azt mondanák vidd e kincset, de add el érte azt, a kit legjobban szeretsz, . . . és el nem adnád,

És ha azt mondanák: itt van husz millio, áruld el érte hazádat! . . . és el nem árulnád; akkor elmondhatod magadról, hogy derék ember vagy.

Egy történetet fogok elmondani valami emberről, a ki nem tudott ilyen derék ember lenni: hallgassátok meg, ha tetszik.

* * *

A spanyol - amerikai szabadság - háboruk alatt történt ez a kaland; az idő épen kedvező volt hasonló regények alkotására; a hős és a rabló, a dicsvágy és a pénzvadászat, a honszeretet és a könnyelmű ábránd olyan közel állottak egymáshoz, ellenség és jó barát könnyen összetévesztette őket; a szabadságért harczolók gyakran kezét szoritottak a kóbor martalócczal, ki nem elvekért, hanem zsákmányért harczolt, s a kormány vezérei úgy bántak a szabadsághősökkel, kik egy nagy eszméért küzdtek, mint rablókkal, kiket a törvény üldözni kénytelen.

A mint Peruban kitűzték a szabadságzászlót, egy fiatal skót tengerész, Robertson, ki

azelőtt a spanyol kormány hajóin szolgált, áttért a republicanusokhoz, s azoknál hajóskapitányi rangot kapott.

Robertson fiatal volt, eleven képzelődésű, heves, nagyravágyó; erős hajlammal birt a regényes, a rendkívüli után, a mi tengerész-nél mind igen jó tulajdon, kivált olyankor, mikor a tengeren nem csak a viharok, hanem ellenséges gályák s kalózhajók is járnak.

Első szolgálatul mindjárt azt bizták rá, hogy keresse fel a hirhedett kalózvezér Benavidez bandáját, mely a spanyol kormány patensével zsebében, a Chili partokat végig rabolja s gyilkol és gyujtogat egész Arauco hosszában.

Robertson végrehajtá küldetését; éjszaka meglepé Benavides rablócsapatát, legbiztosabbnak hitt sziklarejtekében, a kalózokat dühös tusa után elfogta mind, csupán egy szabadult meg közülök, a második kapitány Martelin, az is oldalában vitte magával Robertson vadászkesének hegyét, a mi a sebben törött.

Az araucoi parton, hol a rablókat elfogták, volt egy szép terepély kenyérfa, mely máskor is sok kedves gyümölcsöt termett a jó indusok öröme. Robertson ennek a fának

hatvan ágára egy-egy rablót köttetett fel, hogy a kik messziről nézték, mondhatták magokban: a chiliknek ugyan nagy karácsonfát ajándékozott valaki, czukorbábokkal megrakva.

Robertson semmit sem várt kevesebbet e hős tette jutalmául, mint hogy legalább is aladmirállá fogja kinevezni a köztársaság.

Ezt azonban nem tették vele, hanem abból a kincsből, mit ő Benavides rablótanyáján elfoglalt, átadtak neki ötvenezer piasztert — osztalékul.

Ez egészen lehangolta a nagyravágyó ifju kedélyét, rögtön elhagyta a szolgálatot, letette vállbojtait s haragjában, csalódásában bucsút vett az egész világtól.

A la Conceptione öböl közelében volt egy puszta, laktalan sziget; azt választá ki jövődö lakhelyéül; ott építettett magának egy remete lakot; elbolondított egy éhenholt embert, hogy az ott szolgálja őt, azután meg egy pár kétségbeesett kreolnöt, a kik közül az egyiket feleségének, a másikat szobaleányának tekinté, s erősen elhatározá magában, hogy soha többé a nagyvilágba vissza nem tér, hanem mint egy uj Ádám és Éva, egy uj vadember generatiot alapít meg tenger közepetti kis paradicsomában.

Itt élt azután édenkertí ősörömök közt a világgal meghasonlott fiatal remete s tán itt is vénült volna meg, ha egy baleset onnan ki nem zavarja végkép.

Mint mondtam, egy rabló, a Benavides-bandából, Martelin, megmenekült s szerencsésen eljutott Valparaisoba; ott, mint kormányos, szolgálatot vállalt egy spanyol hajón. Mikor a siktengeren volt a hajó; összeszövetkezett a legénységgel, éjszaka a hajótulajdonost hiveivel együtt megkötözték, kitették a dereglyébe s maguknak tarták a hajót.

Martelin hallotta már hírét annak a karácsonyfának, a mit Robertson a Chili parton felállított; azt is megtudta később, hogy e félelmes ellene a Mocha szigeten él egész magányosságban, s nem gondolt most elébbvaló dolgokra, mint hogy társainak megölését ott elfogja s őt magát akaszszza arra a fára, a honnan társai lógtak.

A tervet nem volt nehéz kivinni, egy éjszaka husz ember kikötött a Mocha szigetén dereglyével s Robertson legédesebb álma közepén lepték meg remete lakában; ott mindjárt le is ölhatték volna, de Martelin nem akart elállni attól a tréfától, hogy ellenségét

épen az araucani kenyérfa tetejébe akasztassa fel.

Robertsont tehát lánczra verték s ledobták a hajó fenekére.

A Mocha szigettől az araucani pártig azonban hosszú utat kell tenni. E hosszú út alatt megharagudott a tenger a kalózokra s elkezdett ellenük lázongni; a vihar meghallgatta az átkozódók kivánságát s utolérte vele őket; az ár mindig közelebb ragadta őket a veszélyes sziklákhöz; Martelin nem tudott hajóján segíteni, az egész legénység között nem volt egy, a ki értett volna mesterségéhez; a végveszélyben kénytelenek voltak Robertsont feloldani lánczai közül s szépen könyörögni néki; hogy szabadítsa meg a hajót az elmerüléstől.

A fogoly ekként abba a helyzetbe jutott, hogy három napig parancsolt elfogóinak s azok kénytelenek voltak neki engedelmeskedni, ha azt nem akarták, hogy a viharos tengeren ostoba módon elvesszenek.

Harmadnap örült mindenki, hogy a keresett araucani part helyett egy nyugalmas kikötő előtt találhatta magát; de senki sem örült annyira mint Robertson, mert a mint egy szemközt jövő angol hajót megpillantott, rög-

tön a tengerbe veté magát s szerencsésen átszott hozzá. Martelin nem merte öt vihar-roncsolta hajójával a csatakész angol brigg ellenében visszakövetelni.

Robertson megmenekülése után ismét szolgálatba állt a szabadságharczosok közé. Azok a Congreso fregatt kapitányává nevezték ki.

A tengerész azt hitte, hogy már most kiábrándult, egészen más emberré lett; átlátta, hogy az bohó álom volt csak, a mit a Mocha szigeti magányban kigondolt; most már felébredt belőle s többé nem gondol vissza rá.

És valóban oly nevetségesnek látszott előtte egész ottani élete; magányos barlangja, mindennapi vadászatai, egyforma idő-ölése, sőt maga az a jelentéktelen néember is, a ki ott unalmas napjait osztá, hogy nem gondolhatott rájuk másként vissza, mint a hogy az ember egy képtelenségekkel teljes álomra szokott visszagondolni s azt kérdi magában: hogy lehetett álmodni ilyen ostobát?

Robertson azt hivé, hogy ő most igen komoly, józan férfiú lett, a kinek nincs egyébre gondja, mint hivatalára, kötelességeire, becsületére. Megis felelt mindegyiknek, a mennyi-

vel tartozott, s a köztársaság méltán legjobb katonái közé számíthatá őt.

Szavatartó: a mit kimond, azt megállja; árulást semmi biztatásért sem lehet fölöle feltenni, barátai irányában önfeláldozó; ha egy tallérja van, annak fele azé, a ki legjobban siet azt tőle elkérni; ha pedig nincs, egy ráncz sem támad homlokán a miatt, hogy erszénye üres; egyszóval valódi gavallér a szó minden értelmében.

Sőt még a mellett kegyes ember is, a ki a vallást tiszteli; valahányszor kikötőbe jut hajójával, legelső dolga a szárazföldre lépve, felkeresni a templomot; ez a legelső ház, melynek küszöbén belép; a mi annyival jellemzőbb volt rá nézve, mert protestánsnak volt nevelve, s az egész spanyol part hosszában csupa katolicus templomok voltak minden városban épülve.

Az indián vérrel elegyült spanyol sokat átvett lelkületébe a forró égélj tarka képzelődéséből, a hívők templomait ott az aranyzott szent képeken kívül pompás virág-csoportozatok ékesítik; az oltárok ragyognak és tarkállanak a hivek kegyes adományaitól, földig érő selyem szövetek tarka virágokkal, gyöngy

füzérek, drágaköves ékszerek lepik el azokat; a zománczos gyertyatartók mellett ezüst kallitkákban csodatollazatu madarak ugrálnak, miknek zengése belevegyül az ájtatos karok énekébe, s a tömjénfűsthöz százfélé' édes illatszer vegyül, mely áthevíti a lelket és felmagasztalja a képzelődést.

Egyszer Limába a La Merced templomba lépett be Robertson s közel az orgonához egy szögletben megállván, hallgatá a sajtászerű éneket, melynek melodiáiba a régi Tolteque-dalok busongása lopózott, s bámulá a tarka népcsoportozatot, mely phantasticus szabad ruházataiban, az indus izlés kiáltó szineit európai csábbal, spanyol kaczársággal tudta egyesíteni, s mely jött ment, áhítatoskodott, villogtatá szemeit a csábos rebozó redői alól.

Egyszer Robertson megragadja valami bűvös énekhang, a chorusban a Stabat Mater dolorosát énekelték az apácák, s egy fenséges magas hang úgy hallatszott ki belőle, mint a fülemüle-dal az erdők zugásából.

A tengerész megkapatva tekintte oda, s a fehér gyászköntösben egy női alakot pillanta meg, a melyhez hasonlót még álmaiban sem látott soha. A halvány hosszukás arcban, a

mélán lesütött szemekben, az énekre nyílt szelid ajkakban őrangyala képét vélte látni.

Pedig az nem őrangyala volt.

A tengerész elámultan várta végét az éneknek, keresztülrezgett az egész lelkén s e pillanatban oly üdvözültnek érzé magát, mint-ha a paradicsom kapuiban állna s onnan hallgatná a boldogok énekét.

Mi is lehetett volna más ez érzelem, mint a legmagasztosabb föllengés; hiszen annak tárgya egy olyan hölgy volt, ki már a világtól elzárt falak között él: egy lépcsővel közelebb a megdicsőültekhez, s egy lépéssel tovább a halandóktól.

Ezen érzés ismét egyszerre átváltoztatá lelkét, midőn visszament hajójára, többé senki sem ismert benne a pontos, ébrenalvó hajósra, a ki azelőtt volt; ez most inkább, még mikor ébren volt is, álmodozott s a tengerész könnyelmű gondolatlansága helyét elfoglalta nála a költő mély ábrándozása.

Ilyen kedélylyel tett meg egy utat Carthagenáig; de onnan ismét sietve jött vissza hajójával Limába; rossz sorsa őrzötte, hogy utközben mélézása miatt százszor zátonyon nem akadt, sziklához nem csapódott; rossz sorsának mondom, mert akkor legalább úgy halt volna

meg, mint egy boldog ábrándozó, a ki egy édes vágyat visz magával fel az égbe, mely nem engedi neki, hogy ott elfelejtse valaha a szép földet.

Azonban midőn másodszor ismét Limábaért, s első dolga volt a templomba menni, a prádon kivel találkozik szembe? ugyanazon égi szépséggel, kivel azóta mindig ébren álmodott s álmaiban beszélt, csak hogy az égi szépség ezáltal inkább földi szépségnek volt mondható, a szüzi fehér öltöny helyett a bájos creolnők nehez tarka selyem basquinjébe öltözve, melynek elől rövid szegélye alól kilátszottak a lejtve lépegető lábacsok, pirossarku szattyán cipőkbe szoritva, a rózsaszín selyem harisnyák kezdeté; — a könnyű mantilla és a magas fésűre akasztott rebozó fátyol, csak alig rejtették szem elől délczegen hajló termetét; karcsu nyakán drága gyöngyfűzér omlott alá, s gyémántos függői hosszan leértek gömbölyű válláig.

Robertson bámulva nézett a hölgy után s úgy tetszett neki, mintha az is vetett volna reá smaragdos legyezője mögül egy tolvajpillantást; ezek a nagy sötét szemek úgy tudtak igézni.

A tengerész sokáig bámulva nézett a hölgy

után, ki oly meglepően hasonlított az ő álomképéhez s attól még is oly különböző volt, midőn valaki hátulról vállára veregetett s egy bizalmas hang megszólította.

— Ej kapitány: ön ugyancsak megnézi azt a szép asszonyt.

Robertson visszatekintett: valami régi ismerősét találta a megszólítóban, Williams irlandi tengerészt, a kit különben nem igen nagyon szeretett; sőt kissé nem is volt iránta tisztában, hogy ez a rendetlen ember, ki majd egy, majd más hajón szolgál, hol hadnagynak, hol kapitánynak neveztetni magát, egészen istenes uton jut-e ahhoz a sok pénzhez, a mit el szokott költeni.

Most az egyszer még is jónak találta vele szóbaállni, tudta, hogy Williams ismerős Limában.

— Ki lehet ez a hölgy? kérdezé tőle.

— Ez drága barátom, Lima legszebb asszonya, donna Tereza Mendez, különben egy spanyol tengerész-kapitány özvegye.

— Tehát özvegnő? Különös, hogy milyen meglepően hasonlít valakihez.

— Ugyan kihez?

— Nevét nem tudom. Ez előtt két hónap-

pal láttam a La Merced templomban egy gyönyörű teremtést fehér rendöltözetben. . . .

— No ez az, barátom; ugyanaz: férje holta után fogadásból egy évig kolostorba zárta magát; nemde a soprán hangot énekelte? Gyönyörű csengő hangja van. Ez az. Hat hete, hogy letelt a fogadott gyász év s ő kilépett a kolostorból.

— Hát lehet ez? — kérde Robertson elbámulva.

— Limában minden lehet.

Robertson le volt rántva egéből, még most csak a földre rántva, később a legégetőbb a legkinzóbb pokolmélységbe.

Villiams az első beszélgetésből észrevehé, hogy Robertson nem ura többé eszének; s mit tehetett vele rosszabbat, hogy tökéletesen örültté tegye, mint hogy azt ajánlá neki, hogy be fogja őt vezetni donna Terezához.

Robertson szemtül szembe láthatá a hölgyet, kiről annyit ábrándozott; láthatá hogy az a tünemény, a kit ő valami túlvilági lénynek képzelt, igen-igen földi szépség; és ez a legveszélyesebb csalódás. Jaj annak, ki bele szeret a könyező szembe, ha azt a szemet egykor kaczerul mosolyogni látja; az asszony

olyan könnyen válik a férfi angyalából annak ördögévé, s az emberi szív legsötétebb titka az, hogy a kit szeretett, mint angyalt, ábrándozva és tisztán, ugyanazt szereti, mint ördögét, örvöngve és kétségbe esve.

Donna Tereza Mendeznek tetszett az, hogy egy fiatal ember örvöng és kétségbeesik miatta. Mentül mélyebbre süllyedt ez vak szenvedélyébe, annál mélyebbre csalogatták az ő sötét szemei.

Egyszer Robertson megvallá a hölgy előtt szerelmét. Örült, ádáz beszéd volt az, nem méltó férfi szájába; csak rabszolga beszél így urához.

Donna Tereza mosolygva játszott csillogó legyezőjével, s azt felelé imádójának.

— Kapitány ur! ön mostan kapitány még és szegény ember. Én szeretem a fényt, a pompát, a hirt; én nagyravágyó vagyok. Én nem tudok szeretni valakit csak azért, mert csinos, mert hozzám illik; hanem tudnék szeretni egy férfit, a kit irántami szerelme, nagygyá, gazdaggá, hatalmassá tett. Önnek elébb oda kell küzdenie magát, a hol önt meglát-hassam. Most forradalom van egész Amerikában: a mi alul van, az fordul felül, kiki azt a helyet foglalhatja el, a mit megtartani elég

erős; a bátoré a diadal. Kezden ön valamihez. Engem csak merészsége által nyerhet el. Ha ilyen alázatosan szól hozzám, azt meg sem hallom; — jöjjön majd akkor, ha merészen teheti ajánlatát.

Robertson teljes lázban volt, midőn donna Tereza lakát elhagyta. Elmondá Williamsnak, a mit a hölgy válaszolt neki.

— Bizony barátom, szólt neki nevetve Williams, én is azt hiszem, hogy annak a hölgynek a szívét meg nem hódítod másként, mint ha vagy admiráli vállrzsát szerzesz magadnak, vagy pedig körülbelöl tiz millio dollárt tudsz a lábaihoz tenni, mert azon alúl ő szóba sem áll veled.

Robertson szivében keserű salakot hagytak e szavak; — admiráli vállrzsát képtelenség szerezni ránézve. Bolívar személyes ellensége volt, pedig e kitüntetés egyedül ő tőle függött, ki akkor az egész mozgalom helyén döntő befolyással birt; tiz millio dollár pedig bolond gondolat!

Mondjátok valakinek, a ki épen egy pénznek ura, hogy adjon elő tiz millio dollárt. Az is örült volna a ki ilyesmiről gondolkozik magában.

Pedig Robertson ilyen örült volt.

Elvitte magával Williamst hajójára s éjszákanként gyakran elbeszélgetett vele késő éjfélig a felől, mint lehetne iszonyú kincstömegre tenni szert egyszerre? Végig ment annak legphantasticusabb módjain; csodás börze-játék, kártya-bankok kipusztítása, aranybányák fölfedezése, elsülyedt hajók felkutatása s más efféle, szüntelen üldözötte egymást képzeletében, s ha el tudott aludni, gyakran álmodá, hogy ott jár-kelel már az aranyhalalmazok között, s dül bennök kezeivel és méri azokat vékával; mikor aztán fölébredt, akkor látta, hogy semmi sincs belőle.

A dicsvágy utját egyszerre bezárta Robertson előtt a helyreállt béke. A spanyol háborúnak végeszakadt, az admirali vállrózsák egyszerre eltűntek a tenger fenekére.

Egy este a Callari kikötőben egy ismerős tiszt hajóján vig mulatság közben kötekedtek a hajósok Robertsonnal, kik igen mulatságos dolognak találták a fiatal tengerész ábrándozásait egy fekete szemű creolhölgy miatt; a kinek nem kell egyéb vőlegényi hozomány, mint vagy egy admirál-kalap, vagy valami tiz millio dollárocska.

Robertson engedett magával tréfálni, s egykedvűleg szürcsölgeté theáját.

Egy irlandi hajóstiszt nevetve mondá neki:

— Hiszen pajtás, ha csak tiz millio dollár kell, arra legkönnyebben szert tehetsz; itt horgonyoz a szomszédunkban mr. Ingres hajója, a Peruvian; az épen tiz milliót visz arany porban és rudakban az angol bank számára; vedd el tőle.

Mindenki hahotával nevetett ez ötletre; maga az említett kapitány, Ingres is jelen volt, az is kaczagott ez enyelgésen.

Robertson is elmosolyodott rá.

Éjfél tájon a tengerészek búcsút vettek egymástól s hajóikra távoztak; Robertson és Williams hátramaradtak.

Azt az irlandit, ki ama tréfás ötletet mondá Robertsonnak, Georgesnak hívták.

Robertson félre hívta a hajópárkányára Georgest és Williamst.

— Bajtársak, én azt gondoltam, hogy az a tiz millio dollár sokkal jobb helyen volna nálunk, mint az angol bankban.

Sötét volt, — nem kellett senkinek azon aggódni, hogy hátha elpirul az arcza?

A három tengerész nem szólt többet egymáshoz, hanem csak megszorítá egymás kezét; s értette a többit.

Onnan Robertson hajójára tértek. A tengerész összeszedte legmerészebb matrózait, fegyvert adott kezeikbe; mintegy tizenketten voltak, azokat a dereglyébe szállítá. Akkor a löpor-kamra melletti kajütben tüzet gyújtott s elhagyta a dereglyével hajóját.

A sötét éjben észrevétlenül jutott a dereglye a Peruvián oldalához. Ott nesztelenül felkapaszkodtak a hajósok, Georges és Williams a legénység egy részével szétoszlott a kabinetekbe, Robertson harmadmagával a kapitány szobájába sietett.

Ingres kapitányt álmából költé fel Robertson, felvont pisztolyt tartva szeme közé.

— Adja át hajóját, kapitány, mindenestül; nekem kell ez a tizmillio dollár: szedje össze a mije van, s szálljon ki a dereglyén a partra.

Ingres azt hitte eleinte, hogy csak tréfálnak vele; hanem a mint szobájából kilépett, akkor fogta fel egyszerre helyzete komolyságát.

Hajóslegénységének egy része a födözeten volt s Robertson kalózaival barátkozott. Wil-

liams és Georges egy percz alatt rábeszéltek őket, hogy a helyett, hogy annyi roppant pénzt az angol bankba nagy fáradsággal átszállitanak, jobb lesz azt maguk közt felosztaniok; mindegyik ur leend belőle.

Ingresnek nem volt mit tennie, mint néhány becsületesnek maradt legényével dereglyére szállni s engedni magát a siktengerre kivonatni.

Az a reménye, hogy a Peruvián éjszakai eltünése szemet fog szurni a többi hajósoknál, s talán utána erednek, meghiusult, mert azon pillanatban tűz támadt a Congreson, mit Robertson maga rendezett el s e veszély félrevonta a kikötő figyelmét, a nagy hajók mind iparkodtak közeléből menekülni; a dereglyék siettek oltására; a Peruvián az általános zavarban eltávozhatott a tengeröbölből, a nélkül, hogy az valakinek feltűnt volna. Robertson magával vitte a kapitányt és hiveit, mind addig, míg a Congreso lángjai világítottak a tengeren, egyszer azután nagy dördüléssel fellobbant a hajó, az üszkök széthullottak a tengerbe s elsötétült minden; akkor ő is elvágta a dereglye kötelét s elbocsátá a kapitányt.

Robertson megmenekült roppant zsákmányával.

Tehát a miről annyi kinzó álmodt, a tiz millio dollár, most mint egy varázsütésre birtokában volt; láthatá a felnyitott tonnát, szinig telve azzal a sárga porral, a mitől az emberek ugy megbolondulnak, az arany rudakat, végeiken az angol czimerrel, dulhatott két kezével a vert aranyban, mely ugy hevert egymáson, mint a falevél az erdön, s gondolhatott donna Terezára: már most az enyim vagy! Hát a pokolra nem gondolt-e: most már a tiéd vagyok.

A pokolig és donna Tereza ölégig azonban még hosszú utat kelle tenni. Az a roppant kincs még csak részben volt az övé. Ötven martalócz, a rablás büntársa, akart még osztozni abban, mi jutott volna így egyre? Robertson kapott volna tán félmilliomot belőle, ugyanannyit Georges és Williams; a többiben a tengerészek akartak osztozni.

Oh bizonyára azok mind, a kik jogot tartottak ez átkozott kincshez, elimádkozhatták a haldokló ember imádságát minden reggel, este, mert Robertsonnál el volt határozva, hogy azt egyedül neki kell birni és kivüle senkinek.

Egy napon Robertson, hajóját a polynéziai tengerre irányozva, azt mondá két főczinko-

sának, hogy kénytelenek lesznek a Tua-Tonga sziget előtt horgonyt vetni; — mert ivóvizük elfogyott, legyen szives a két bajtárs huszonöt embert magához venni, és kiszállni a szigetre egy kis édes vizecskéért.

Georges mosolyogva czirógatá meg Robertson állát.

— Szivesen bajtárs, elmegyek akár én, akár Williams, de ketten egyszerre nem. Jól ismerjük egymást és eszünkön járunk. Te megakarod fogyasztani azoknak a számát, a kik a dollárokból osztolni akarnak. Azt mi sem bánjuk; pusztítsd el a többieket, a hogy tudod, de mi ketten csak testvéreid maradunk, a kik együtt akarjuk veled siratni azt az öreg tátit, a ki ezt a szép örökséget ránk hagyta.

Robertson büszke egykedvűséggel fogadta ezt a gyanusítást, melyben pedig szívének legtitkosabb gondolata volt kitalálva.

— Ti attól féltetek, hogy valahol elhagylak benneteket magamtól; látjátok, én nem félek attól, hogy ti hagytok el; ha te csak ugyan tartasz tőle: egyedül kimenni a szigetre, hát én veled megyek és itt hagyom a hajót, és a tizmillio dollárt Williams emberségére. Ha kedve tartja, csaljon meg és hagyjon itt.

Könnyű volt a nagylelkűt játszani Robertsonnak; oda vitte a hajót a polynéziai veszélyes vizekre, hol a tömérdek tenger alatti korallzátony, örvény, ellenár között csupán oly ügyes, tapasztalt hajóvezér bírja azt keresztülvezetni; nála nélkül az első napon elnyelné azt mindenestül a hullám. Neki nem kellett azon aggódnia, hogy osztályrészeért társai túladnak rajta.

E lovagias merészségnek látszó határozata eláztatá Georges gyanuját, s az késznek nyilatkozott a szigetre kimenni, ha Robertson is vele megy.

Huszonöt legény ült a dereglyében, mely velük kiszállt a szigetpartra. A dereglyét kikötötték a hegyipatak torkolatánál, a hol az a tengerbe szakad, s a hordókat kihengergették belőle, miket vízzel akartak tele merni.

A parti népség, a tarkára festett bőrű szigetlakók csoportosan sereglettek a hajósok körül, a mint azok a parton megjelentek és elkezdtek velük csereberélni.

Csendes jámbor emberek voltak e vad urak és asszonyások; könnyű volt velük az alku. Egy bicsakért, egy szem üveg-klárisért malacot, kókusdiót adtak, és egy rézgombért a

lábait csókolták Robertsonnak, ki addig elfoglalta őket szép szóval és értéktelen ajánlékkal, míg Georges és a többi tengerész a hordókat töltötte. Csak egy pár hordó volt még hátra; még azzal vesződtek a martalócok, midőn Robertson a dereglyénél maradtakat figyelmezteté, hogy legyenek készen az elindulásra, mert a hajó nem várhat tovább; ha az apály kezdődik, ki nem mehet az öbölből.

Egy puska lövés volt az előre meghatározott jel, melyre a folyónál levők rögtön sieszenek a dereglyéhez, akár vannak, akár nincsenek készen az utolsó hordókkal.

Ki tehet róla, hogy a jellövésre elsütött puska, melyet Robertson maga lött el a dereglye párkányról, épen apró golyókra volt töltve s azok épen az indus fejedelem oldalát találták keresztül lyukgatni.

A vad nép egyszerre böszült orditással támadt a tengerészekre; nyil és közáport szórva ellenük, s halcsontos dárdával ölve le a véletlenül megtámadottakat.

Robertson bátor volt és vitéz. Tíz ember volt vele a dereglyénél, tizenöt Georgessal a pataknál. Ő maga a hajó kormányán állt s

fegyverével száz ember ellen védte a dereglyét, míg hajósai megfeszített erővel tolták azt csákyákkal a lengő vizre. De még akkor is nagyobb gondja volt arra, hogy Georgessal és legényeivel mi történik? mint saját veszélyére. Azokat körülfogták az indiánok; menekülniök lehetetlen volt. A dereglye végre a hullámon lengett, egy utolsó sorlövés tizenegy fegyverből szétsepré a támadókat egy pillanatra; egy hajitódárda süvöltött még feléjük a partról, épen Williams válla fölött repült el, s egy háta mögött álló legény fejébe fúródott, az kibukott a vízbe.

Egygyel is kevesebb: mormogá magában Robertson. A többi nyomta az evezőt. A dereglye sebesen távozott el a parttól. Robertson elégtelen szemléle mint mézszárolják le az ottmaradtakat a böszült vademberek. „Tizenöttemmel, tizenhattal, tizenhéttemmel kevesebb.“ Egyik főosztályos is ott veszett.

E pillanatban egy úszó ember feje bukott fel a dereglye mellett a vízből: Georgesé volt. Georges gyakorlott buvár volt, a vad viadal kezdetén rögtön a vízbe veté magát s a víz alatt menekült észrevétlenül a dereglye után.

Nevetve emelé fel arcját Robertsonhoz,

kezével a dereglyébe kapaszkodva, gunyosan mondá neki:

— Élek ám, patronus uram, nem veszem el.

Tizenhatan még is elvesztek a tua-tongai mészárlásban: csak harmincznégy maradt élve.

Harmincznégy embert kellett még Robertsonnak megölni, hogy két társával egyedül maradjon, — és azután még ezt a kettőt.

Gyakran csendes estéken, mikor szél nem fujt, a vitorlák lankadtan verődtek az árboczfákhoz, a hajó állt egy helyen a végtelen tenger közepén; néha-néha, mint a terhes beteg, a ki fekvését megunta, egyik oldalról a másikra fordulva: olyankor kiment a tengerészek közé Robertson s elkezdett nekik mesélni.

Mesélt nekik régibb utazásaiból, mikor a Mariannai szigetek közt barangolt, ott talált egy pusztát, elhagyott szigetre, melynek partjai köröskörül korallzátonyokkal vannak fedve; meredek sziklák hozzájárulhatlanná teszik azt. Saypánnak nevezik ezt a szigetet, s kerüli még az indián is veszedelmes vizei miatt. Ámde belül e sziget valódi ösképe a paradicsomnak: buja illatos mezők, mik önkényt termik a legpompásabb gabonát; a kenyérgyökeret,

az ananászt, mint nálunk a töviskórót; egész erdők pálmafákból, roppant kenyérfák, óriási gyümölcsökkel, narancsligetek, miknek arany-szin gyümölcse ott rohad a földön, mert az apró sertések számtalan csordái sem képesek azt mind felemészteni, a mit ez a sziget terem; pedig módjukban van végtelenül elszaporodni, mert senki sem pusztítja őket, még csak hus-evő vadállat sem lakik a szigeten; e fák odvaiból ki csordul a méz, melynek illatos nedvéhez hasonlót másutt izlelni nem lehet; millio örökké nyiló virágból gyűjtik azt fulánktalan méhek: a völgyekben csodálatos állatok laknak, hasonlatosak a tehénekhez, csak hogy kisebbek; engedik magukat lovaglásra és igavonásra használtatni és a mellett gyapjut adnak, mely vetekedik a legfinomabb merinóval. Van egy nagy patakja is e szigetnek, mely pompás vizet ad s képes egy malmot elhajtani. Ilyen boldog szigetről szoktak álmodozni a hajósok, mikor köröskörül az egykedvű tenger csapkodja hajójuk oldalát, s egyik csillag a másik után jö fel és megy le a vizekbe, a nélkül, hogy partot mutatna valamerre.

Robertson nagyon jól ismeré ezt a tengerész-ábrándot s iparkodott azt felhasználni.

Elbeszélte nekik, mily gyönyörű élet volna egy ily elhagyott, soha nem keresett szigetet elfoglalni; azon megtelepülni, alkotni egy kis szabad államot, patriarchális kormányzattal. Otahaitiban — drága pénzükért, — kaphatnának asszonyokat, szebbnél szebb indián és creolnöket; rabszolgákat is, a kik a földet miveljék, minden munkát végezzenek, építsenek, ruhákat varrjanak: nekik csak a végnélküli gyönyörűség maradna fenn. A hajóról elvinnék az ágyukat, a löszereket; a szigetnek egyetlen szük bejárása elé építenének egy váradot, onnan, ha egy egész hajóhad akarná is őket megtámadni, visszaverhetnék diadalmasan. Soha sem vehetné ki őket onnan senki többé s évek múlva egész uj nemzedék virulna fel a kis telepítvényen.

A tengerészek elámulva hallgaták e tünevényes regéket s kérték Robertsont, hogy mutassa meg nekik ezt a szigetet.

Robertson nem ámitotta őket s elvezette oda; a Saypán sziget valóban olyan volt, a milyennek ő leírta; kívül zord, elijesztő tekintetű, meredek sziklafalaktól övezve, csupán egy helyen hozzájárulható, egy szük barlangon keresztül, melyen a hegyi patak kifoly; de

belül a mesevilág paradicsoma ez; a hol az embernek nem kell a holnapról aggódnia, csak a jelen perczet élvezni. Gazdagság, bőség, gyönyör minden lépten nyomon, a természet ingyen ad mindent, s pazarolja az ég madarainak azt, miért másutt a nagy urak aranyat fizetnek. . . . És hozzá még tizmillió dollár! harminczhét vitéz, bátor férfi, a legszebb asszonyok, munkás rabszolga, a mennyi kell: tizenhat ágyú, fegyver bőségben! Lehet-e valakinek boldogabb világot képzelni ennél?

A legények el voltak ragadtatva a Saypán sziget szépségeitől s maguk unszolták Robertsont, hogy vezesse őket minél előbb Otahaitiba, hogy ott asszonyokat és rabszolgákat vásároljanak.

Robertson maga is kiszállt velük a nagy szigetre, s ott mulattak együtt, két nap és két éjjel pihenés nélkül. Annyi pénzt adott Robertson mindenkinek, a mennyit elbirt költeni. A legények másodnap éjszakáján a szükséges mértékig részegek voltak: némelyik annyira, hogy nem tudott magáról semmit, másik valami nagyon keveset; volt a ki meg tudott lábán állani, ha két felől fogták, és volt közöttük négy, a ki egészen józan volt.

Robertson jól tudta, hogy ez a négy — az előörs. . . .

Ha ő hadat viselt tengerészei ellen, azok is jól vigyáztak rá: négyet mindig kiválasztottak maguk közül, a ki ne igyék akkor, midőn a többiek isznak, s ha Robertson és a másik két kalandor őket ittas állapotjukban el akarja hagyni; egyszerre öljék le őket.

Robertson jól tudta, hogy ez a négy férfi ő rá vigyáz, azért józan.

A második vigalomnap éjszakáján sietve jött Robertson a tengerészek tanyájára s a kikkel még beszélni lehetett, maga körül gyűjté, s akkor tudokra adá, hogy el vannak árulva.

Valaki a czimborák közül elárulta őket az otahaitii kormányzónak, s az rögtön elküldött a másik kikötőben horgonyozó spanyol három fedeles hajó Alhambra parancsnokához, feljelenteni a gazdag zsákmánnyal rakodott martalóczokat; reggelre itt fogják őket lepni. Nincs elveszteni való idő: gyorsan vissza a hajóra! még napfelkelte előtt ki a kikötőből; reggelre hirüket se hallják!

A négy előörs gyanakodva nézett Robertsonra, némelyik övébe is dugta kezét, felhuzva pisztolya sárkányát.

— Hát e részeg haddal itt mi történjék? kérde tőle az egyik, sötéten nézve rá.

Ha Robertson azt mondja: „itt hagyjuk, a ki fel nem tud kelni;“ abban a pillanatban lelövik. . . . Azonban ő minden perczen ura volt rettentő gondolatának. Most azt felelte a kérdezőnek.

— Az világos, hogy barátainkat nem hagyhatjuk el a veszélyben, bárha azok is közöttük vannak, a kik árulóink voltak. A kik még birjuk magunkat, nyalábra fogjuk őket s leczepeljük a dereglyébe; ott majd kijózanodnak. Dologra legények. Az előörsök megbánták magukban, hogy Robertson felől rosztat gondolták; lám ő szépen gondoskodik az elázottakról; maga hogy emeli vállaikra, segít őket a dereglyébe hányni, ott is megszámlálja, ha mind együtt vannak-e? nem feledtek-e valakit ottan? ő még is csak hü czimbora!

A hüs levegőn még mintegy tiz ember annyira magához tért, hogy fel birt kapaszkodni a hajóra; a többit ott hagyták feküdni, a dereglyét odakötve a hajófarához. Majd ráérnek őket felhordani reggel, ha egyéb dolog nem lesz. Mindenkinek tele volt ez órában a keze dologgal; ki-ki három ember munkáját végzé.

Maga a kormányos is holtrészeg volt, a helyett maga Robertson állt a kormánykerékhez, mint kapitány, legényvezető, és főhajós végezve egyszerre tisztét, s a mellett kormányozva a legnagyobb pontossággal. Mindenki bámulta: mennyi erő, mennyi lélekjelenlét lakik ez emberben és sietett parancsait teljesíteni. Egy óra múlva ki voltak feszítve a vitorlák, felvonva a horgonyok; a legénység agyon volt fáradva a sietős hevenyészett dologban: midőn azt kérdé tőlök Robertson, hogy hát a dereglyében lévő czimborákat ne hordják-e most fel?

„Hát az ördög? most is agyon vagyunk fáradva; — örül a ki alunni mehet. Jó helyen vannak azok ott. Holnap majd feljönnek a maguk lábán. Ne féltsd te őket kapitány.“

— Nem is őket féltém, hanem magunkat ő tőlük. Ez a husz ember nem mind részeg. Néhány van, a ki tetteti magát: ezek azok, kik elárultak bennünket. Attól tartok, ha éjjel még sötétebb lesz, megszöknek a dereglyével, s nyomunkba vezetik a spanyol gályát.

Egy párnak volt a nagy fáradságtól és mámoros fejétől annyi esze, hogy e veszély lehetőségét átlássa, de az sem sokat törődött

vele: azt mondták, hogy majd ők is vigyázni fognak, s a fedezeten maradnak. Azután ki ide, ki oda leheveredett, köpenyegébe burkolta magát, küzdött egy ideig leragadó szempilláival, végre látva, hogy a kapitány úgy is ébren van a kormánynál, elég, ha ő vigyáz, szemére huzta a sipkáját s aludt egyik úgy, mint a másik.

Mindenki horkolt már; az idő éjfél után járt, hideg szél kezdett neki eredni, a tenger magasan járt, hullámtól hányva - vetve a dereglye a hajó mögött el-eltűnt, meg felkapott a hab tetejére; egyegy sirály szállt le az árboczkosarakra; gyöngye zivatar készült.

Robertson ekkor csöndesen kivonta széles kését hüvelyéből, kihajolt a hajó párkányán, s a mint a dereglye kötele a hánykodás közben megfeszült, csöndesen keresztül metszette azt; a kötél nagyot bődült, mint egy tulfeszített húr elpattanása s a dereglye szabadon tánczolt a hab tetején, husz részeg emberrel, a ki semmit sem tud magáról, kormány nélkül, evező nélkül; ismeretlen tenger közepén.

Soha sem hallottak róluk többet. Különös csoda kellett volna hozzá, hogy azok valami-

kép megmeneküljenek. Bizonyosan még azon az éjszakán elnyelte őket a viharos tenger.

Robertson azzal maga is köpenyébe burkolta magát s mint a kit a munka közben önkénytelenül nyomott el az álom, odarogyott a kormány-szekrény mellé, s úgy tett mint a ki aluszik.

Félóra mulva élesebben kezdett fujni a szél, erősebben csapkodta a hajót a hullám. Az egyik előörs erre felébredt. Legelső pillantásra meglátta, hogy a kormány üresen áll, a kapitány elaludt, másik pillantással a dereglye után nézett s észrevette, hogy az eltűnt.

— Ébredj kapitány! orditá, felrángatva Robertsont. A dereglye elveszett.

Robertson felugrott; szemeit dörzsölé ijedtében; az égen akkor kezdett szürkülni a sápadt hajnal, melyet váltig eltakart egy hosszú fekete felhő vonal. Szemeit keze elé tartá, szét nézett minden irányban, sehol sem látott semmit.

— A gazemberek! dörmögé a tengerésznek; csakugyan elszöktek tőlünk.

Magában pedig azt mondá: „huszszal megint kevesebben vagyunk“.

Az egész spanyol hajóval történt ijesztés

természetesen csak mese volt; a mi husz ember életébe került.

Robertson kétségbeesett arcot mutatott. Fellármáztatá a többi hajósokat is és elrémité őket azzal a hirrel, hogy társaik által el vannak árulva; a szökevények bizonyosan visszatértek Otahaitiba s most a spanyolokat társaik nyomába fogják utasítani.

A hajójukon hordozott kincs ezentúl csak veszedelmükre szolgál. Hire futamodik gazdagságuknak s minden hadihajó, minden kalóz vadászatot fog tartani a gazdag zsákmányra. Nincs más menekülés, mint vissza menni a Saypan szigetre, elrejtteni az egész kincset; s azután a Sandvich szigetek felé vitorlázni, ott vásárlani be nőket és rabszolgákat, a kik nélkül meg nem telepedhetnek a szigeten.

Ez indítványt mindenki helyesnek találta. Ha a kincset jól elrejtik a szigeten, akkor hiába kutatja ki hajójukat náluknál erősebb ellenség, nem talál náluk semmit s kénytelen lesz őket odább bocsátani.

Igy kerültek vissza ismét Saypanra. Az volt most a főkérdés, mikép rejtsenek el annyi pénzt, anélkül, hogy a lehető véletlen valakit annak nyomára vezessen; az aranypor

és öntött rudak ötven hordóban voltak befe-
nekelve; azt úgy a földbe elásni nem lehe-
tett, hogy valami nyom ne maradjon utána.
Attól is lehetett félni, hogy ha nagyon eldug-
ják, majd úgy találnak járni, hogy visszajö-
vet maguk sem akadnak rá; Robertson segi-
tett mind a két aggodalmon: — a sziget
belsejéből egy sebes hegypatak omlott elő,
számtalan zuhatagot képezve. E patakot hir-
telen rakott védgátakkal elzáratá, s mikor az
fel volt szoritva medréből, a sok zuhatag
szikláí közt talált egy barlangot, melynek nyi-
lását máskor a vizomlás elfedezve tartá. E
barlangba hengerítetté be az aranynyal telt
hordókat egymásután. Mikor el volt helyezve
minden szépen (valóságos ezeregyéjszakai me-
sék üregje) akkor egy nagy követ hengerite-
tett a barlang nyilására; azután szétszóratta a
patak gátjait, a hullám ismét rohant, omla-
tagokat képezve szikláról sziklára: — talál-
ja-ki, a ki tudja, melyik alatt van a tizmil-
lio dollár?

Most már jó helyen volt az egész kincs ;
most már nem félhetett az egyik czinkos a
másiktól, hogy az meg fogja őt csalni, hogy
elszökik előle a hajóval: a közös zsákmány

biztos helyre volt letéve, mintha záros vasajtó alatt volna.

Tizenheten voltak a hajón, midőn a Saypantól elvitorláztak; a martalóczok nagy gondtól szabadultak meg; többé nem kellett sem hordóikra sem Robertsonra vigyázniok, e fölötti örömükben beütötték a rumos hordók fenekeit, s ittak a mig el nem dültek; még a négy előörs is kidült a sorból; nem volt szükség Robertsont éber szemmel kísérni többé, őrizze most ő maga az üres hajót.

Mikor a legénység mind együl-egyig ittasan hevert az első födület alatt, Robertson, Williams és Georges hozzáfogtak a végső munkához, a mit oly régóta terveztek előre. Az alvó tengerészeket bezárták a hajó fenekébe, minden ajtót és nyílást beszegezve. A mi élelmi szer és ital volt a hajón, azt átrakták a nagycsónakba; a mi bele nem fért, azt kiönték a tengerbe, azután szétszedték a kormányt, elvagdalták a vitorlaköteleket, leereszték az árboczokat s kapcsaikat kiszedve a tengerbe veték; megfoszták a hajót minden uti eszköztől; delectüt, szöglet-mérőt nem hagytak rajta; végre fogták a nagy ponyvákat, miket a vitorla rudakról leszedtek s köröskörül be-

teríték velük a hajót, sűrűn leszegezve azokat; és azzal maguk a csónakra szállva, hagyták tova libegni a nagy tehetetlen vitorlátlan bárkát, mint egy nagy koporsót, melyben tizenöt élő ember alszik, s melyről még a szemfedő és a koporsószegek sem hiányzanak, hogy annál nagyobb legyen a borzasztó hasonlat.

Két hétig hányódott a nyílt tengeren az elhagyott hajó; anélkül, hogy elsülyedt volna; akkor találkozott vele egy czethalász; az felfeszíté lepedőit; kinyitá az ajtókat, már ekkor csak egyetlen egy élt a bezárt tengerészek közül, a többi meghalt étlen, szomjan, levegő nélkül, az az egy pedig meg volt tébolyodva, az is maradt teljes életében.

A három büntárs pedig egy éjszakai vitorlázás után Vahon sziget kikötőjébe jutott. Ott azt állíták, hogy egy elsülyedt kereskedelmi hajóról menekültek; — ki kétkedett volna szavaikban? A kormányzó ellátta őket utleveledekkel, egy brasíliai hajós megszánta és elszállítá Rio-Janeiroba ingyen. Azt állíták, hogy egy fillérük sincsen, pedig jól elrejtve öltönyeikben vittek magukkal huszezer piasztert aranyban. Ezen összegben kellett nekik tervük szerint Amerikában egy kereskedelmi

hajót felfogadni, mely velük visszamenjen a Saypan szigetre, s onnan apródonkint elhordogassa a rejtett kincset, mintha campeche fát hordana, úgyhogy a három férfin kívül még a legénység se tudjon róla semmit, hogy mi van a hajón?

Rio-Janeiróban eltöltöttek egy hetet, az alatt egy a három közül ismét elveszett. Georgest egy este az utczán, mikor a kávéházból a szállására tért, késsel keresztül döfték. Soha sem tudta meg senki, hogy ki volt a gyilkos?

Robertson most már másod magával maradt.

Most már csak ketten voltak a testvéri osztozáshoz.

Minő roppant osztályrész jutott egyre? Öt millio dollár mindegyiknek! Azzal már meg lehettek elégedve.

Megelégedés? Minden ördög a pokolban felkaczag erre a szóra! Lehet-e megelégedése annak, a ki annyi kincset rabolt, a ki annyi osztályosát el tudta veszteni, — nyughatik-e akkor, midőn csak a legutolsó, a felestárs van már hátra?

Annyi bizonyos, hogy Georges halála óta Williams Robertsonnal egy szobában nem akart

hálni soha, és nem ivott olyan pohárból, a mi-
be az töltötte a bort.

Egy este donna Teréza Mendez kéjlakában két tengerész jelent meg, naptól barnított, vi-
szontagságoktól edzett arczokkal, viseltes sza-
kadozott öltözetben.

A creolnö szerecsen pitvarnoka nem bo-
csátotta őket tovább az előszobánál, s kérdez-
te, hogy mi nevük és mit akarnak?

— Urnőddel akarunk beszélni; jelents be
nála; csak azt mond neki, hogy itt van az a
két férfi, a kinek tiz millio dollár van a kezé-
ben.

A pitvarnok nagyon megbámulta azt a
rongyos, kátrányszagú embert, a ki tiz millio
dollárról beszél előtte; de még jobban bámult
akkor, midőn bejelentve őket úrnőjének a
mondott szavakkal; az maga sietett ki a fér-
fiakhoz s egyiket jobb, másikat balkarjára
fűzve, bevezeté belső teremébe, nyájasan üd-
vözölve, mint régen várt ismerőseit.

Donna Tereza szintoly jól tudta a Peru-
vián esetét, mint igen sokan Limában s bi-
zonyos volt felőle, hogy az az ő szép szeméért
történt.

— Tehát ketten maradtatok? szólt midőn

szobájába értek, végig nyulva bársony pamla-
gán, s gömbölyü karjára támasztva fürtös
fejét.

— Soknak találod-e, vagy kevésnek? kérdé-
tőle Williams.

— Mindenesetre soknak. A mi fél, soha
sem egész, s ti ketten képeztek egy számot.

— Tíz millio dollárt; dörmögé büszkén
Williams. Egyikünkre öt millio jut. Az ugy
hiszem elég arra, hogy egy limai delnö meg-
nézze az embert, akármilyen rongyos is.

— Annál nehezebbé teszi a választást kö-
zöttetek.

— És a szív? az semmit sem nyom-e nálad?
Donna Tereza kaczagott; ez volt válasza
a kérdésre.

Robertson nem szólt bele a társalgásba,
ő ült egy zsámolyon és merengve nézett ma-
ga elé.

— Már pedig választanod kell közölünk
szép donna; folytatá Williams, mert bizony
mondom, mi ketten, a kik édes testvér öcséin-
ket tuléltük, olyan makacs természettel bi-
runk, hogy egyikünk sem akar a másik ked-
véért meghalni, s mind a ketten jól tudunk
vigyázni az egészségünkre. Ugy-e Robertson?

Robertson feltekintett Williamsra s ennek úgy tetszék, mintha e pillanatban igen nehe-zére válnék a nevetés. Valami kis borzadály futott végig testén.

Robertson nem felelt neki semmit. Williams még sokáig fecsegett a delnövel, elmondá neki, hogy nem sokára lábai elé fogják rakni osztályrészüket, s akkor majd elválik, hogy ki felé nyomja le az aranyos serpenyöt a szerelem Brennus kardja? Mikor elváltak tőle, Robertson hátramaradt s azt kérde suttogva a delnőtől: — Melyikünket fogod választani?

A creolnö ránézett két pokoltüzü szép szemével, s viisszasugá:

— Azt, a ki az egész tiz milliót hozza magával.

Azzal tánczolva, dalolva libegett el, mint valami káprázatos tünemény, melyet nem aszszony szült, nem téj nevelt, nem Isten alkotott.

Robertson az ajtóban utolérve társát, mosolygva mondá neki:

— Te nem emlited előttem soha, hogy te is szerelmes vagy donna Terézába.

Williams nevetve válaszolt rá:

— Az ember nem kötheti minden titkát barátjai orrára.

— Igaz — szolt rá Robertson; és akkor ő is gondolta magában, hogy neki is van egy titka, a mit nem mond el barátjának; az a titok, a mit donna Teréza sugott neki: „azt választom, a ki az egész tizmilliót elhozza!“

Robertson és társa a Saypan szigeten elrejtett kincsekből csupán husz ezer dollárt hoztak el magukkal, minthogy több kivert pénz nem volt a között. Most tehát első dolguk az volt, hogy egy rio-janeirói kereskedő hajóját megvették tizenkétezer dollárért, háromezer dollár elment még a fogadott legénység felpénzére, s szükséges felszerelésekre; mikor minden készen volt, akkor a kereskedő megszökött tőlük, elvitte a hajót, odaveszett a pénzük.

Gonosz világ! Hogy egyik tolvaj ellopja a másiknak a pénzét!

A megmaradt néhány ezer dollár nem volt elég, hogy hajót vegyenek rajta, s új legénységet fogadjanak rá; olcsóbb módszerhez kellett folyamodniok. Épen egy hajó volt a kikötőben, mely fegyenczeket szállított Ujhollandba, annak a kapitányával megismerkedtek s elvitték magukat Sidneyig. Nehányszáz mérfölddel így közelebb jutottak kincseik rejtekéhez. Itt sok jó becsületes ember lakik,

nem csuda, annyi esztendő óta hordja Anglia oda a tolvajokat és zsiványokat; ezek között tekintett szét Robertson s talált is maga számára való legényeket közöttük, kikkel valami vigyázatlanul őrzött hajót hatalmába kerítve, a tengerek urává tehetne volna magát, ha az angol rendőrség meg nem sejti a jó szándékot; a minek az lett következése, hogy a két kalandort kiutasíták Ujhollandiából; akár tetszett nekik, akár nem, el kellett utazniok Hobartownba.

Nyomorult ország nyomorult városába a véginséggel küzködve jutottak el; pénzüik elfogyott, és a tiz millio dollár tulajdonosainak nem volt annyi képességük, hogy egy nyomorult bárkát felfogadhassanak, mely őket tovább szállítsa.

Egy este nagy csüggedten járt alá s fel a parton Robertson, midőn egy kis köpczös, alacsony jó kedvü férfi megszólítja.

— Mit busul master?

Robertson ránézett. A kis vidám férfi kabátja gallérján, mely különben elég halzsiros volt, látszott valami nyoma ezüstös himzésnek, a miből gyanítani lehetett, hogy ez valami kis hajó kapitánya.

— Köszönöm kérdését, kapitány; felelt neki Robertson, kinek az agyában hirtelen vilant meg mostan egy gondolat. Nekem igen jó okaim vannak a busulásra; ha meg akarja tudni, jöjön be velem egy pálinkás butikba, ott majd egy pohár grog mellett elmondom.

Utközben a kis köpczös ember elmondá, hogy ő Thomson kapitány: tulajdonosa egy derék goelettnak s hogy tengerikutyákra szokott vadászni; ez a keresete; a mi elég jól jövedelmez, évenkint öt-hatszáz dollár haszna is szokott rajta lenni.

A csapszékben viszont Robertson mondá el a kis tengerikutyavadásznak, hogy ő egy vállalkozó kereskedő Brasiliából; ki gyöngyöket és fűszereket szokott nagyban szállítani; a legközelebbi utjában a Sandvich szigetek között hajótörést szenvedett; három árboczoza zátonyon akadt a Saypán sziget mellett, s ő kénytelen volt azt a tengernek és viharnek martalékul hagyni; azonban volt hajóján ötven hordó ezüst, ezt kihordatá a partra s ott a puszta szigeten elrejté; a dereglyére menekült hajóslegénységéből azonban egy sem szabadult a szárazra; ő egy csónakon kereskedelmi társával mr. Williamssal egyedül jutott el

Hobartownig. Most ez elrejtett kincset kellene visszahozni; melynek értéke tehet másfél millió dollárt; ha Thomson kapitány vállalkoznék derékhajójával e munkára, jutalmul ő és társa ötszázezer dollárt adnának neki.

A kis czethalásznak villogtak a szemei erre a szóra. Neki ötszáz dollár is sok pénz volt már; be sok tengeri kutyáról le kellett húzni a bőrt! és most egyszerre, csak úgy tréfából, ötszázszor ezer dollárt, félmilliót kínálnak neki: a miért csak érte kell menni. Az igaz, hogy messze van: de az is igaz, hogy az roppant sok ezüst!

Hátha még azt tudta volna, hogy arany!

Thomson még azon este aláírta a szerződést, melyben kötelezi magát mr. Robertson és mr. Williamssal együtt elmenni a Saypán szigetre, ott ötven hordót, akármi legyen benne, embarcálni; nem törödvén semmi supercargoval, s ezért viszont kap a két tisztetreméltó férfiútól, mihelyt Rio Janeiroba érnek, ötszázezer dollár rabattot egyszerre lefizetve.

Thomson rögtön kitataroztatá rongyos golettjét, mert biz az silány kis hajó volt; fogadott még két bennszülött hajóslegényt, szer-

zett mindnyájuk számára utlevelet a marianai szigetekre, gyöngyhalászás örve alatt s azzal tengerre szálltak együtt.

A silány jármű nehezen haladt a kitüzött célfelé, egész nap azzal volt bajuk, hogy a támadt hibákat kijavítsák, a hasadékokat betömjék, mikén a víz szüntelen beszivárgott, s a köteleket toldozzák, miket minden erősebb szélfuvás hol itt hol amott elszakasztott.

A nyomoruságos útban élelmiszereik is elfogytak. Thomson kapitány az elindulásakor magára vállalta, hogy az élelmezésről gondoskodni fog. Ettől is tanult valamit Robertson, a mit még eddigelé régi tengerész létére nem tudott. Thomson élelmezési rendszere abból állt, hogy valahányszor szemköztjövő hajóval találkozott, annál megállt, levett sipkával, könyörögve elmondá a kapitánynak, hogy ők szegény czethalvadászok, kiknek élelmiszereik elfogytak, adasson valamit nekik az Isten nevében: azok aztán könyörületből megszánták egy kis ivó vízzel, meg egy kevés kétszersülttel. Az Isten fizesse meg!

Igy mentek odább, mig másik hajóval találkoztak.

Csakugyan eredeti gondolat: úgy indulni

a széles tengerre valakinek, hogy majd azon keresztül-koldulja magát. . . .

Robertsonnak nem tetszett ez az új tapasztalás. A mint a szigettengerre értek, ott azt mondá, hogy már most ő fogja magára vállalni az élelmezést.

Egy csoport vendégszeretetlen sziget között vitt keresztül az út; Robertson itt amott kikötött és kiszállt a partra, ott alkudott emberevő indián csordáktól körülfogva néhány kókuszdióért és eleven malacért, minden pillanatban saját életét kockáztatva a betevő falatért. Néhol küzdve kellett a hajóra visszamenekülnie, másutt ki sem hagyták szállni: egy helyütt szinte elfogták az egész hajót az indiánok, körül fogva azt gyors pirugjakkal.

Azonban folyvást közeledtek az ígéret földé felé; Robertson kiszámítá, hogy két nap alatt, ha a szél kedvez, a Saypán szigetnél fognak lenni; átveszik a roppant kincset, a miért annyit fáradozott, — a miért annyit ölt!

És az utolsó osztályos még most is él; az utolsó, a ki a tizmilliót két felé akarja osztani; és nem csak azt, hanem még Thereza szívét is. A kreolnö pedig azt mondta: „azé le-

szek, a ki az egész tiz milliót elhozza.“ Ez a suttogás azóta mindig hangzott fülében.

Williams nagyon jól tudta azt, hogy a kivel egy szál deszkán utazik, az őt minden perczen kész megölni s jól vigyázott magára. Került minden czivódást Robertsonnal; s éjszaka mindig tapasztalá Robertson, hogy a mig Williams aluszik, addig Thomson van ébren; s csak akkor fekszik le, ha Williams fölkel. Egymást felváltják. Aligha össze nem beszéltek s mind a ketten vigyáznak Robertson kezére.

Egy éjszakán épen Williams állt a kormányon; a két hajóslegény evezőpadján aludt. Williams pedig egy leterített gyékényen szunynyadt a földözeten. Olyan hőség volt, hogy a földözet alatt nem lehetett maradni.

Robertson a hajófarában állt, Williams a hajóorrában feküdt, s kettőjük között sétált alá s fel a hajóskapitány.

Robertson látta maga előtt aludni azt az embert, ki tőle ötmilliót és egy asszony szívét, a mi annál is több, el akarja venni. Csak egy éjszaka van még a Saypán szigetig hátra, ennek az éjszakának utolsónak kell lenni rá nézve!

A kis czethalász-kapitány nem akar elálmosodni.

A tenger duzzadozni kezd, a hullámok magasra járnak, néha néha egy sor-hullám végig söpör a tengeren: Robertson épen közelitni lát messziről egy ilyen hullám torlaszt: megismeri azt a csillagos éjben is fehér tajtékgerinczéről.

— Kapitány! szól Thomsonnak; nézze ön meg a térképen micsoda ponton járunk? a francia-zátontól félek.

Thomson odalépett az asztalhoz, melyen a lámpa alatt a térkép és delejtű volt leszegezve, s elkezdte keresgetni figyelmen a szélesség és hosszúság összevágó vonalait.

Robertson ez alatt csendesen néhányat fordított a kormánykeréken, mi által a hajót egészen oldalvást fordítá a közelgő hab torlasznak, a helyett, hogy élével hasította volna azt ketté.

A kapitány még kereste a déli szélességet, midőn egyszerre meglóditá a hajót a hullám, árbozca hegyéig lehajtva azt a tenger színéhez s azután keresztül csapott rajta.

Az egész oly hirtelen jött, hogy a hajó-

sok csak akkor vették észre, mikor a fördőből kiszabadultak.

— Mi történt velünk? Kiálta Thomson, ki egy árboczkötélbe kapaszkodott meg.

— Semmi sem; szólt Robertson csendes vérrrel. A tenger duzzad.

Williams helye üres volt. Távol, a hab morajából hallatszott ki valami fuldokló hang, mint egy haldokló végkiáltása; azután megint csak a hab zugott; még egyszer hangzott a halálkiáltás, még távolabbról, még lankadtabban; — harmadszor nem hallatszott már odáig, a hab sebesen járt, a hajót ragadta a szél.

„Öt millio dollár“ gondolá magában Robertson, s kereste a csillagok között donna Teréza szemeit.

Reggelre a Tinián sziget magasságára értek; ott egy szemköztjövő spanyol kereskedelmi hajó megállítá őket, s megkérdezé kicsodák? és hová mennek?

Azt felelték, hogy gyöngy-halászok, a csiga telepekre sietnek. — A spanyol kapitány tovább ereszté őket. Most már egyenesen a Sappán sziget irányának fordultak. Itt volt az utolsó állomás.

A kis köpczös kapitány mosolygva támaszkodott Robertson mellé.

— Ifjú barátom, nem sokára czélnál leszünk. Vajjon mit gondol ön, megbirja e goelletem az ötven hordó terhet?

— Hogy ne birná.

— Tudja ön, ötven hordó ezüsttel terhelve nehéz.

— Az igaz.

— Aranynyal terhelve pedig még nehezebb.

Robertson megdöbbsent. Williams elárulta a titkot.

— Fedezett önnek fel valamit Williams?

— Természetesen uram, az ember halandó, nem tudja mely perczben hal meg? a jó úr elmondá nekem, hogy jutottak önök e szép birtokhoz, csak azt nem mondta meg, hogy miként rejtették azt el? Azután meggondolva, hogy az ember halandó, a derék jó úr egy iratkát hagyott nálam, melyben azon esetre, ha véletlenül meg találna halni, engemet tesz osztályrésze örökösévé. Tudja ön: az ember halandó.

Robertson szemei egyszerre vérbeborultak: abban a pillanatban, mikor a kis czethalász harmadszor is hivatkozott az ember ha-

landóságára, megragadta őt derékon, s óriási erővel felemelve, kihajítá a tengerbe, hogy ő se legyen kevésbé halandó, mint a többi. Azzal pisztolyait kirántva, parancsolá a két vandiemensföldi tengerésznek, hogy feszítsenek fel minden vitorlát s hagyják a kapitányt odaveszni.

Robertson egyedül érkezett meg a Saypán szigetre. Visszajutott tehát végre azon földre, melyben átkozott kincse volt eltemetve. Egyedül volt hozzá, senki sem osztozott vele többé. Csak fel kellett azt venni a földalól, hajóra rakni és elmenni vele. Még csak nem is bizonyíthatott ellene senki, mert büntársai mind halva voltak már.

Alig szállt azonban ki a partra, midőn vitorlát pillantott meg a tengeren, mely egyenesen a sziget felé jött. Éles szemével fölismeré a spanyol hajót, melylyel nem rég találkozott. Miért jöhetett ez vissza?

Az valóban őt üldözte.

A kis czetvadász ügyes úszó volt; elérte a Tinián sziget partját, ott találta még a spanyol hajóst s fölfedezett neki mindent. A spanyol rögtön visszafordult, Robertsont és tiz millióját kézrekeríteni.

Robertson észrevette, hogy el van árulva s fegyvereit ragadva, hirtelen a sziget belsejébe menekült; a spanyol tengerészek utána. Ott hajhát rendeztek ellene, mint valami ártalmas vad ellen. Robertson hallotta az üldöző kiáltásokat és úgy tetszett neki, mintha azok megölt társainak szellemei volnának, a kik vele osztozni jöttek. Kétségbeesve futott előlük. A végcélznál, a győzelem végénél kellett elbuknia! Egésznap el nem birták fogni, végre úgy el tudott bujni, hogy nem tudtak ráakadni.

Ekkor azt a cselt gondolták ki, hogy egy csónakot üresen hagytak a part mellett kikötve s távolabb néhány tengerész elbujt körüle. A csel sikerült. Robertson rejtekéből észrevé az elhagyott csónakot, s végig mászva a meredek sziklafalon, melyen eddig meglapult, hirtelen beleszökött.

Akkor egyszerre rárohantak üldözői. Kettőt agyonlőtt közülök; a másik kettővel is tusába elegyedett s egyiket összemarczangolta késével, de a másik végre leteperte a földre s ott elnyomták és megkötötték.

Pacheco, a spanyolhajó kapitánya maga elé viteté a kalózt s mondá neki, hogy minden titkát tudja.

— Ha mindent tudsz, ugy nincs mit kérdezz tőlem: felelt neki daczosan a kalóz.

— Azt akarom még hallani, hogy hová van elrejtve az orzott kincs?

— Tehát azt nem tudod? No hát nem is fogod megtudni soha.

— Élted kezemben van.

— Készen vagyok a halálra.

— Gondold meg, hogy én spanyol vagyok, azok jól értenek az inquisitióhoz.

— Probáld meg rajtam.

— Nem ugy kapitány. Vallja meg ön őszintén, hová tette a kincseket, én biztosítom önt, hogy tisztességes jutalmat fog érte kapni. Legkevesebb százezer dollárt. Ellenkező esetben kap ön száz korbács ütést. Gondolkozzék rajta; két órai határideje van.

Robertson két óráig tusakodott magában. Száz korbácsütés! Egy oly büszke, nagyravágyó embernek mint ő, a kit ember meg nem ütött büntetlenül soha. Ez irtóztató gondolat volt. Két óra mulva azt mondta, hogy fel fogja fedezni a kincsek rejtekét, vigyék a partra. A mint azonban a csónakban ült, elgondolta magában, hogy ő, ki ez átkos vagyonért anyi társát megölte, most célja végén ily os-

tobául engedje át prédáját másnak? s midőn karjai közt hitte, akkor veszítse el azt az aszszonyt, kinek alakját soha nem bírta elfeledni!

Gondolkozott, gondolkozott s azzal a tengerbe vetette magát.

— Oh így nem alkudtunk, kiálta Pacheco, utána ugorva; a tenger fenekén utolérte rabját, s megragadva őt, felhozta a tenger színére, ott megragadták a többi buvárok s ujra megkötözték.

— Előlem a tenger fenekén sem bujhatol el; szólt a spanyol.

Robertson átkozódva küzdött öreivel, s fejét akarta szétzuzni; majd, látva, hogy nem szabadulhat, alkudozni kezdett velük, százezreket ígérve a tengerészeknek; ha őt megszabadítják s kapitányukat megölik.

Pacheco végre betömette a veszélyes ember száját, ki képes volt őt még bilincseiben is megrontani.

És ekkor lekötötte a hidra, s elő hozatá a korbácsot.

Huszonöt csapást kiállt egy jajhang nélkül Robertson. Pacheco parancsolá, hogy üssék tovább.

Ekkor felordított, mire elbocsáták.

Lihegve mondá, hogy mindent fel fog fedezni.

Azt mondta, hogy menjenek a hajóval a sziget tulsó oldalára, ott lesz a hely.

Ott volt egy öböl, melyet korábbi utazásaiban mindig tömve talált azokkal a csinos állatokkal, miket a tengerészek tengeri-angyaloknak hínak s a mik nem egyebek a legveszélyesebb emberevő czápa fajnál.

Mikor ez öbölbe értek, Robertson hallá azt az ismerős hörgést, a mit a tengeri fenevad támaszt a víz alatt, mikor prédája után leskelődik s ismerő szemei észre vették a félelmes állat roppant körvonalait a mély víz alatt, a mint a hajót kísérte.

A csónak készen állt, a legények az evezőknél ültek; Robertson hátra kötött kezekre szállt alá a hajóról. — Mikor lábaival elérhet-e a csónak párkányát, hirtelen megrugta azt s abban a perczen a hajó és csónak között lecsuszott a víz alá.

Egy gyakorlott buvár hirtelen utána ugrott, s utol érte, mi előtt a fenékre jutott volna, két percz mulva a víz színe fölé emelkedve látszott mind a két fő. Most egy rémordítás hangzott a hajóról; mindenki látta, hogy

a víz alatt nyilsebesen lövell a küzdők felé egy óriási czápa, nagy sorfogai fehérlenek, a mint féloldalt fordul. Azután egyszerre magasra kiemelkedék mind a két küzdő a hullám felett; a fenevad derékban kapta őket keresztül, a hogy egymás mellett voltak. A buvár felordított. Robertson néma maradt. A másik pillanatban eltűnt mind a kettő a víz színe alatt; csak egy veres felhő, mely a víz színén lassankint elterült, hirdeté, mi történt a tenger fenekén.

A czápa eltemette a tizmillio dollár titkát.

Kereshették azt a Saypán szigeten! soha sem talált rá senki.

A Mariannai szigetek kormányzója, Medinilla, hatszáz embert küldött a szigetre, hogy azt minden irányban kutassák föl; évekig ásták az árkokat a sziget hosszában, széltében; természetesen nem találtak semmit. Egy földrengés megváltoztatta a patak folyását is, az is más medret választott, s most tán Robertson maga sem találna rá többé tiz millio dollárjára a Saypán sziget szakadékai közt.

Pedig a roppant kincs most is ott van, ott hever használatlanul; sok tengerész álmát elrabolja most is. Keresheti, a kinek tetszik.

Tíz millio dollár annyi embernek vette el életét, földi nyugalmát, tulvilági üdvét: a nélkül, hogy egyetlen egynek csak egy órai boldogságot szerzett volna.

Ez a történet nem sokat érne, ha költemény volna. Lafond kapitány bizonyítja világ körutja leírásában, hogy ennek minden körülménye való.

Tartalom.

	Lap
Az istenhegyi székely leány. (Elbeszélés)	1
Mátyás király fája. (Rege)	71
Karácsonyi dolgozó	102
Tíz millió dollár. (Elbeszélés)	118

